

STRATEGIA ROZWOJU GMINY PYRZYCE NA LATA 2015-2025

Wykonawca:

INSTYTUT ROZWOJU REGIONALNEGO

w Szczecinie

PYRZYCE 2015

Spis treści

Wstęp	3
I. Diagnoza strategiczna gminy Pырzyce	4
1.1. Środowisko naturalne	4
1.2. Rys historyczny	19
1.3. Sfera społeczna	21
1.4. Gospodarka i rynek pracy	41
1.5. Infrastruktura techniczna.....	59
1.6. Kondycja finansowa gminy Pырzyce.....	67
II. Analiza SWOT	80
2.1. Sfera społeczna	80
2.2. Gospodarka i rynek pracy	81
2.3. Infrastruktura techniczna.....	82
III. Strategia Rozwoju Gminy Pырzyce na lata 2015-2025	84
3.1. Misja Gminy Pырzyce.....	84
3.2. Wartości kluczowe.....	84
3.3. Wizja rozwoju Gminy Pырzyce.....	85
3.4. Interesariusze Strategii	85
3.5. Cele strategiczne i cele operacyjne	85
3.6. Monitorowanie strategii	90
Spis tablic i rysunków	91

Wstęп

Strategia Rozwoju Gminy Pырzyce na lata 2015 – 2025 jest dokumentem określającym kierunki rozwoju gminy w okresie nowego programowania strategicznego Unii Europejskiej.

Strategię opracowano uwzględniając zachowanie spójności i wytycznych nastęujących dokumentów: Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, Strategii Europa 2020, Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju Polska 2030, Średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju do 2020 roku, Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2020 roku oraz wytycznych Ministerstwa Rozwoju Regionalnego w zakresie planowania strategicznego.

Dokument wskazuje cele strategiczne i operacyjne istotne dla rozwoju gminy do 2025 roku. Punktem wyjścia do Strategii była diagnoza przeprowadzona w oparciu o analizę zasobów gminy oraz społeczne konsultacje.

Tworząc Strategię Rozwoju Gminy Pырzyce na lata 2015-2025 odwoływano się do zasad tworzenia dokumentów rozwoju lokalnego rekomendowanych przez Ministerstwo Infrastruktury i Rozwoju, które obejmują m.in. nastęujące wskazówki:

- Strategia rozwoju zmierzać powinna przede wszystkim do wszechstronnego wykorzystania unikalnego zasobu lokalnego, w szczególności historycznego oraz naturalnego gminy, kapitału ludzkiego oraz cennych odmienności i cech charakterystycznych. Dlatego zawartość celów strategicznych to przede wszystkim pomysły na wykorzystanie atutów lokalnych.
- Dokument strategii ma koncentrować się nie tylko na starannie wyselekcjonowanych celach strategicznych, ale i na uwarunkowaniach, które wspierają ich osiągnięcie.
- Cele strategiczne nie mogą się mnożyć. Ich nadmiar, a także przesadna szczegółowość wywołują wątpliwości, czy strategia jest realistyczna.
- Strategia, co do zasady, nie powinna zawierać projektów realizacyjnych. Powinny się one znajdować w odpowiednich programach rozwojowych - podstawowych narzędziach wdrażania strategii.

Niniejsza Strategia opracowana została zgodnie z zasadą partycypacyjności. W ramach czterech warsztatów omówiono m.in. kwestie społeczne, edukacyjne, gospodarcze oraz infrastrukturalne.

I. Diagnoza strategiczna gminy Pyrzyce

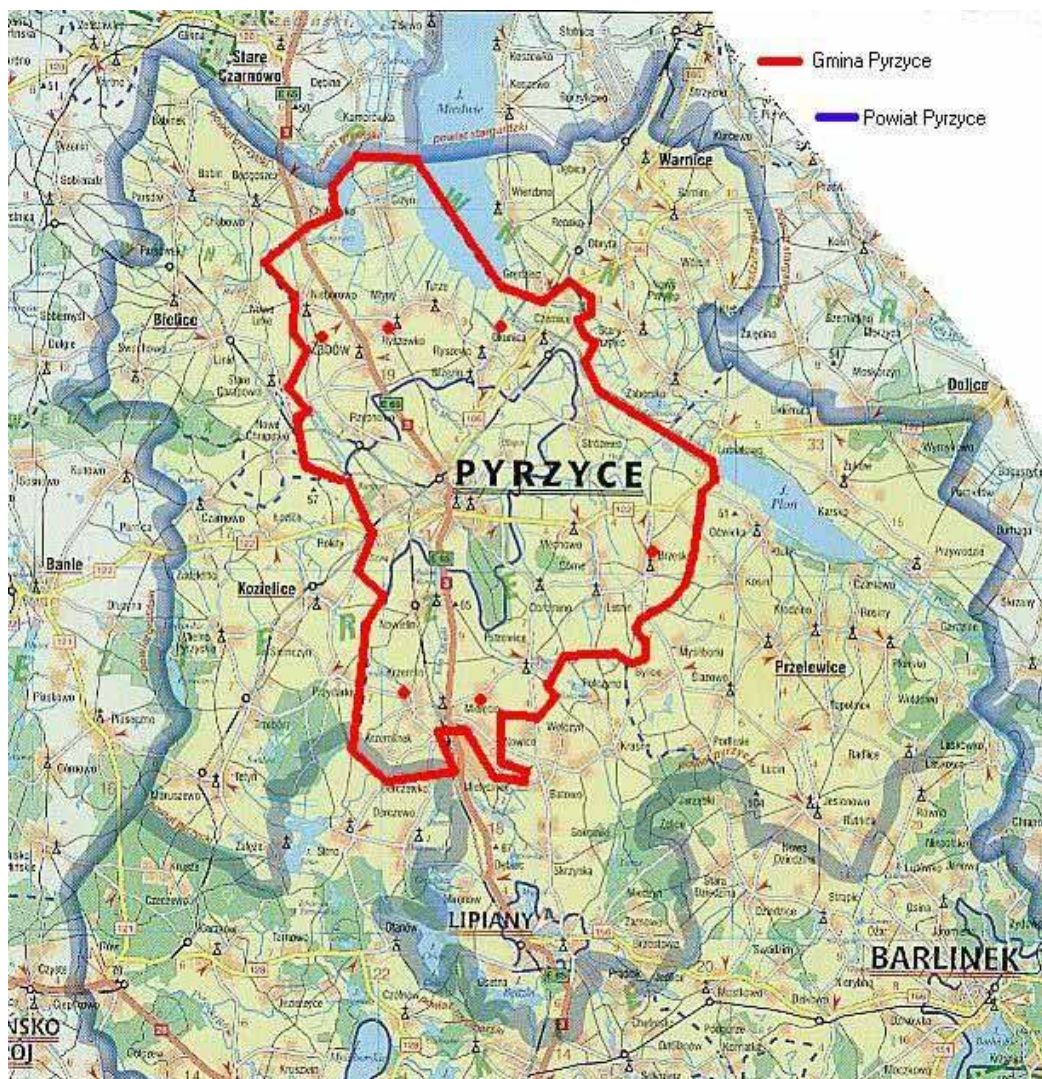
Diagnoza strategiczna gminy Pyrzyce zostanie przeprowadzona w sześciu obszarach: 1) środowiska naturalnego, 2) historii zbiorowości, 3) realizacji zadań gminy w sferze społecznej, 4) gospodarki i rynku pracy, 5) infrastruktury technicznej gminy oraz 6) jej kondycji finansowej.

1.1. Środowisko naturalne

1.1.1. Warunki naturalne

Położenie geograficzne

Gmina Pyrzyce położona jest w południowo – wschodniej części województwa zachodniopomorskiego na niezwykle urodzajnej Równinie Pyrzyckiej. Od strony zachodniej gmina graniczy z gminą Bielice oraz gminą Kozielice, od południowej z gminą Myślibórz (pow. myśliborski), oraz gminą Lipiany, od wschodniej z gminą Przelewice, a od północnej – z gminami Warnice i Stare Czarnowo (pow. gryfiński).

Miasto i gmina Pyrzyce położone są przy międzynarodowej drodze E-65, w odległości 45 km od Szczecina, 30 km od Stargardu Szczecińskiego, 60 km od lotniska w Goleniowie, 150 km od Berlina. W oddalonym o 50 km Kołbaskowie znajduje się najbliższe przejście graniczne (Polska-Niemcy). Od 2008 miasto Pyrzyce usytuowane na wschód od drogi szybkiego ruchu A3 ze Szczecina do Gorzowa i dalej na południe. Położenie geograficzne gminy Pyrzyce warunkuje rozwój gospodarczy.

Rysunek 1. Położenie gminy Pyrzyce

Powierzchnia gminy wynosi 205 km², z czego 39 km² przypada na miasto, a liczba ludności gminy to 18 911 osób¹ z czego w mieście mieszkają 12.131 osoby. Średnia gęstość zaludnienia wynosi 99,4 os/km² i jest nieznacznie większa od średniej dla województwa zachodniopomorskiego (75 os/km²).

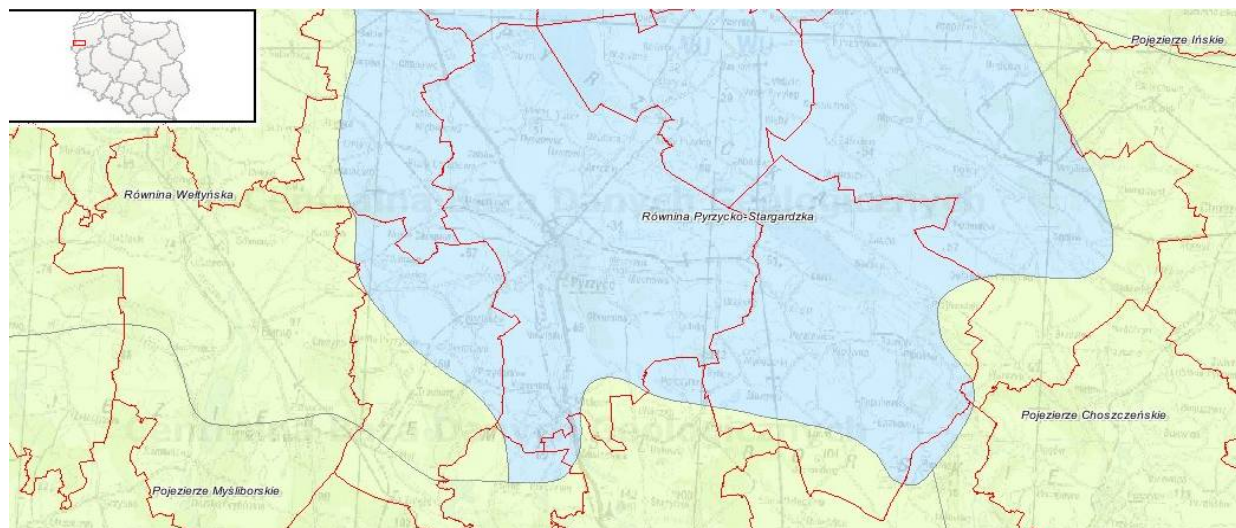
Ludność wiejską stanowi 6.976 osób. W grupie wiekowej 21-60 lat przeważają mężczyźni, natomiast w grupie wiekowej 61-75 lat przeważają kobiety. Gmina Pyrzyce jest typową gminą miejsko - wiejską. W mieście Pyrzyce gęstość zaludnienia wynosi 324 osoby na 1 km², natomiast na obszarze wiejskim wartość ta wynosi 23 osoby na 1 km². Ludność na terenie gminy rozmieszczona jest stosunkowo równomiernie. Najwięcej mieszkańców koncentruje miasto Pyrzyce - 12.635 (64,43%), a w dalszej kolejności Żabów (1.356 mieszkańców) i Krzemlin (816 mieszkańców).

Gmina składa się z miasta Pyrzyce (siedziba władz gminy) i 21 sołectw, w skład których wchodzi: Brzesko, Brzeziny, Czernice, Giżyn, Krzemlin, Letnin, Mechowo, Mielęcín, Młyny, Nowielin, Nieborowo, Obromino, Okunica, Pstrowice, Pyrzyce, Rzepnowo, Ryszewo, Ryszewko, Stróżewo, Turze i Żabów. Gmina stanowi 28,17% powierzchni powiatu.

¹ Bank Danych Lokalnych GUS. Ludność (stan na 2013 r.)

Podział fizyczno-geograficzny

Według rejonizacji fizyczno – geograficznej obszar gminy leży na pograniczu dwóch makroregionów: Pobrzeża Szczecińskiego i Pojezierza Zachodniopomorskiego, przy czym największa część gminy znajduje się w mezoregionie Równiny Pyrzycko-Stargardzkiej.

Rysunek 2. Położenie gminy Pyrzyce na tle jednostek fizyczno-geograficznych.

Pobrzeże Szczecińskie zajmuje zachodnią część wybrzeża. Obejmuje **Zalew Szczeciński**, południowy odcinek Odry, wyspy **Uznam** i **Wolin** oraz położone na wschód i południe równiny i wniesienia morenowe. Krajobraz Pobrzeża dzieli się na wydmy, deltowy, jeziorno - bagieny i wysoczyzny tzw. urwiska nadmorskie. Klimat Pobrzeża Szczecińskiego jest wyjątkowo łagodny. Łagodne zimy i chłodne lata to wpływ klimatu morskiego na przybrzeżne regiony. Głównym walorem Pobrzeża Szczecińskiego jest Bałtyk oraz jedne z najpiękniejszych w Europie szerokie plaże. Znajdujące się w głębi lądu akweny wodne takie jak Zalew Szczeciński, Jezioro Dąbie i Miedwie są wyjątkowo ciekawe turystycznie i rekreacyjnie.

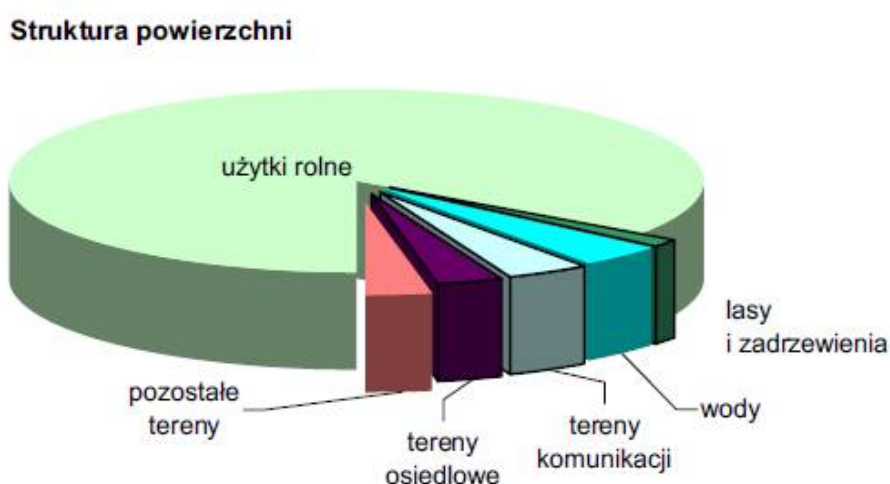
Zachodniopomorskie Pojezierze, makroregion naturalny w północno-zachodniej Polsce, stanowiący północno-zachodnią część podprovincji Pojezierza Południowobałtyckiego, położoną w strefie marginalnej fazy pomorskiej ostatniego zlodowacenia. Powierzchnia 9719 km². Obszar wznosi się z zachodu ku wschodowi (maksymalnie do 256 m n.p.m.), cechuje się występowaniem szeregu wałów morenowych, o przebiegu w przybliżeniu równoległym do wybrzeża Morza Bałtyckiego. Wzdłuż Zachodniopomorskiego Pojezierza biegnie dział wodny pomiędzy rzekami uchodzącymi bezpośrednio do Morza Bałtyckiego - Łupawą, Słupią, Wieprzą, Parsętą, Regą oraz dopływami dolnej Odry - Iną i Płonią, a dopływami Noteci - Drawą, Gwdą oraz dopływami Wisły - Brdą i Wdą. Na dość żyznych glebach brunatnych występują tereny uprawne. Region w związku z występowaniem szeregu jezior cechuje się znaczną atrakcyjnością turystyczną.

Równina Pyrzycko-Stargardzka, leży na południowy wschód od Puszczy Bukowej. Jest to obszar dawnego zastoiska pyrzyckiego, obejmujący również strefę otaczających je wysoczyzn morenowych. W przewadze występują tu ropy, mufla, margle oraz piaski akumulacji lodowcowej, utwory pyłowe i gliny zwałowe. W obniżeniach terenu spotykamy torfy, mady i pisaki rzeczne. Środek mezoregionu zajmuje kilka jezior, z których największe – Miedwie liczy 36 km² i 43 m głębokości. Obszar równiny wznosi się ku wschodowi i południowi – do 60-80 m n.p.m.

Użytkowanie powierzchni

Pod względem przyrodniczym Gmina Pyrzyce jest niezwykle ciekawa, o zróżnicowanej budowie geologicznej i rzeźbie powierzchni. Dla krajobrazu pyrzyckiego charakterystyczne są przede wszystkim wzniesienia morenowe, które nadają tym terenom atrakcyjnego pod względem turystycznym wyglądu, a same wzniesienia są naturalnymi punktami widokowymi, z których rozciąga się widok m.in. na Jezioro Miedwie. Do najwyższych wzniesień należą Brzeska Góra (88 m n.p.m.), Lipia Góra (83 m n.p.m.), Brodogóry (48 m n.p.m.) oraz Brzezinka (43 m n.p.m.). Pyrzyckie gleby należące w przeważającej części do drugiej klasy bonitacji, uznawane są za jedne z najżyźniejszych w Polsce - są to tzw. pyrzyckie czarne ziemie. Jakość gleb oraz stosunki wodne decydują o bogatej roślinności terenu gminy. Flora liczy ok. 420 gat. roślin - są to głównie gatunki leśne i zaroślowe, ale także pochodzenia antropogenicznego, czyli zawleczone na te tereny przez człowieka.

Gmina ma charakter rolniczy: 87,53% (178,91 km²) powierzchni gminy zajmują użytki rolne. 1,41% obszaru gminy (2,88 km²) to lasy i zadrzewienia, 4,65% (9,52 km²) tereny zabudowane, a 3,33% (6,80 km²) – zajmują wody powierzchniowe.

Rolnicza przestrzeń produkcyjna

Rolnictwo odgrywa najważniejszą rolę w tworzeniu struktury gospodarczej tego terenu. Stanowi ono wiodącą funkcję gminy Pyrzyce bazując na wysoko urodzajnych glebach. Skupia ono znaczne zasoby w postaci siły roboczej oraz majątku trwałego. Zrównoważony rozwój rolnictwa na tym terenie opiera się na:

- korzystnych warunkach przyrodniczych;
- znacznych zasobach siły roboczej,
- dużym udziale gleb o wysokich klasach bonitacji, przewaga gleb dobrych i bardzo dobrych.

Łączna liczba gospodarstw rolnych w mieście i gminie wynosi 1.122 szt. Najwięcej jest gospodarstw do 1 ha (448) co stanowi około 40% wszystkich gospodarstw gminy. Gospodarstw powyżej 15 ha jest 211.

Budowa geologiczna i ukształtowanie powierzchni terenu

Obszar gminy Pyrzyce to młodoglacjalny krajobraz moreny dennej, o stosunkowo mało urozmaiconej konfiguracji, położony w Kotlinie Pyrzyckiej.

Jest ona ograniczona z południa przez Pojezierze Myśliborskie, z zachodu przez Równinę Wełtyńską i Wzgórza Bukowe, a od strony północnej i wschodniej przez Równinę Stargardzką.

Pod względem geograficzno – fizycznym cały obszar wyraźnie różni się od terenów przyległych. Kotlina ta ma około 500 km². Położona jest na wysokości od 14 do 37 m n.p.m. i tylko nieliczne, lokalne wyniosłości zakłócają jej równinny charakter.

Prawie idealną równiną leżącą na poziomie ok. 30 m n.p.m., jest obszar położony po wschodniej stronie Jeziora Miedwie. Mniej więcej w jego środku znajduje się największe obniżenie leżące na wysokości 14 – 16 m n.p.m., zajęte przez rzekę Płonię i Kanał Płoński.

Na linii Pyrzyce – Brzesko podchodzi do kotliny strefa moreny czołowej, urywając się wyraźnym załomem o wysokości kilkunastu metrów. Pojedyncze moreny czołowe, w tym rejonie, osiągają ponad 80 m n.p.m. (np. Lipia Góra i Brzeska Góra) i położone są prawie na samej krawędzi kotliny. Są to moreny starszego zlodowacenia. Ta część terytorium gminy Pyrzyce stanowi granicę pomiędzy mezoregionami: Równiną Pyrzycko – Stargardzką, a Pojezierzem Myśliborskim.

Największe deniwelacje na terenie gminy pojawiają się jednak w samej kotlinie i to głównie w pobliżu Jeziora Miedwie oraz nad Kanałem Płońskim. Dochodzą one do 25 m, a tuż nad Jeziorem Miedwie, w miejscowości Grzędzic – przekraczają 35 m. Krawędzie pojawiające się na północy kotliny zwrócone są w kierunku Kanału Płońskiego i mają charakter krawędzi erozyjnych.

Powierzchniowa budowa geologiczna obszaru gminy jest wynikiem zmian zachodzących w okresie zlodowaceń. Analizując mapę geologiczną Gminy Pyrzyce należy zauważyć, że ponad 90 % terytorium tej gminy pokrywają utwory czwartorzędowe. Pozostała część powierzchni przypada na jeziora oraz na utwory trzeciorzędowe zajmujące mniejszy obszar. Z utworów czwartorzędowych dominują utwory plejstoceny, reprezentowane przez morenę denną i czołową oraz osady plejstoceny zastoiska wodnego. W dolinach rzecznych występują utwory młodsze – holoceny. Ich obecność zaznacza się głównie w dolinie rzeki Płoni, a także w rozproszeniu, w różnych regionach gminy. Utwory holoceny reprezentowane są głównie przez mady, piaski rzeczne, deluwia i torfy niskie.

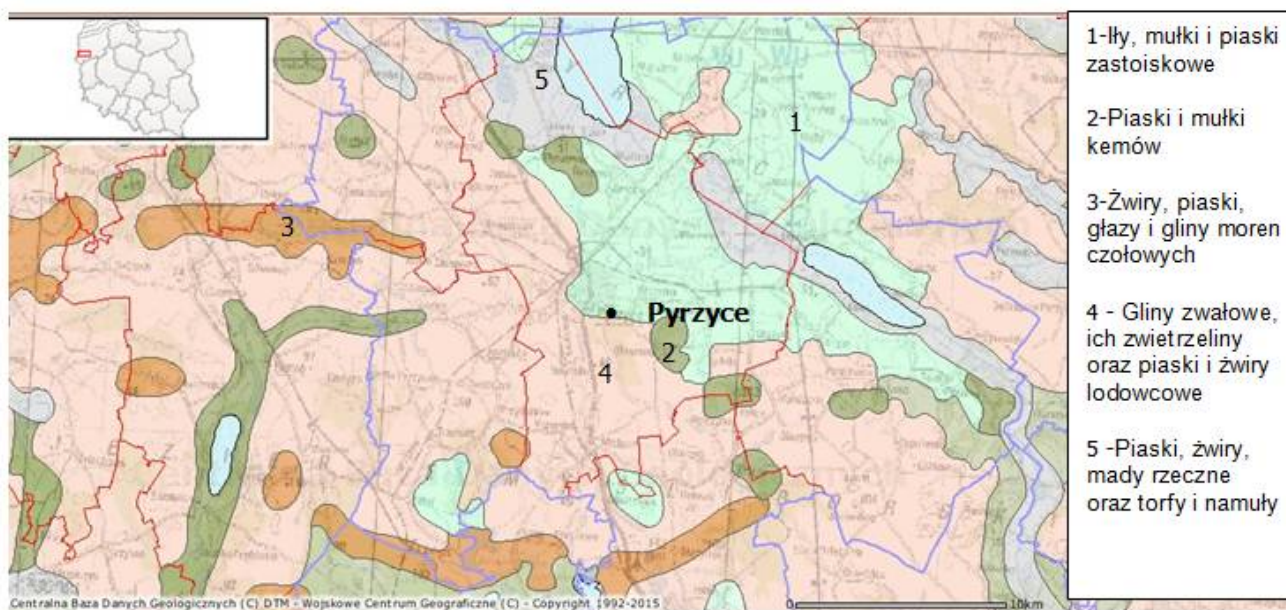
Osady plejstoceny zastoiska wodnego zalegające na starszych utworach, głównie glinach zwałowych, wykazują różną miąższość: największą w środkowej części zastoiska, dochodzi do 10 m. W centralnej części zastoiska, wskutek szybkiego ruchu wody i energiczniejszego jej przepływu, osadzały się materiały o grubym uziarnieniu, podczas gdy na obrzeżach – materiały ilaste. Konsekwencją różnych warunków sedymentacji, zależnie od miejsca formowania się osadów, jest powstanie odmiennych skał macierzystych gleb. Są to ility, utwory pyłowo – ilaste, utwory pyłowe, luźne piaski. Tu i ówdzie, pośród tego typu osadów, występują niewielkie wyspowate wyniesienia, zbudowane z glin zwałowych i pozbawione okrywy utworzonej z materiałów pochodzenia wodnego.

Szczególną cechą w budowie geologicznej jest występowanie złóż gytii wapiennej, zwanej kreda jeziorną. Złoża te zajmują znaczną powierzchnię i są zlokalizowane na obrzeżach Jeziora Miedwie od strony zachodniej i południowej, a także wokół Jeziora Będgoszcz.

Znacznie większe zróżnicowanie konfiguracyjne wykazuje morena czołowa pojawiająca się na południowo – wschodniej granicy gminy. Charakteryzuje się ona mniejszymi, bądź większymi zaokrąglonymi wyniosłościami, zamkniętymi pomiędzy nimi zagłębieniami oraz zawiłym układem poziomic. Wzgórza morenowe nie tworzą łańcuchów o jednolitych kształtach.

Cechuje je duża różnorodność form i duże różnice w wyniesieniu ponad poziom morza. Spotykane są zarówno wysokie pagórki z dużymi nachyleniami stoków, jak i wzgórza bardziej płaskie o łagodniejszych zboczach.

Rysunek 3. Mapa utworów przypowierzchniowych gminy Pyrzyce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie mapy z Centralnej Bazy Danych Geologicznych, Państwowego Instytutu Geologicznego (<http://bazagis.pgi.gov.pl/website/cbdg/viewer.htm>)

Surowce mineralne

Głównym bogactwem surowców na terenie gminy Pyrzyce są wody geotermalne, które wykorzystywane są do celów grzewczych miasta. Wydajność złoża wód geotermalnych (jest to surowiec odnawialny) wynosi 340 m³/h. Wody geotermalne mogą być wykorzystane dla celów balneologicznych (zgodnie z decyzją Ministra Zdrowia w oparciu o Prawo geologiczne i górnicze). Ponadto na terenie gminy występują:

- Udokumentowanie złoża kruszywa żwirowo-piaszczystego „Letnin” o zasobach geologicznych w wysokości 292,3 tys. Mg.
- Złoża kredy jeziornej i gytii wapiennej „Gizyn”, o powierzchni 321,53 ha, dokumentowane w kat C2 o zasobach bilansowych 8.555 tys.m³.
- Złoża kruszywa – traktowane jako prognostyczne dla udokumentowania występujące w rejonach: Góry Brzezinki, rejon położony na wschód i północy zachód od Obromina, rejon w kierunku północno-wschodnim od Pstrowic oraz obszar Leśnych Gór, na południe od Letnina i w rejonie Lipiej Góry.
- Złoża surowców ilastych ceramiki budowlanej „Pyrzyce”, w połowie wyeksploatowane-obecnie teren gminnego wysypiska odpadów.
- Udokumentowane złoża kredy jeziornej i gytii wapiennej „Gizyn”, o udokumentowanych zasobach w kategorii C2 w wysokości 8,555 tys. m³ (złożo o niskiej jakości).
- Nieudokumentowane złoża torfów i gytii, występujące na terenie gminy (w znacznym zakresie na obszarze doliny rzeki Płoni) w większości o niskiej jakości surowcowej, posiadające w części dokumentację geobotaniczną. Złoża torfów o większych zasobach bilansowych położone są na obszarach wymagających szczególnej ochrony, z uwagi na wysokie walory pozostałych elementów środowiska przyrodniczego.

W odniesieniu do złoża kruszywa naturalnego zagrożeniem jest nieprawidłowa jego eksploatacja w rejonie Letnina, gdzie wydobyte przekracza wielkość ustaloną w koncesji. W przypadku wszystkich zasobów surowcowych na obszarze gminy zachodzi konflikt ze środowiskiem wodnym : eksploatacja surowców koliduje z wód powierzchniowych jeziora Miedwie. Prawie cały obszar gminy leży w strefie ochrony pośredniej ochrony wód powierzchniowych jeziora Miedwie, przy czym złoża „Giżyn-Pole E”, znajduje się na obszarze strefy pośredniej wewnętrznej.

Wody powierzchniowe i podziemne

Sieć wód powierzchniowych na terenie gminy Pyrzyce jest stosunkowo dobrze rozwinięta. Udział wód w ogólnej powierzchni gminy wynosi około 3,33 %. Główną oś sieci hydrologicznej gminy Pyrzyce stanowi Płonia, łącząca jeziora Płoń i Miedwie. Ta część gminy to rozległe, pierwotne zastoisko wodne, po którym pozostały drobne, łądowiejące i stąd znacznie wypłycone jeziora tj. Jezioro Duże, Jezioro Małe, Jezioro Koryto, Jezioro Modre oraz Jezioro Szybel.

Południowa część gminy odwadniana jest przez dwa główne ciek wodne. Przepływ wody następuje z południa na północ. Są to kanały: Stróżewski, wpadający w rejonie Stróżewa do rzeki Płoni oraz Młyński, mający ujście do rzeki w pobliżu Jeziora Miedwie, na północno-zachód od miejscowości Okunica. Znaczącym dopływem Kanału Młyńskiego jest Kanał Pstrowicki.

Wzdłuż zachodniej granicy gminy przebiega Kanał Nieborowski uchodzący do Jeziora Będgoszcz, które połączone jest z Jeziorem Miedwie kanałem Ostrawica.

Znaczną część sieci hydrologicznej stanowią pogłębione kanały o uregulowanym biegu, które w dużym stopniu przyczyniły się do obniżenia poziomu wód gruntowych. Takie zjawisko obserwuje się w różnych regionach, a efektem tego jest degradacja niektórych ekosystemów zwłaszcza torfowiskowych.

Większe zbiorniki wodne występują ponadto w południowo-zachodnim rejonie gminy, w pobliżu miejscowości Krzemlin. Jest to zespół jezior rynnowych, z których największe to Jezioro Czyste. Tu również obserwuje się znaczne obniżenie poziomu lustra wody.

Na południe od miasta Pyrzyce utworzono sztuczny zbiornik powstały wskutek spiętrzenia wód i zalania wodą rozległego torfowiska dolinowego. W środkowej części, zbiornik ten jest przedzielony groblą z drogą. Tworzą się w ten sposób 2 akweny: północny i południowy. Funkcjonuje nazwa Zalew Tama, lub Jezioro Miejskie.

W ramach planów przystosowania okolic Geotermii na przyjazne inwestycjom, zmianom ulegnie przez to obszar przylegający do Jeziora Pyrzyckiego. Będzie to miało znaczący wpływ na jakość wód tego zbiornika, jak również jego cech fizycznych. Koncepcja zagospodarowania terenów wokół Geotermii została przyjęta Uchwałą Nr XLIV Rady Miejskiej w Pyrzycach w dniu 23.05.2002 roku. Na omawianym obszarze powstać ma: park wodny, zakład kinezyterapii, stadnina koni, pole golfowe, tereny rekreacyjne; przystań dla łódek i kajaków; tereny upraw ekologicznych. Jezioro Pyrzyckie będzie znacząco powiększone do rozmiarów ok. 14 ha. Powstanie użytek ekologiczny - kompleks jezioro-bagienny (otwarte wody powierzchniowe, szuwały i zarośla, zbiorowiska nitrofilne). Natomiast przedmiotem ochrony będą: ostoje zwierzyny łownej, ostoje ptactwa wodno-błotnego, bezkręgowców oraz stanowiska gatunku chronionego. W związku z rozwojem powyższych planów należy mieć na względzie możliwe zagrożenia tego obszaru i jego środowiska przyrodniczego. Dlatego też trzeba zabezpieczyć szczególnie obszar „przyszłego” jeziora przed nadmierną antropopresją. Należy utrzymać równowagę hydrologiczną ekosystemu oraz nie zanieczyszczać go jak również prowadzić monitoring jakości wód, zabezpieczający przed eutrofizacją jeziora.

Najbardziej wysuniętym na południowy wschód jeziorem jest malownicze Jezioro Pstrowickie, leżące na granicy gminy Pyrzyce. Naturalne dla krajobrazu pojeziernego są niewielkie śródpolne oczka wodne. Wskutek znacznego odwodnienia obszaru gminy, niektóre z nich przestały istnieć. Świadectwem ich obecności są ekosystemy o charakterze torfowiskowym, silnie przekształcone, o zaburzonej równowadze.

Do największych jezior na terenie gminy Pyrzyce zaliczamy:

- Miedwie 3 677,0 ha
- Będgoszcz 300,0 ha

Rzeki

Obszar ziemi pyrzyckiej odwadniają dwie większe rzeki wchodzące do Odry jako dopływy pierwszorzędne, tj. rzeka Płonia oraz Myśla. Rzeka Płonia swym dorzeczem obejmuje północno-wschodnią część gminy, a Myśla jej południowe krańce.

Rzeka Płonia płynie przez północną część gminy przepływając dwa większe jeziora: jezioro Płoń i Miedwie. Długość jej wynosi 75 km, z tego na obszarze gminy około 15 km. Płonia wypływa z jeziora Barlineckiego w pasmie moren czołowych i uchodzi do jeziora Dąbie pod Szczecinem. Środkowy jej bieg należy do powiatu pyrzyckiego. Na obszarze powiatu dorzecze jej jest asymetryczne, liczba dopływów lewych przeważa nad prawymi. Do większych dopływów Płoni na terenie gminy Pyrzyce należą:

- Kanał młyński;
- Kanał Nieborowski;
- Ostrowica.

Bieg rzeki Płonia jest wyrównany. Średni spadek wynosi 7,6%. W swoim biegu Płonia przepływa 6 większych jezior, wiążąc na niewielkiej przestrzeni obszar wodny o powierzchni 50km², co daje najwyższy wskaźnik procentowy jeziorności w całym dorzeczu rzeki Odry. Obok wymienionych rzeki drobne ciek i potoki tworzą na terenie gminy gęstą tkankę sieci wód płynących

Wody podziemne

Wody podziemne w porównaniu z wodami powierzchniowymi ulegają przeobrażeniom antropogenicznym w stopniu niewielkim. Jednak nie należy bagatelizować procesów zanieczyszczeń wód podziemnych. Podstawową rolę pełnią tu uwarunkowania naturalne samego zbiornika, w głównej mierze stopień jego izolacji, a tym samym podatność i wrażliwość na zanieczyszczenia. Do głównych czynników wpływających na pogorszenie stanu wód podziemnych należy eutrofizacja powierzchniowych warstw litosfery, związana z nadmiernym nawożeniem i intensyfikacją gospodarki rolnej. Spływające związki azotu (amonowego, azotynowego) przenikają zwłaszcza do płycej położonych zasobów wód podziemnych powodując ich degradację.

Obszary bezpośredniej alimentacji płytkiego poziomu wód podziemnych wymagają ochrony przed wszelką lokalizacją ognisk zanieczyszczeń, zrzutów, nawożeń i rolniczego wykorzystania ścieków. Szczególnie niebezpieczne może być skażenie biologiczne zasobów wód podziemnych poprzez ścieki bytowe. Skażenia tego typu mogą mieć charakter nieodwracalny.

Na terenie miasta i gminy Pyrzyce zlokalizowanych jest 8 gminnych ujęć wody podziemnej. Poprzez korzystanie z zasobów wód podziemnych doprowadza się do ingerencji w środowisko

przyrodnicze i powoduje się pewne zmiany dotyczące zmniejszenia pokładów wody, obniżenia jakości wody itp. Wody pobierane w gminie Pyrzyce, stosowane są najczęściej do celów bytowo - gospodarczych mieszkańców. W celu ograniczenia wpływu na zasób i jakość wód podziemnych, wprowadza się strefy ochrony wokół ujęć tych wód.

Zasady ochrony wód podziemnych powinny uwzględniać:

- wyznaczenie stref ochrony bezpośredniej oraz opracowanie i wprowadzenie strefy ochrony zasobowej poprzez likwidację obiektów stanowiących zagrożenia stanu sanitarnego,
- zabezpieczenie studni głębinowych wyłączonych z eksploatacji w uzgodnieniu z Geologiem Wojewódzkim; studnie te mogą stanowić drogę migracji zanieczyszczeń do użytkowych warstw wodonośnych,
- ochronę zasobów wód podziemnych w strefie bliskiej alimentacji.

Na obszarach tych w pierwszej kolejności należy zlikwidować wszystkie ogniska zanieczyszczeń i uporządkować gospodarkę wodno-ściekową.

Strefy ochronne wokół poszczególnych ujęć wody podziemnej ustanawia Dyrektor Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej, na wniosek i koszt właściciela ujęcia wody, wskazując zakazy, nakazy, ograniczenia oraz obszary, na których obowiązują. Konieczność ustanowienia stref ochronnych wynika z analizy warunków hydrogeologicznych rejonów ujęcia. Zadaniem stref ochronnych jest pełne zabezpieczenie terenu ujęcia oraz obszaru oddziaływania na ujęcie przed przypadkowym lub umyślnym zanieczyszczeniem, co może doprowadzić do pogorszenia jakości zasobów wodnych.

Podstawą ustanowienia takich stref jest podział na II strefy ochrony:

- bezpośredniej,
- pośredniej.

Poszczególne strefy podporządkowane są najczęściej następującym zakazom i nakazom:

W granicach obszaru **strefy ochrony bezpośredniej** należy:

- odprowadzać wody opadowe w sposób uniemożliwiający przedostawanie się ich do urządzeń służących do poboru wody,
- zagospodarować teren zielenią,
- odprowadzać poza granicę terenu ochrony bezpośredniej ścieki z urządzeń sanitarnych, służących do użytku osób zatrudnionych przy obsłudze urządzeń służących do poboru wody,
- ograniczyć do niezbędnych potrzeb przebywanie osób niezatrudnionych przy obsłudze urządzeń służących do poboru wody.

W granicach obszaru **strefy ochrony pośredniej**

Na terenach ochrony pośredniej może być zabronione lub ograniczone wykonywanie robót oraz innych czynności powodujących zmniejszenie przydatności ujmowanej wody lub wydajności ujęcia, a w szczególności:

- wprowadzenie ścieków do wód lub do ziemi,
- rolnicze wykorzystanie ścieków,
- przechowywanie lub składowanie odpadów promieniotwórczych,
- stosowanie nawozów oraz środków ochrony roślin,
- budowa autostrad, dróg oraz torów kolejowych,
- wykonywanie robót melioracyjnych oraz wykopów ziemnych,
- lokalizowanie zakładów przemysłowych oraz ferm chowu lub hodowli zwierząt,

- lokalizowanie magazynów produktów ropopochodnych oraz innych substancji, a także rurociągów do ich transportu,
- lokalizowanie składowisk odpadów komunalnych lub przemysłowych,
- mycie pojazdów mechanicznych,
- urządzenie parkingów, obozowisk oraz kąpielisk,
- lokalizowanie nowych ujęć wody,
- lokalizowanie cmentarzy oraz grzebanie zwłok zwierzęcych

Stan wód powierzchniowych²

Na terenie gminy Pyrzyce oceną stanu czystości wód w jeziorach zajmuje się WIOŚ w Szczecinie.

Jakość tych wód oceniana jest według 3 klas czystości :

Klasa I – wody bardzo czyste,

Klasa II – wody nieznacznie zanieczyszczone i zanieczyszczone,

Klasa III – wody silnie zanieczyszczone.

Z jezior gminy Pyrzyce przebadano tylko jezioro Miedwie.

Powierzchnia: 3 527 ha

Rzędna lustra wody: 13,95- 14-15 m n.p.m.

Średnia głębokość: 19,3 m

Kraina geograficzna: Równina Pyrzycko Stargardzka

Maksymalna głębokość: 43,8 m

Kategoria wód: jezioro silnie zmienione

Objętość wód: 681,7 mln m³

Typ abiotyczny: 2a

Powierzchnia zlewni całkowitej: 1017,1 km²

Wyniki analizy presji: jezioro zagrożone

Obszary Natura 2000 Dyrektywa Siedliskowa i Ptasia

Ocena ekologiczna 2012: potencjał dobry (II klasa)

² Ocena jakości wód powierzchniowych w województwie zachodniopomorskim w latach 2008, 2009, 2010 – 2012, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska, Szczecin

Jeziro Miedwie położone jest w granicach dwóch obszarów należących do sieci Natura 2000 na obszarze wyznaczonym jako szczególnie narażony na zanieczyszczenie azotanami pochodzenia rolniczego oraz na obszarze przeznaczonym do celów rekreacyjnych (Płonia na jez. Miedwie, z Miedwinką i dopływem z Bielkowa)

Miedwie uzyskało status silnie zmienionej części wód z uwagi na piętrzenie jego wód na jazie zasuwowym, który od 1976 roku reguluje ilość wody odpływającej z jeziora korytem rzeki Płoni. Jaz ten został wybudowany, aby umożliwić stały pobór wody przez komunalne ujęcie wody pitnej dla mieszkańców Szczecina.

Obecnie, na jakość wód jeziora wpływ wywierają wody dopływające z dwóch silnie zeutrofizowanych jezior: Płoń (poprzez rzekę Płoni) i Będgoszcz (poprzez kanał Ostrowica); zanieczyszczenia obszarowe z nieskanalizowanych miejscowości, wody odprowadzane z polderów melioracyjnych i z terenów podmokłych oraz spływy obszarowe z terenów intensywnie użytkowanych rolniczo.

Ocenę końcową stanu wód (stan dobry lub zły) przeprowadza się na podstawie oceny stanu ekologicznego i stanu chemicznego.

W roku 2012 zrealizowano szereg inwestycji związanych z gospodarką ściekową. Skanalizowano szereg miejscowości oraz wyłączono z eksploatacji oczyszczalnię w Koszewie i Skalinie. Obecnie ścieki z rejonu Koszewa oraz ścieki z rejonu Skalina są odprowadzane na oczyszczalnię w Stargardzie Szczecińskim, która oczyszczone ścieki odprowadza do rzeki Iny – czyli poza zlewnię jeziora. W 2012 roku na podstawie przeprowadzonych badań jezioro Miedwie zostało zakwalifikowane do II klasy potencjału ekologicznego. Z uwagi na rozległe łąki ramienicowe ocena indeksu makrofitowego z II klasy została podniesiona do I klasy. Warunki fizykochemiczne (wspierające badania biologiczne) spełniały standardy stanu dobrego.

1.1.2. Warunki przyrodnicze

Gleby

Udział terenów rolnych w powierzchni ogólnej gminy wynosi 83,9% z czego grunty orne zajmują 73,3% powierzchni terenów rolnych, natomiast użytki zielone- 25%. Na terenie gminy przeważają grunty orne o glebach wysokiej jakości. Gleby o największej przydatności dla rolnictwa występują w dużych, zwartych kompleksach na terenie całej gminy Pyrzyce. Udział najlepszych gleb według kompleksów przydatności rolniczej wynosi: 64,9% - kompleksu pszennego bardzo dobrego i dobrego oraz żytniego bardzo dobrego i dobrego – 18,2%.

Obszar gminy charakteryzuje się bardzo wysokim wskaźnikiem jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej. W odniesieniu do gleb nie występują obecnie większe zagrożenia. Częściowo dewastacja gruntów rolnych spowodowana jest głównie nielegalnym składowaniem odpadów i brakiem przestrzegania przepisów dotyczących eksploatacji surowców (brak rekultywacji wyrobisk poeksploatacyjnych). W perspektywie, zagrożenia w stosunku do gleb będzie znaczny wzrost inwestycji na terenie miasta, ponieważ przydatność terenów pod zabudowę pokrywa się z wysoką jakością bonitacyjną gleb. Na terenie gminy występują również w niewielkich ilościach tereny o glebach szczególnie podatnych na erozję. Istotnym problemem w optymalnym wykorzystaniu terenów rolnych jest konflikt funkcji z ochroną wód powierzchniowych jeziora Miedwie.

Gleby w gminie Pyrzyce, to głównie czarne ziemie wytworzone z glin i iłów różnego pochodzenia, z utworów pyłowych pochodzenia wodnego. Określane są jako czarne ziemie

pyrzyckie, charakterystyczne tylko dla tego terenu w Polsce. Odznaczają się wysoką urodzajnością. Pod względem bonitacyjnym zaliczane są do II klasy.

Oprócz czarnych gleb pyrzyckich, na obszarze gminy występują gleby bagienne, zwłaszcza w szerokiej dolinie między jeziorami, Płoń i Miedwie. Pod 30 – 40 cm warstwą gleby bagiennej leżą osady wapienne mające decydujący wpływ na charakter szaty roślinnej tego regionu. Bagienne gleby zajęte są wyłącznie przez ekosystemy łąk i pastwisk.

Z danych uzyskanych z Okręgowej Stacji Chemiczno Rolniczej w Szczecinie, na terenie gminy Pырzyce, pod względem odczynu gleb, przeważają gleby o odczynie zasadowym (58% użytków rolnych gminy). Wyniki badań wskazują też na dość wysoką wartość odczynu obojętnego gleb (23 % użytków rolnych gminy). Gleby o odczynie bardzo kwaśnym występują na 11 % użytków rolnych gminy co nie jest wskaźnikiem wysokim. Kwasowość jest ważnym wskaźnikiem degradacji gleb uprawnych. Nadmierna kwasowość najczęściej jest powodowana przez naturalne czynniki klimatyczno – glebowe, w mniejszym stopniu przez zanieczyszczenia kwasotwórcze powstające przez zanieczyszczenia przemysłowe i komunikacyjne lub przez niektóre nawozy.

Charakterystyka ogólna szaty roślinnej

Szaty roślinną obszaru gminy Pырzyce stanowi flora czyli gatunki roślin występujące na jej terenie oraz roślinność, czyli zbiorowiska roślinne związane z określonymi biotopami o charakterze kombinacji czynników ekologicznych.

Ekosystemy wodne

Ekosystemy wodne na terenie gminy Pырzyce to przede wszystkim jeziora oraz niewielkie cieki mające uregulowany bieg i w związku z tym postać kanałów zbierających wodę z sieci rowów melioracyjnych, odwadniających złoża torfowe.

Są to z reguły wody eutroficzne z płatami pospolitej roślinności wodnej. Jedynie w północnej części gminy, w rozległej dolinie po zastoisku wodnym, pomiędzy jeziorami; Płoń i Miedwie, stwierdzono występowanie niewielkich ekosystemów jezior wapiennych z odrębnym typem roślinności.

W ekosystemach wód eutroficznych najczęściej występującym zbiorowiskiem jest zespół moczarki kanadyjskiej, tworzący niewielkie płyty na dnie rowów i w obrębie rzeki Płoni. Ponadto można spotkać kadłubowe postaci płatów rdestnic, głównie z rdestnicami: połyskującą, przeszytą, kędzierzawą i grzebieniastą. W strefie przybrzeżnej spotyka się płyty jeżogłówki gałęzistej, która w wartko płynącym nurcie rzeki Płoni tworzy taśmowate liście podwodne. Płytkie strumienie i rowy o mineralnym wypiętrzeniu dna, zajmują płyty potoczniaka wąskolistnego. Wody niewielkich zbiorników pokrywają unoszące się na powierzchni, zwłaszcza w strefie przybrzeżnej o ograniczonym falowaniu, rżęsa wodna i spirodela wielokorzeniowa.

Roślinność torfowiskowa

W żyznych dolinach rzecznych, a także w rynnach postglacjalnych i na obrzeżach jezior wytworzyły się torfy niskie, w wyniku akumulacji szczątków roślinności szuwarowej i turzycowiskowej, rzadziej natomiast turzycowo-mszystej. Torfowiska niskie gminy Pырzyce w przeszłości zostały silnie zmeliorowane i były użytkowane jako intensywne łąki kośne lub pastwiska. Upadek Państwowych Gospodarstw Rolnych spowodował zmiany w gospodarce rolnej tego rejonu, przejawiającej się głównie w zaniechaniu hodowli zwierząt. Stąd ekosystemy te obecnie użytkowane są w niewielkim stopniu i ulegają wtórnej degradacji. Powszechnym zjawiskiem jest zabagnianie się łąk i pastwisk, na skutek zaniechania

konserwacji urządzeń melioracyjnych. Wtórne zabagnianie, we wszystkich obniżeniach o wysokim poziomie wody, prowadzi do rozwoju roślinności turzycowiskowej. Roślinność tą reprezentują zespoły: turzycy błotnej, turzycy zaostrej oraz turzycy brzegowej. Zwarte łany roślinności turzycowiskowej pojawiają się przede wszystkim w dolinie Jeziora Miedwie, a także na obrzeżach różnych zbiorników wodnych jeziornych i śródpolnych. Na niewielkich powierzchniach, wśród wysokich szuwarów turzycowiskowych o stałym wysokim poziomie wody, egzystuje zespół turzyc kępowych: turzycy sztywnej i turzycy prosowej.

W dolinach torfowiskowych, silnie odwodnionych, o niskim poziomie wód gruntowych występuje łąkowa roślinność półkulturowa reprezentowana przez zespoły: łąki rdestwo – ostrożeńowe, podmokłe łąki sitowia leśnego, szuwały mozgowe, a także pastwiska o niskiej wydajności, z dużym udziałem sitów i trzęślicy modrej oraz śmiałczyska.

Zaniechanie użytkowania kośnego terenów torfowisk jest przyczyną pojawiania się kolejnego stadium sukcesyjnego, jakim są zarośla wierzbowe. Są to często naturalne drogi wędrówek zwierzyny, a także ich ostoje w bezleśnym krajobrazie rolniczym i taką rolę powinny zachować jako ciągi migracyjne (korytarze ekologiczne). Wymagać to będzie wprowadzenia dodatkowych zakrzewień i zalesień, co niewątpliwie urozmaici i wzbogaci krajobraz oraz podniesie bezpieczeństwo przemieszczania się populacji fauny.

Torfowiska niskie to biotopy, na których potencjalną roślinnością klimaksową są lasy olszowe (olesy). Stanowią one niezmiernie cenny składnik ekosystemów torfowiskowych.

Ochrona przyrody

Na podstawie ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92 z 16 kwietnia 2004 r., poz. 880), za tereny chronione należy uznać parki narodowe, rezerваты i parki krajobrazowe wraz z ich otulinami oraz obszary chronionego krajobrazu. Formę ochronną mogą mieć również niektóre pomniki przyrody, użytki ekologiczne, a zwłaszcza zespoły przyrodniczo-krajobrazowe.

Na terenie miast i gminy Pyrzyce znajdują się następujące formy ochrony przyrody i krajobrazu:

Rezerwat przyrody

Na terenie gminy Pyrzyce ustanowiono dotychczas 1 rezerwat o nazwie „Brodogóry I”, jest to cenny obiekt ochrony zbiorowisk roślinności kserotermicznej.

- **„Brodogóry I”** – obszar nieużytków rolnych o powierzchni 5,24 ha, utworzony w 1975r. w celu zachowania reliktoowego stanowiska roślinności stepowej, występującej tu w zasięgu wilgotnego klimatu morskiego. Występuje tam roślinność stepowa, znajdziemy tam m.in.: ostnicę włosowatą, pajęcznicę liliowatą, ostrołódkę kosmatą, dzwonek syberyjski, główienka wielokwiatowa, marzanka barwierska i driakiew wonną. Rezerwat znajduje się w miejscowości Grzędziec i Czernice.

W trakcie prac inwentaryzacyjnych wykonano również waloryzację na terenie istniejącego rezerwatu. Stwierdzono zubożenie florystyczne obiektu. Badania faunistyczne natomiast wskazują na potrzebę poszerzenia granic rezerwatu.

Pomniki przyrody

Jedną z form ochrony przyrody stanowią pomniki przyrody objęte ochroną pomnikową, mogą to być elementy przyrody ożywionej (drzewa) jak również elementy przyrody nieożywionej (np. głazy).

Na obszarze miasta i gminy Pyrzyce do pomników przyrody prawnie chronionych należą 3 pojedyncze drzewa i 2 aleje, oraz granitowy głaz narzutowy.

Tabela 1. Wykaz pomników przyrody na terenie gminy Pyrzyce

Nazwa obiektu	Lokalizacja
Dąb szypułkowy	Pyrzyce przy ul. Mickiewicza
Dąb czerwony (Bolesław)	Pyrzyce; pl. Ratuszowy
Dąb czerwony (Władysław)	Pyrzyce; pl. Ratuszowy
Aleja Lip drobnolistnych	Przy drodze z Pyrzyc do Stargardu Szczecińskiego
Aleja dębów szypułkowych	Przy drodze biegnącej z m. Młyny do Giżyna
Głaz narzutowy	Pyrzyce; pl. Ratuszowy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Pyrzycach.

Ochrona gatunkowa

Ochrona gatunkowa roślin i zwierząt ma na celu zabezpieczenie dziko występujących roślin lub zwierząt i ich siedlisk w szczególności gatunków rzadko występujących, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na podstawie umów międzynarodowych, a także zachowanie bioróżnorodności. Minister środowiska publikuje okresowo w formie rozporządzeń listy gatunków roślin i zwierząt, które objęte są ochroną gatunkową (lista roślin i grzybów - rozporządzenie z dnia 11.09.2001 r., t.j. Dz. U. nr 106 z 2001 r., poz. 1167; lista zwierząt - rozporządzenie z dnia 26.09.2001 r., t.j. Dz. U. nr 130 z 2001 r., poz. 1456). W stosunków do zamieszczonych na listach gatunków i ich siedlisk obowiązuje system ograniczeń, zakazów i nakazów, określony w ustawie o ochronie przyrody.

W zależności od statusu danego gatunku, stopnia zagrożenia i jego wrażliwości na zmiany środowiska, wprowadza się ochronę ścisłą lub częściową. Ochroną ścisłą obejmuje się gatunki szczególnie rzadkie (endemity, gatunki o niewielkiej liczbie stanowisk w skali kraju) lub zagrożone (gatunki na granicach zasięgu, o niewielkich populacjach lub związane z siedliskami szczególnie wrażliwymi na przekształcenia).

Na terenie gminy ustanowiono następujące gatunki roślin prawnie chronionych:

- Arcydięgiel litwor,
- Storczyk błotny,
- Storczyka plamysty,
- Grąźel żółty,
- Barwinek pospolity,
- Bluszcz zwyczajny,
- Klon pospolity,
- Żabieniec lancetowaty,
- Olsza szara,
- Wyczyniec czerwonożółty,
- Łączeń bładaszkowy,
- Dzwonek boloński,

- Cis pospolity,
- Jastrząb szwedzki,
- Kalina koralowa,
- Kocanki piaskowe,
- Kruszyna pospolita,
- Pierwiosnka lekarska,
- Porzeczka czarna,
- Turzyca piaskowa,
- Wylżyna ciemnista,
- Starzec bagienny,
- Mlecz błotny,
- Czyściec kosmaty,
- Czyściec prosty,
- Dzwonek syberyjski,
- Turzyca łuszczykowata,
- Kłóć wiechowata,
- Szczwół plamisty,
- Przyłuszczka pospolita,
- Dziurawiec,
- Jezierza morska,
- Gorysz siny,
- Driakiew gołębia,
- Oczeret Tbernemontana
- Ożanka czosnkowa,
- Koniczyna rozdęta,
- Fiołek pagórkowy,
- Zamętnica błotna,

Źródło: Zgodnie z zapisem „Inwentaryzacja flory i roślinności gminy Pyrzyce” W. Kowalski i U. Banaś.

Leśnictwo

Gmina Pyrzyce charakteryzuje się niewielką leśnością. Powierzchnia lasów i gruntów leśnych na terenie gminy zajmuje obszar 244,19 ha. Ten obszar jest tak niewielki, ponieważ rolniczy obszar gminy Pyrzyce o bardzo dobrych i wydajnych glebach, w całości objęty jest intensywną gospodarką rolną. Większy kompleks leśny występuje w północnej części gminy pomiędzy miejscowościami Młyny i Turze. Jest to las z dominacją sosny w wieku 19-58 lat. Pozostałe, niewielkie zwarte obszary leśne znajdują się w południowo-wschodniej części gminy: na południe od wsi Letnin i na północ od Obromina. Przeważająca część lasów występuje w formie niewielkich enklaw, otoczonych polami uprawnymi. Większość drzewostanów sosnowych nie przekracza 60 lat. We wszystkich kompleksach leśnych występuje siedlisko borowe. Lasy na terenie gminy mają funkcję gospodarczą. Lasy państwowe mają tu niewielkie enklawy i należą do dwóch nadleśnictw: Choszczno oraz Myślibórz.

Las na terenie Gminy Pyrzyce reprezentowany jest przez młode sosnowe nasadzenia gospodarcze, na jałowych enklawach gleb piaszczystych, o niewykształconej w pełni randze fitosocjologicznej. Skład drzewostanu i runa, świadczy o ewoluowaniu ich w kierunku suboceanicznego boru świeżego.

Takie same niewielkie powierzchniowo enklawy można spotkać w różnych częściach gminy, gdzie nasadzone zostały z reguły na obszarach poeksploatacyjnych żwirowni.

Na terenie gminy nie występują olsy w stanie naturalnym, to jest podtopione wodą o trzęsawiskowym charakterze.

Olesy reprezentowane są przez zarośla wierzbowe i bagiennie lasy olszowe występujące na niskich torfowiskach dolinowych. Są to łożowiska z wierzbą szarą i wierzbą uszatą, z bagiennym runem turzycowiskowym. Ciągną się wzdłuż cieków wodnych, bądź otaczają różnej wielkości płatami, bagienka śródpolne.

Źródłowy łąg jesionowy występuje na skarpach naturalnych cieków.

Niezmiernie rzadkim zespołem jest łąg jesionowo-wiązowy z dywanem ziarnopłonu wiosennego – w runie, pokrywającym złocistymi kwiatami dno lasów wczesną wiosną. Drzewostan łągu jesionowo – wiązowego tworzą: jesoń wyniosły, olsza czarna oraz wiąz szypułkowy i wiąz górski.

Tabela 2. Formy własności lasów w gminie Pyrzyce

Lasy w 2013 roku	Powierzchnia w ha
Ogółem	244,19
- w tym lasy publiczne	196,19
- w tym własność gminy	27,00

Wnioski i wyzwania

Pod względem przyrodniczym Gmina Pyrzyce jest niezwykle ciekawa, o zróżnicowanej budowie geologicznej i niezwyklej rzeźbie powierzchni.

Najważniejszą rolę na tym terenie, która wpływa na stworzenie struktury gospodarczej odgrywa rolnictwo. Stanowi ono wiodącą funkcję gminy Pyrzyce bazując na wysoko urodzajnych glebach.

Głównym bogactwem surowców na terenie gminy Pyrzyce są wody geotermalne, które wykorzystywane są do celów grzewczych miasta, ekopaliwa oraz elektrowiatrownie.

1.2. Rys historyczny

Pierwsze ślady obecności ludzkiej na terenach dzisiejszych Pyrzyc datuje się na ok 2500 r. p.n.e. Był to prymitywny lud przybyły z Dunaju trudniący się kopieniacką uprawą roli i hodowlą. Aż do epoki żelaza, czyli do 500 r. p.n.e. na tereny te przybywały różne ludy zaszczipiając swoje elementy kulturowo-społeczne oraz przejmując te, które zastały u obecnych mieszkańców tych ziem. Od V w. p.n.e. ziemie te zamieszkiwane były przez Germanów. Trwało to do III-IV w. n.e. Odrodzenie osadnictwa słowiańskiego nastąpiło w wiekach VI-VII. Wtedy to lud Wieleatów z nad Wisły zostaje nazwany Pomorzanami. W VIII-IX w. powstają grody, które są efektem początków organizacji plemiennych. O rozkwicie osadnictwa w samych Pyrzycach w tamtym okresie świadczy fakt, że w 1124 roku był on jednym z naczelnych grodów Pomorzan, do którego z okolic przybywali mieszkańcy na różne pogańskie święta.

Od X w. Pomorze w wyniku podbojów Mieszka I straciło niezależność na rzecz Polan. Przez cały XI wiek trwały na tych ziemiach niepokoje, podczas których rdzenni mieszkańcy to wyzwalali się, to znów wracali pod panowanie władców Polski. O doniosłej roli Pyrzyc świadczy fakt, że w 1124 roku z okazji masowego chrztu określono je jako „gród pierwszy Pomorza”. Chrztu dokonał (podobnie jak wszystkich innych na tych ziemiach) św. Otton, biskup Bambergu.

Od XII wieku następuje silny napływ Niemców w całym regionie Pomorza Zachodniego. Barnim I od czasu uznania zwierzchnictwa margrabiów brandenburskich zezwolił na duży napływ rycerstwa, mieszczaństwa oraz chłopstwa z zachodu (w tym Nadrenii flamandzkiej).

Od 1235 roku w Pyrzycach zaczęło się kształtować osadnictwo typu miejskiego. Z powodu mieszkańców z zachodu, to właśnie stamtąd czerpano wzorzec na powstanie „nowego” miasta – owalny kształt z dwiema głównymi ulicami oraz placem targowym w centrum. Inaczej niż w przypadku innych ośrodków miejskich na tych terenach ciężko wskazać konkretną datę uzyskania praw miejskich – był to proces, który trwał ćwierć wieku a zwieńczony został 21 stycznia 1263 roku.

Przez następne wieki Pyrzyce rozwijały się gospodarczo, głównie z powodu bliskości granicy oraz przebiegającego w tym regionie szlaku handlowemu. Proces ten zahamowany został w czasie wojny trzydziestoletniej, a dokładnie w 1634 roku, gdy miasto prawie całkowicie spłonęło podpalone przez Szwedów. Krótki okres pozostały na odbudowę miasta okazał się bezcelowy, gdyż już w 1637 roku miasto zostało ponownie podpalone, a wcześniej ograbione przez Szwedów. Pyrzyce w wyniku wojny straciły 1/5 mieszkańców i zamieniły się w wieś. W następnych dekadach Pyrzyce powoli odbudowywały się obarczając głównie chłopów nowymi daninami.

W czasie wojen napoleońskich w latach 1805-1815 Pyrzyce znalazły się pod władzą francuską, a przez cały region maszerowały wojska Napoleona – najpierw pod Moskwę, a następnie wycofując się przed wojskami pruskimi i rosyjskimi.

W ramach wielkiej reformy pruskiej w trakcie i po wojnach napoleońskich, od 1815 roku reorganizowano między innymi zarząd administracyjny kraju. Utworzono w 1816 nowe powiaty, likwidując pozostałości po dawnych, średniowiecznych podziałach politycznych i własnościowych. W styczniu 1818 z powiatu pyrzyckiego odłączono część ziem do innych powiatów: gryfickiego, myśliborskiego i szadzkiego. Same Pyrzyce znalazły się w nowym powiecie z siedzibą w Stargardzie. Przetrwał w tych granicach do 1945 roku.

Republika Weimarska, która powstała po rewolucji z 1918 roku, od początku była w głębokim kryzysie. Finanse ratowano drukiem pieniędzy, spadająca wartość płacy realnej prowadziła do częstych i gwałtownych zamieszek. W siłę rosła skrajna prawica, co było szczególnie widoczne na Pomorzu. Szczególnie w regionie pyrzyckim silne były nastroje nazistowskie. Od 3 stycznia 1929 roku w Pyrzycach zaczęto wydawać pierwsze hitlerowskie pismo na Pomorzu „Die Diktatur”, które było organem miejscowego okręgu NSDAP. Wybory zarówno do władz lokalnych, jak i te na najwyższe urzędy państwowe, wygrywały osoby związane z ruchem nazistowskim.

Po 1945 roku, czyli po zakończeniu działań wojennych szacowano zniszczenie Pyrzyc między 75, a 90%. Przez pierwsze lata następowały intensywne ruchy migracyjne. Uciekający przed frontem radzieckim Niemcy masowo opuszczali Pyrzyce i najbliższe okolice. Już w 1945 roku ubyło ich około 70-75%. Na ich miejsce pojawili się nowi mieszkańcy, którymi byli głównie osadnicy z Polski centralnej, repatrianci z kresów wschodnich, powracający z obozów jeńcy oraz Ukraińcy i Łemkowie przesiedleni w ramach akcji Wisła. Z powodu zniszczeń w mieście konieczne było przeniesienie siedziby władz powiatu do Lipian wraz z włączeniem ich do powiatu pyrzyckiego.

Dopiero wiosną 1950 roku władze powiatowe wraz z urzędnikami ze starostwa oraz Powiatowej Rady Narodowej przeniesiono do Pyrzyc. Z powodu niedostatków mieszkaniowych w mieście wielu pracowników starostwa musiało przez jeszcze długi czas do pracy dojeżdżać pociągiem z Lipian.

W związku z reformą administracyjną z 1975 roku Pyrzyce przestały być siedzibą powiatu aż do 1999 roku, kiedy w wyniku kolejnej reformy ponownie powołano powiaty.

Od 1 stycznia 1973 roku Pyrzyce decyzją Wojewódzkiej Rady Narodowej stały się siedzibą gminy.

1.3. Sfera społeczna

1.3.1. Kultura

Sfera kultury w Gminie Pyrzyce w znacznym stopniu kształtowana jest poprzez działalność instytucji kultury: Pyrzyckiego Domu Kultury oraz Pyrzyckiej Biblioteki Publicznej. PDK jest samorządową instytucją kultury, która ma na celu rozwijanie pyrzyckiej kultury i jej rozpowszechnienie. Jego podstawowym założeniem jest praca w dziedzinie edukacji artystycznej dzieci, młodzieży i dorosłych. Cele statutowe realizuje poprzez:

- organizowanie różnorodnych form edukacji kulturalnej i wychowanie przez sztukę;
- tworzenie warunków dla funkcjonowania amatorskiego ruchu artystycznego, kół i klubów zainteresowań, sekcji i zespołów oraz rozwoju wiedzy o sztuce;
- stwarzanie warunków do zachowania i rozwoju folkloru oraz obrzędowości, a także rękodzieła ludowego i artystycznego;
- rozpoznawanie, rozbudzanie i zaspokajanie potrzeb oraz zainteresowań kulturalnych;
- organizowanie koncertów, spektakli, festiwali, wystaw, odczytów, imprez artystycznych i rozrywkowych;
- upowszechnienie profesjonalnej twórczości artystycznej;
- prowadzenie działalności wydawniczej i promocyjnej;
- współdziałanie z instytucjami i organizacjami społecznymi w zakresie lepszego zaspokajania potrzeb kulturalnych mieszkańców;
- prowadzenie współpracy kulturalnej z zagranicą, zwłaszcza z miastami partnerskimi.

Działalność PDK koncentruje się na kilku głównych obszarach:

- organizowanie zajęć dla mieszkańców gminy;
- organizowanie wydarzeń kulturalnych;
- kino.

Wśród zajęć znajdujących się w ofercie PDK (zajęcia odbywają się od poniedziałku do piątku w godzinach popołudniowych) można znaleźć:

- rytmikę dla najmłodszych;
- zajęcia wokalne - emisja głosu;
- zajęcia instrumentalne - gitara, keyboard, pianino, skrzypce;
- zajęcia ceramiczne;
- zajęcia plastyczne;
- zajęcia taneczne;
- zajęcia teatralne;
- zajęcia z rękodzieła;
- zajęcia fotograficzne i film;
- zajęcia dziennikarskie;
- chór;
- zespoły instrumentalne m.in Pyrzycki Big-Band;
- zespoły śpiewacze: ZPiT "Pyrzyce" ZŚ "Pyrzyczanka", ZŚ. "Seniorita", ZŚ "Jaworek", ZŚ "Wrzos", KL. "Pyrzyczanie";
- różnego rodzaju koła: historyczne, geograficzne, języków obcych;

Innym ważnym obszarem działalności PDK jest prowadzenie kina. Sala widowiskowo-kinowa posiada 282 miejsca siedzące. W latach 2011-2014 liczba seansów ogółem wyniosła 900, a widzów 36465.

Tabela 3. Seanse i widzowie kinowi w latach 2011-2014

Rok	Seanse łącznie	Widzowie łącznie	Seanse polskie	Widzowie na seansach polskich
2011	337	10503	50	3798
2012	177	9425	49	3461
2013	184	7933	66	3658
2014	202	8604	52	4009

Źródło: opracowanie własne.

W skład Pyrzyckiej Biblioteki Publicznej wchodzi:

- Biblioteka główna (Wypożyczalnia, Czytelnia dla Dorosłych, Wypożyczalnia i Czytelnia dla Dzieci i Młodzieży, Dział Tradycji - „Muzeum Ziemi Pyrzyckiej”);
- Filie: Filia Brzesko, Filia Krzemlin, Filia Mielęcín, Filia Okunica, Filia Ryszewko, Filia Żabów.

Tabela 4. Biblioteki i czytelnictwo w gminie Pyrzyce w latach 2009-2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
biblioteki i filie	8	8	8	8	8	8
pracownicy [os.]	11	12	13	14	13	11
księgozbiór [woluminy]	120064	117854	112275	133153	112153	110537
czytelnicy w ciągu roku [os.]	2718	2429	2442	2336	2101	2098
wypożyczenia księgozbioru na zewnątrz [wol.]	47276	37923	39227	38002	32870	31292
czytelnicy na 100 mieszk. [os.]	14	12	12	12	11	11
księgozbiór na 100 mieszk. [wol.]	611	603	575	673	583	561
Liczba wypożyczeń/1 czyt. [wol.]	17	16	16	16	16	15
ludność na 1 placówkę biblioteczną [os.]	2448	2490	2479	2478	2468	b.d.

Źródło: opracowanie własne.

Na podstawie powyższej tabeli można zaobserwować następujące prawidłowości:

- liczba czytelników, podobnie jak liczba wypożyczeń systematycznie spada z roku na rok, szybciej niż zmniejsza się liczba ludności przypadająca na 1 placówkę, co oznacza malejące zainteresowanie księgozbiorami.
- pomimo zmniejszającej się ilości woluminów w księgozbiorze, liczba wypożyczeń na 1 czytelnika utrzymuje się na względnie stałym poziomie, co wskazuje iż z oferty korzystają raczej osoby czytające regularnie.

Jednym z kluczowych elementów kreowania sfery życia kulturalnego Gminy jest aktywność organizacji pozarządowych. Stowarzyszeniami funkcjonującymi w sferze kultury w Gminie Pyrzyce są:

- Stowarzyszenie Romów w Pyrzycach „Patra”;
- Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku w Pyrzycach;
- Stowarzyszenie Europejski Klub Seniora w Pyrzycach;
- Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Ziemi Pyrzyckiej;
- Zespół Śpiewaczy Wrzos-Krzemlin;
- Stowarzyszenie Seniorita;
- Zespół Śpiewaczy „Kresowianka” Letnin;
- Zespół Śpiewaczy Jaworek Rzepnowo;
- Zespół Śpiewaczy „Pyrzyczanka”.

Życie kulturalne Gminy Pyrzycach obejmuje również następujące wydarzenia:

- Kulturowy Misz-masz „Koncert Pyrzyckich zespołów folklorystycznych wraz z cyganami”;
- Koncert "Lutowanie" - Najlepsi Polscy artyści na wspólnej scenie z pyrzyckimi artystami;
- Warsztaty artystyczne zdobniczej sztuki użytkowej;
- Wakacyjne warsztaty artystyczne;
- Koncert "Pyrodia" - Pyrzyce w krzywym zwierciadle;
- Koncert "Wiosenny”;
- Koncert "Jesienny”;
- Majówka - Festyn rodzinny;
- "Kulturalny lipiec" - festyn rodzinny;
- Pyrzyckie Spotkania z Folklorem - festiwal muzyczny;
- "Dni Pyrzyc" - Festyn, festiwal muzyczny;
- Biesiada z Romami - festyn rodzinny;
- Półkolonie dla dzieci i młodzieży;
- Otwarte dni Pyrzyckiego Domu Kultury;
- Obchody "Święta Niepodległości" - wspólne śpiewanie pieśni patriotycznych;
- "Zaduszki" - Koncert wspominkowy;
- Mikołajki - Zabawa dla dzieci i młodzieży,
- Koncert kolęd Szkoła Muzyczna.

Wnioski i wyzwania

Głównymi atutami sfery kulturowej życia w Gminie Pyrzyce jest prężnie działający Pyrzycki Dom Kultury, dysponujący nowoczesnym budynkiem z salą kinową, szeroki wybór aktywności oferowany mieszkańcom oraz cyklicznie organizowane wydarzenia o znacznym potencjale rozwojowym i rozpoznawalnej marce. Jednocześnie należy zwrócić uwagę na problemy takie jak niewielki stopień zapelnienia sali kinowej czy też zmniejszający się odsetek czytelników.

1.3.2. Sport i rekreacja

Na kształtowanie się sfery sportu i rekreacji w Gminie Pyrzyce istotny wpływ ma działalność Ośrodka Sportu i Rekreacji oraz klubów i stowarzyszeń sportowych. Funkcjonowanie pyrzyckiego Ośrodka Sportu i Rekreacji nastawione jest na realizację podstawowej działalności statutowej, poprzez wychowanie i promocję kultury fizycznej wśród wszystkich

grup społecznych i wiekowych Gminy Pyrzyce. Baza sportowa jest systematycznie modernizowana.

Przy współpracy z Radami Sołectkimi zadania realizowane są nie tylko na obiektach sportowo – rekreacyjnych w mieście, ale również na terenach wiejskich. Z obiektów tych korzystają szkoły, kluby sportowe, stowarzyszenia, osoby prywatne oraz grupy zorganizowane.

Oprócz dotacji gminnej, Ośrodek pozyskuje dodatkowe środki z takich działalności jak: wynajem sal, dofinansowania od prywatnych osób. oraz pozyskanie środków zewnętrznych. Ośrodek organizuje zajęcia i rozgrywki w następujących dyscyplinach: piłka nożna, piłka siatkowa, piłka koszykowa, lekkoatletyka, zapasy, karate, dart, kule-bule, a także zajęcia rekreacyjne dla mieszkańców

W kalendarzu imprez (który układany jest co roku) zawarte są przedsięwzięcia dla wszystkich grup wiekowych - dzieci, młodzieży, dorosłych, grup profesjonalnych i amatorskich, środowisk wiejskich i miejskich. Sprawia to, że każdy zainteresowany czynnym uprawianiem sportu czy rekreacji, a nawet ich oglądaniem z trybun, może znaleźć coś dla siebie.

Większe imprezy sportowo – rekreacyjne organizowane na terenie gminy:

- Pyrzycka Gala Sportu;
- Gala Zasłużonych i Sławnych dla sportu Ziemi Pyrzyckiej - „Hall of Fame”;
- Halowy Turniej Piłki Nożnej Juniorów o Puchar „Głosu Szczecińskiego”;
- Halowe Mistrzostwa Województwa Zachodniopomorskiego w Piłce Nożnej o Puchar Kuriera Szczecińskiego;
- Międzynarodowy Turniej Dzieci i Młodzików w Zapasach Styl Wolny;
- Biegi Gryfitów;
- Biegi Uliczne;
- Turniej Piłki Nożnej Dzieci o Puchar Grzegorza Lato;
- Ogólnopolski Bieg Olimpijski;
- Międzynarodowy Wyścig Kolarski „Bałtyk – Karkonosze Tour”;
- Sprawni Niepełnosprawnym „Okaż Serce Innym”.

Do obiektów sportowych na terenie Gminy należą:

- Kompleks sportowo-rekreacyjny z zapleczem administracyjno – socjalnym w Pyrzycach przy ul. Sportowej 5 składający się z:
  - 3 kortów tenisowych - o nawierzchni ceglastej,
  - boiska do piłki siatkowej plażowej, nawierzchnia piaskowa,
  - boiska głównego – płyta boiska trawiasta, bieżnia, rozbiegi do skoku wzwyż i skoku w dal oraz rzutnie – nawierzchnia żużlowa,
  - boiska bocznego – trawiastego,
  - terenu rekreacyjnego – znajduje się na nim szachownica, terenowe ławeczki, oczko wodne. Miejsca te służą głównie do wypoczynku, znajdują się tam również dwie wiaty oraz murowany grill, urządzenia do aerobiku na zewnątrz budynku administracyjno-socjalnego.
- Hala Sportowa im. Olimpijczyków Polskich przy ul. Rolnej 5 w Pyrzycach – pow. 2 770m², pełnowymiarowe boisko do większości gier zespołowych, widownia z 420 miejscami siedzącymi, parking na ok. 70 samochodów, sala lustrzana, sauna, gabinet masażu i bar. Hala wykorzystywana jest głównie w okresie jesienno – wiosennym. Korzystają z niej dzieci ze Szkoły Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi w Pyrzycach oraz Gimnazjum Mistrzostwa Sportowego w Pyrzycach w ramach zajęć

wychowania fizycznego. Organizowane są w niej m.in.: turnieje piłki nożnej, turnieje piłki koszykowej, turnieje piłki siatkowej, turniej tenisa ziemnego, zawody zapaśnicze, zajęcia rekreacyjne dla mieszkańców

- Boiska piłkarskie:
  1. Boiska piłkarskie z zapleczem socjalnym w Brzesku;
  2. Boiska piłkarskie w Żabowie – w 2014 roku rozpoczęto instalację kontenerów, które stanowić będą zaplecze sanitarne. W 2015 roku zamontowano nowe piłko-chwyty. Jedno pełnowymiarowe boisko piłkarskie o nawierzchni trawiastej, drugie boisko do małych gier – trawiaste;
  3. Boisko piłkarskie w Nowielinie – z budynkiem socjalnym. Posiada jedno pełnowymiarowe boisko do piłki nożnej – trawiaste oraz drewniane ławki umiejscowione przy boisku;
  4. Zespół Boisk „Moje Boisko – Orlik 2012” w Krzemlinie - kompleks sportowy zrealizowany w ramach programu „Moje Boisko – Orlik 2012” składa się z dwóch boisk o sztucznej nawierzchni: piłkarskiego i wielofunkcyjnego. Nawierzchnia boiska piłkarskiego wykonana jest z trawy syntetycznej z wypełnieniem z granulatu gumowego. Natomiast nawierzchnia boiska wielofunkcyjnego wykonana jest z poliuretanu;
  5. Nieborowo - boisko do piłki nożnej;
  6. Mielęcín - niepełnowymiarowe boisko do piłki nożnej;
  7. Rzepnowo – ogrodzone, niewymiarowe boisko do piłki nożnej;
  8. Okunica – boisko do piłki nożnej i siatkowej;
  9. Brzezin - boisko do piłki nożnej z łapaczami, ławkami drewnianymi i boiskiem do piłki siatkowej;
  10. Stróżewo – boisko do piłki nożnej z zamontowanymi bramkami oraz ławkami;
  11. Pstrowice – boisko do piłki nożnej oraz boisko do piłki siatkowej;
  12. Obojno – boisko do piłki nożnej;
  13. Turze – boisko do piłki nożnej;
  14. ul. Rycerza Przybora w Pyrzycach – niepełnowymiarowe boisko do piłki nożnej;
  15. ul. Rolna w Pyrzycach – niepełnowymiarowe boisko do piłki nożnej.
- Inne obiekty sportowe:
  - Giżyn – teren rekreacyjny, na którym zakończono budowę świetlicy wiejskiej;
  - Letnin - boisko do małych gier.

Innym istotnym elementem sfery sportu i rekreacji jest działalność stowarzyszeń i klubów sportowych. Na terenie Gminy Pyrzyce działają następujące organizacje tej kategorii:

- Polski Związek Wędkarski Koło w Pyrzycach;
- Miejski Ludowy Klub Sportowy „Sokół” Pyrzyce;
- Uczniowski Klub Sportowy „Opty” przy Szkole Podstawowej nr 2 w Pyrzycach;
- Ludowy Uczniowski Klub Sportowy „Płonia” przy Szkole Podstawowej w Okunicy;
- Uczniowski Klub Sportowy „Copernikus” przy Szkole Podstawowej w Żabowie;

- Uczniowski Klub Sportowy „Piaś” w Pyrzycach;
- Ludowy Międzyszkolny Klub Sportowy „Żak” w Pyrzycach;
- Ludowy Klub Sportowy „Spartakus” w Pyrzycach;
- Ludowy Zespół Sportowy „Gryf” w Nowielinie;
- Uczniowski Klub Sportowy „Kleks” Sprawni Razem przy Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Pyrzycach;
- Ludowy Zespół Sportowy „Sęp” Brzesko;
- Uczniowski Klub Sportowy „Orliki” przy Szkole Podstawowej w Brzesku;
- Uczniowski Klub Sportowy „Olimp” przy Szkole Podstawowej im. Władysława Broniewskiego w Mielęcinie;
- Polskie Towarzystwo Turystyczno-Krajoznawcze Ziemi Pyrzyckiej;
- Ludowy Zespół Sportowy „Goplana” Żabów;
- Koło Seniorów Sportu Pyrzyckiego;
- Pyrzycki Klub Olimpijczyka;
- Ludowy Zespół Sportowy „Bonus” Rzepnowo;
- Liga Obrony Kraju Koło w Pyrzycach;
- Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych i Ich Przyjaciół „Silni Razem”;
- Klub Karate Kamikaze;
- Uczniowski Klub Sportowy OSA Pyrzyce;
- Akademia Piłkarska Sokół Pyrzyce;
- Stowarzyszenie Black Team – siatkówka;
- Husaria Fight Team;
- Stowarzyszenie Małych Zapaśników Ziemi Pyrzyckiej,
- Akademia Piłkarska Fair Play.

Wnioski i wyzwania

Oferta zajęć sportowych skierowana do mieszkańców Gminy jest dość zróżnicowana, istniejące obiekty umożliwiają organizację aktywności sportowej przez cały rok. Na terenie gminy działa też wiele stowarzyszeń i klubów sportowych o różnorodnych profilach działalności i nastawionych na aktywizację różnych grup wiekowych. Ogólny stan techniczny obiektów może zostać oceniony jako dobry. Planowana jest modernizacja stadionu wchodzącego w skład kompleksu sportowo-rekreacyjnego. Ponadto postulatem mieszkańców jest budowa krytego basenu, jednak w tej kwestii należy też uwzględnić koszty utrzymania takiego obiektu.

1.3.3. Ochrona Zdrowia

Potrzeby mieszkańców Gminy Pyrzyce w zakresie opieki zdrowotnej zabezpieczane są przez następujące podmioty:

- Szpital Powiatowy w Pyrzycach, ul. Jana Pawła II 2;
- Niepubliczne Zakłady Opieki Zdrowotnej, funkcjonujące poza publicznym systemem ochrony zdrowia;
- Apteki,
- Mammobus, Gmina Pyrzyce chętnie bierze udział w akcjach w ramach programu wczesnego wykrywania raka piersi – udostępniając nieodpłatnie miejsce na mammobus (Bezpłatne badania profilaktyczne dla kobiet),
- Krwiobus.

Mieszkańcy mogą korzystać z usług następujących poradni specjalistycznych:

- Poradnia Dermatologiczna i Wenerologiczna;
- Poradnia Endokrynologiczna;
- Poradnia Chorób płuc i gruźlicy;
- Poradnia Kardiologiczna;
- Poradnia Logopedyczna;
- Poradnia Medycyny Sportowej;
- Poradnia Neurologiczna;
- Poradnia Okulistyczna;
- Poradnia Ortopedii i Chirurgii urazowej narządu ruchu;
- Poradnia Otolaryngologiczna;
- Poradnia Preluksacyjna (wady stawu biodrowego);
- Poradnia Reumatologiczna;
- Poradnia Urologiczna;
- Świadczenia Pielęgniarskie i Opieki Długoterminowej Domowej;
- Poradnia Psychiatryczna i Odwykowa.

Pomimo dużej liczby poradni, dostęp do świadczeń specjalistycznych jest ograniczony ze względu na małą liczbę lekarzy specjalistów w stosunku istniejących potrzeb.

Dostęp do leków zapewnia 7 aptek (stan na rok 2014). Na jedną aptekę przypada średnio 2 820 mieszkańców.

Wnioski i wyzwania

Przeprowadzona analiza stanu istniejącego wskazuje, że dostępność świadczeń medycznych dla mieszkańców Gminy Pyrzyce jest dobra. Ocena ta wynika z działalności szpitala w Pyrzycach oraz zróżnicowanie oferty gabinetów i poradni na terenie gminy. Pomimo ogólnie dobrej oceny dostępności świadczeń medycznych, należy zwrócić uwagę na problemy dostępności niektórych specjalizacji wyłącznie w sferze komercyjnej – np. dermatologia.

1.3.4. Edukacja

Istniejąca na terenie Gminy Pyrzyce sieć placówek oświatowo wychowawczych obejmuje:

- 7 przedszkoli,
- 5 szkół podstawowych,
- 5 gimnazjów,
- 2 zespoły szkół ponadgimnazjalnych.

Przedszkola

Na terenie Gminy Pyrzyce znajdują się 4 przedszkola publiczne oraz 3 niepubliczne przedszkola. W br. roku rozpoczęło działalność czwarte przedszkole niepubliczne:

- Przedszkole Publiczne w Żabowie;
- Przedszkole Publiczne w Brzezynie;
- Przedszkole Publiczne nr 3 z Oddziałami Integracyjnymi w Pyrzycach;
- Przedszkole Publiczne nr 4 w Pyrzycach;
- Niepubliczne Przedszkole z Oddziałami Integracyjnymi „Promyczek” w Pyrzycach;
- Niepubliczne Przedszkole „Piotruś Pan” w Pyrzycach;
- Niepubliczne Przedszkole „Bąbel” w Pyrzycach;

- Niepubliczne Przedszkole Specjalne „Puchatek” w Nowielinie.

Poniższa tabela zawiera informacje na temat ilości dzieci uczęszczających do przedszkoli oraz kadry pedagogicznej na terenie Gminy, w latach 2009 – 2014

Tabela 5. Liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli na terenie Gminy Pyrzyce w latach 2009 - 2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Przedszkole publiczne w Żabowie						
Liczba dzieci	42	41	48	45	48	48
Liczba nauczycieli	5	6	6	4	5	5
Przedszkole publiczne w Brzezynie						
Liczba dzieci	44	46	47	47	47	47
Liczba nauczycieli	5	6	6	6	6	7
Przedszkole Publiczne nr 3 z oddziałami integracyjnymi w Pyrzycach						
Liczba dzieci	120	120	119	125	121	120
Liczba nauczycieli	11	11	11	12	12	14
Przedszkole Publiczne nr 4 w Pyrzycach						
Liczba dzieci	101	98	101	101	101	98
Liczba nauczycieli	9	9	9	9	9	9
Niepubliczne przedszkole „Promyczek”						
Liczba dzieci	0	70	75	89	89	68
Liczba nauczycieli	11	11	18	18	20	18
Niepubliczne Przedszkole „Piotruś Pan”						
Liczba dzieci	0	0	0	0	0	0
Liczba nauczycieli	0	0	0	0	0	0
Niepubliczne Przedszkole Specjalne „Puchatek”						
Liczba dzieci	0	0	0	0	6	8
Liczba nauczycieli	0	0	0	0	4	4
RAZEM:						
Liczba dzieci	307	375	390	407	412	389
Liczba nauczycieli	41	43	50	49	52	57

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Pyrzycach.

Analizując powyższe dane można zauważyć, że w latach 2009 – 2013 liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli w Gminie Pyrzyce wzrastała. Tendencja ta utrzymała się do roku 2014, w którym to nastąpił spadek ilości dzieci uczęszczających do przedszkoli o 5,59% (w stosunku do liczby z roku poprzedniego). Według danych pochodzących z Banku Danych Lokalnych odsetek dzieci w wieku od 3 do 6 lat wynosił ogółem 73,9% wszystkich dzieci zamieszkujących Gminę.

Przedszkola na terenie Gminy Pyrzyce posiadają wystarczającą bazę lokalową do prowadzenia swojej działalności. Ilość sal do prowadzenia zajęć przedstawia się następująco:

- Przedszkole Publiczne w Żabowie: 2 sale, świetlica, szatnia dla dzieci i ogrodzony plac zabaw;
- Przedszkole Publiczne w Brzezynie: 2 sale i ogrodzony plac zabaw;
- Przedszkole Publiczne nr 3 w Pyrzycach: 5 sal edukacyjnych, sala gimnastyczna, biblioteka i plac zabaw;
- Przedszkole Publiczne nr 4 w Pyrzycach: 4 sale, plac zabaw i sala gimnastyczna;
- Niepubliczne Przedszkole „Promyczek”: 3 sale dydaktyczne, salę gimnastyczną i plac zabaw;
- Niepubliczne Przedszkole „Piotruś Pan”: 3 sale, świetlica oraz ogrodzony plac zabaw;
- Niepubliczne Przedszkole Specjalne „Puchatek”: 6 sal i ogrodzony plac zabaw.

Średnia liczba dzieci przypadających na jedną salę edukacyjną w przedszkolu w Gminie Pyrzyce wynosi 15 dzieci/sala, dla przedszkoli publicznych wartość ta wynosi 24,07 dzieci natomiast dla przedszkoli prywatnych 6 dzieci/sala (dane za 2014 r.).

Średnia liczba dzieci przypadająca na jednego nauczyciela w przedszkolach publicznych w Gminie Pyrzyce wynosi 8,94 dziecka, w przedszkolach niepublicznych natomiast odsetek ten wynosi 3 dzieci na jednego nauczyciela.

Szkoły podstawowe

Na terenie gminy funkcjonuje 5 szkół podstawowych:

- Szkoła Podstawowa im. Mikołaja Kopernika w Żabowie,
- Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Brzesku,
- Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi im. Leonida Teligi w Pyrzycach,
- Szkoła Podstawowa w Okunicy,
- Szkoła Podstawowa im. Władysława Broniewskiego w Mielęcinie.

W obiektach szkół podstawowych w Żabowie, w Mielęcinie funkcjonują oddziały przedszkolne (tzw. „zerowe”), które organizacyjnie przyporządkowane są przedszkolom publicznym. Sieć oddziałów zerowych jest zorganizowana w sposób umożliwiający dzieciom sześcioletnim spełnienia obowiązku jednorocznego przygotowania przedszkolnego.

Tabela poniżej przedstawia informacje o liczbie dzieci uczęszczających do szkół podstawowych w gminie Pyrzyce wraz z liczbą nauczycieli, w latach 2009 – 2014.

Tabela 6. Liczba dzieci uczęszczających do szkół podstawowych na terenie Gminy Pyrzyce w latach 2009 - 2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Szkoła Podstawowa im. Mikołaja Kopernika w Żabowie						
Liczba uczniów	203	200	189	178	175	169
Liczba nauczycieli	24	24	25	22	20	21
Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Brzesku						
Liczba uczniów	92	91	94	96	105	102
Liczba nauczycieli	13	13	12	12	11	11
Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi im. Leonida Teligi w Pyrzycach						
Liczba uczniów	777	768	742	746	775	800
Liczba nauczycieli	67	61	66	61	64	67
Szkoła Podstawowa w Okunicy						
Liczba uczniów	66	55	64	53	57	59
Liczba nauczycieli	11	12	13	15	13	13
Szkoła Podstawowa im. Władysława Broniewskiego w Mielęcinie						
Liczba uczniów	98	91	100	97	117	129
Liczba nauczycieli	15	18	15	15	15	18
RAZEM:						
Liczba uczniów	1236	1205	1189	1170	1229	1259
Liczba nauczycieli	130	128	131	125	123	130

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Pyrzycach.

Analiza powyższych danych wskazuje, że w latach 2009 – 2012 liczba uczniów w szkołach podstawowych w Gminie Pyrzyce regularnie malała. Trend ten odwrócił się jednak w latach 2013 – 2014 kiedy nastąpił wzrost ilości uczniów szkół podstawowych o odpowiednio 5,04% w roku 2013 (w stosunku do roku 2012) oraz 2,44% w roku 2014r. (w porównaniu do roku 2013). Jednocześnie należy zauważyć, że liczba nauczycieli na przestrzeni lat 2009 – 2014 oscylowała na mniej więcej jednakowym poziomie i wynosiła średnio 128 nauczycieli.

Baza lokalowa szkół podstawowych zlokalizowanych na terenie Gminy Pyrzyce w ogólnej ocenie prezentuje się dobrze, szczegółowe informacje dotyczące poszczególnych placówek znajdują się poniżej:

- Szkoła Podstawowa w Żabowie – zajęcia odbywają się w jednym budynku, który posiada 9 sal edukacyjnych. Szkoła wyposażona jest ponadto w pracownię komputerową, bibliotekę, świetlicę oraz salę gimnastyczną,

- Szkoła Podstawowa w Brzesku dysponuje 11 salami dydaktycznymi oraz pracownią komputerową, biblioteką, świetlicą i salą gimnastyczną,
- Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi w Pырzycach dysponuje 41 salami edukacyjnymi wraz z pracownią komputerową, salą gimnastyczną, biblioteką i świetlicą,
- Szkoła Podstawowa w Okunicy, dysponuje 7 salami edukacyjnymi wraz z pracownią komputerową, świetlicą, biblioteką i salą gimnastyczną,
- Szkoła Podstawowa w Mielęcinie, która dysponuje 8 salami edukacyjnymi, pracownią komputerową, świetlicą, biblioteką, salą gimnastyczną.

Żadna ze szkół nie dysponuje własnym boiskiem szkolnym niemniej jednak szkoły podstawowe posiadają dostęp do obiektów sportowych zlokalizowanych na terenie Gminy Pырzyce.

Uśredniony wskaźnik obłożenia sal lekcyjnych w poszczególnych szkołach w latach 2009 – 2014 w poszczególnych szkołach wynosił:

- Dla Szkoły Podstawowej w Żabowie 20,62 uczniów przypadających na jedną salę lekcyjną;
- Dla Szkoły Podstawowej w Brzesku 8,78 uczniów przypadających na jedną salę lekcyjną;
- Dla Szkoły Podstawowej z Oddziałami Integracyjnymi w Pырzycach 18,73 uczniów przypadających na jedną salę lekcyjną;
- Dla Szkoły Podstawowej w Okunicy 8,42 uczniów przypadających na jedną salę lekcyjną;
- Dla Szkoły Podstawowej w Mielęcinie 13,16 uczniów przypadających na jedną salę lekcyjną.

Oceny szkół podstawowych i wyników ich nauczania dokonywane są na podstawie analizy wyników sprawdzianu szóstoklasistów, odbywającego się na koniec szkoły podstawowej. W roku szkolnym 2013/2014 średnia wyników w poszczególnych szkołach podstawowych z Gminy Pырzyce prezentowała się następująco:

- Szkoła Podstawowa w Żabowie uzyskała średni wynik z arkusza 24,72 punkty co daje wynik powyżej średniej na poziomie 61%;
- Szkoła Podstawowa w Brzesku osiągnęła wyniki ze sprawdzianu na poziomie 26,6 = 58 punktów co daje wynik powyżej średniej (66%);
- W Szkole Podstawowe z Oddziałami Integracyjnymi w Pырzycach uczniowie osiągnęli średnio 26,72 punktów co stanowi 66%;
- Szkoła Podstawowa w Okunicy osiągnęła średni wynik 20,44 punktów co daje wynik na poziomie 51%;
- Szkoła Podstawowa w Mielęcinie uzyskała średni wynik punktowy z arkusza sprawdzianu 20,27 punktów co daje wynik na poziomie 50%.

Poniższa tabela prezentuje dane dotyczące liczbę dzieci, które ukończyły szkołę podstawową ze średnią ocen powyżej 4,75 oraz liczbę laureatów olimpiad i innych konkursów.

Tabela 7. Liczba dzieci ze średnią arytmetyczną ocen powyżej 4,75 oraz liczba laureatów olimpiad i innych konkursów w Szkołach Podstawowych w Gminie Pyrzyce w latach 2009 - 2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Szkoła Podstawowa im. Mikołaja Kopernika w Żabowie						
Świadectwa z „czerwonym paskiem”	22	24	24	31	14	14
Stypendium za osiągnięcia sportowe	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Stypendium za osiągnięcia naukowe	5	3	2	11	4	3
Szkoła Podstawowa im. Jana Pawła II w Brzesku						
Świadectwa z „czerwonym paskiem”	9	9	11	12	8	5
Stypendium za osiągnięcia sportowe	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Stypendium za osiągnięcia naukowe	4	7	5	2	0	3
Szkoła Podstawowa z Oddziałami Integracyjnymi im. Leonida Teligi w Pyrzycach						
Świadectwa z „czerwonym paskiem”	30	28	24	20	36	39
Stypendium za osiągnięcia sportowe	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Stypendium za osiągnięcia naukowe	4	10	4	10	2	9
Szkoła Podstawowa w Okunicy						
Świadectwa z „czerwonym paskiem”	12	8	7	8	6	10
Stypendium za osiągnięcia sportowe	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Stypendium za osiągnięcia naukowe	1	1	2	0	0	0
Szkoła Podstawowa im. Władysława Broniewskiego w Mielęcinie						
Świadectwa z „czerwonym paskiem”	2	2	0	4	4	4
Stypendium za osiągnięcia sportowe	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Stypendium za osiągnięcia naukowe	0	0	2	0	3	2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Pyrzycach.

W latach 2011 – 2013 Gmina Pyrzyce realizowała projekt „Indywidualizacja nauczania i wychowania w Gminie Pyrzyce” współfinansowany ze środków Unii Europejskiej, którego celem było wyrównanie szans edukacyjnych uczniów w Gminie Pyrzyce. Działaniami projektu objęto ponad 430 uczniów z klas I - III szkół podstawowych z terenu Gminy.

Szkolnictwo gimnazjalne

Gmina Pyrzyce jest organem prowadzącym dla trzech gimnazjów publicznych:

- Publiczne Gimnazjum w Pyrzycach im. Marii Skłodowskiej – Curie, ul. Tadeusza Rejtana 6 w Pyrzycach;

- Gimnazjum Mistrzostwa Sportowego w Pyrzycach, ul. Tadeusza Rejtana 6 w Pyrzycach.

Ponadto w Gminie funkcjonuje 1 gimnazjum, którego organem prowadzącym jest Starostwo Powiatowe w Pyrzycach oraz 2 niepubliczne gimnazja:

- Gimnazjum w ramach Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego, ul. Słowackiego 1 w Pyrzycach;
- Gimnazjum w ramach Młodzieżowego Ośrodka Socjoterapii, Ryszewko 44;
- Społeczne Gimnazjum w Pyrzycach Pyrzyckiego Stowarzyszenia Oświatowego, ul. Lipiańska 2 Pyrzyce.

Tabela 8. Liczba dzieci uczęszczających do szkół gimnazjalnych wraz z liczbą nauczycieli na terenie Gminy Pyrzyce w latach 2009 - 2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Publiczne Gimnazjum w Pyrzycach						
Liczba uczniów	624	591	527	433	367	342
Liczba nauczycieli	71	74	66	61	56	60
Gimnazjum Mistrzostwa Sportowego w Pyrzycach						
Liczba uczniów	0	0	0	21	45	64
Liczba nauczycieli	0	0	0	21	23	26
Społeczne Gimnazjum w Pyrzycach						
Liczba uczniów	48	48	48	48	79	87
Liczba nauczycieli	0	0	15	22	33	34
Gimnazjum w SOSW w Pyrzycach						
Liczba uczniów	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Liczba nauczycieli	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Gimnazjum w MOS Ryszewko						
Liczba uczniów	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Liczba nauczycieli	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
RAZEM:						
Liczba uczniów	672	639	575	502	491	493
Liczba nauczycieli	71	74	81	104	112	120

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Pyrzycach.

Ocena kształcenia szkół gimnazjalnych odbywa się na podstawie średnich wyników egzaminu gimnazjalnego za kończenie edukacji w szkole. Średni wynik dla poszczególnych szkół gimnazjalnych (w 2014r.) przedstawia się następująco:

- Publiczne Gimnazjum w Pyrzycach:
  - Część humanistyczna: historia i wos: poniżej średniej, język polski: poniżej średniej;
  - Część matematyczno – przyrodnicza: przedmioty przyrodnicze: poniżej średniej, matematyka: poniżej średniej;
  - Język angielski: p. podstawowy: poniżej średniej, p. rozszerzony: poniżej średniej;
  - Język niemiecki: p. podstawowy: poniżej średniej, p. rozszerzony: poniżej średniej.

- Gimnazjum Mistrzostwa Sportowego w Pyrzycach:
  - Część humanistyczna: historia i wos: poniżej średniej, język polski: poniżej średniej;
  - Część matematyczno – przyrodnicza: przedmioty przyrodnicze: poniżej średniej, matematyka: poniżej średniej;
  - Język angielski: p. podstawowy: poniżej średniej, p. rozszerzony: niski;
  - Język niemiecki: p. podstawowy: poniżej średniej, p. rozszerzony: nikt nie przystąpił do egzaminu na tym poziomie.

- Społeczne Gimnazjum w Pyrzycach:
  - Część humanistyczna: historia i wos: powyżej średniej, język polski: powyżej średniej;
  - Część matematyczno – przyrodnicza: przedmioty przyrodnicze: powyżej średniej, matematyka: powyżej średniej;
  - Język angielski: p. podstawowy: wysoki, p. rozszerzony: wysoki;
  - Język niemiecki: p. podstawowy: wysoki, p. rozszerzony: powyżej średniej.

Poniższa tabela prezentuje dane dotyczące liczby dzieci, które kończyły szkołę gimnazjalną ze średnią arytmetyczną ocen powyżej 4,75 oraz liczbę laureatów olimpiad i innych konkursów.

Tabela 9. Liczba dzieci ze średnią arytmetyczną ocen powyżej 4,75 oraz liczba laureatów olimpiad i innych konkursów w Szkołach Gimnazjalnych w Gminie Pyrzyce w latach 2009 - 2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Publiczne Gimnazjum w Pyrzycach						
Świadectwa z „czerwonym paskiem”	33	25	16	26	47	20
Stypendium za osiągnięcia sportowe	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Stypendium za osiągnięcia naukowe	11	12	9	14	19	12
Gimnazjum Mistrzostwa Sportowego w Pyrzycach						
Świadectwa z „czerwonym paskiem”	0	0	0	0	6	10
Stypendium za osiągnięcia sportowe	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Stypendium za osiągnięcia naukowe	0	0	0	0	3	0
Spółeczne Gimnazjum w Pyrzycach						
Świadectwa z „czerwonym paskiem”	0	0	0	0	0	10
Stypendium za osiągnięcia sportowe	0	0	0	0	0	0
Stypendium za osiągnięcia naukowe	0	0	0	0	0	0
Gimnazjum w SOSW w Pyrzycach						
Świadectwa z „czerwonym paskiem”	7	5	4	1	2	1
Stypendium za osiągnięcia sportowe	3	2	2	2	1	2
Stypendium za osiągnięcia naukowe	0	0	0	0	0	0
Gimnazjum w MOS Ryszewko						
Świadectwa z „czerwonym paskiem”	0	0	0	0	0	0
Stypendium za osiągnięcia sportowe	0	0	0	0	0	0
Stypendium za osiągnięcia naukowe	0	0	0	0	0	0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Pyrzycach.

Szkolnictwo ponadgimnazjalne

Na terenie Gminy Pyrzyce znajdują się dwa Zespoły Szkół Ponadgimnazjalnych:

- Zespół Szkół nr 1 w Pyrzycach przy ul. Lipiańskiej 2 w Pyrzycach, w skład którego wchodzi:
  - Liceum Ogólnokształcące;
  - Zasadnicza Szkoła Zawodowa;
  - Technikum.
- Zespół Szkół nr 2 Centrum Kształcenia Ustawicznego przy ul. Młodych Techników 5 w Pyrzycach, w skład którego wchodzi:

- Liceum ogólnokształcące;
- Zasadnicza Szkoła Wielozawodowa;
- Technikum Żywności i Usług Gastronomicznych;
- Technikum Pojazdów Samochodowych;
- Technikum Mechanizacji Rolnictwa;
- Technikum Hotelarstwa;
- Technikum Informatyczne;
- Liceum Ogólnokształcące dla dorosłych;
- Policealna Szkoła Zawodowa dla dorosłych – opiekun medyczny;
- Policealna Szkoła Zawodowa dla dorosłych – Technik ochrony fizycznej osób i mienia.

Dla obu istniejących w gminie Zespołów Szkół organem prowadzącym jest Powiat Pyrzycki.

Ponadto kształcenie na poziomie ponadgimnazjalnym w Gminie Pyrzyce realizowane w następujących jednostkach:

- Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Jana Brzechwy w Pyrzycach;
- Ośrodek Rewalidacyjno-Wychowawczy w Nowielinie.

Tabela 10. Liczba dzieci uczęszczających do szkół gimnazjalnych wraz z liczbą nauczycieli na terenie Gminy Pyrzyce w latach 2009 - 2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Zespół Szkół nr 1 w Pyrzycach						
Liczba uczniów	422	393	395	361	360	341
Liczba nauczycieli	33	32	32	29	28	29
Zespół Szkół nr 2 Centrum Kształcenia Ustawicznego w Pyrzycach						
Liczba uczniów	775	782	804	737	670	479
Liczba nauczycieli	63	61	62	58	53	51
Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Jana Brzechwy w Pyrzycach						
Liczba uczniów	51	61	63	52	50	45
Liczba nauczycieli	16	13	18	15	11	13
Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapeutyczny w Ryszewku						
Liczba uczniów	0	0	0	0	55	43
Liczba nauczycieli	0	0	0	0	12	12
Ośrodek Rewalidacyjno-Wychowawczy w Nowielinie						
Liczba uczniów	41	45	49	48	45	45
Liczba nauczycieli	11	10	14	14	15	12
RAZEM:						
Liczba uczniów	1289	1281	1311	1198	1180	953
Liczba nauczycieli	123	116	126	116	119	117

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miejskiego w Pyrzycach.

Z powyższej tabeli wynika, że w latach 2009 – 2011 liczba uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych w gminie Pyrzyce oscylowała na w miarę identycznym poziomie 1300 uczniów. Od 2012 roku zauważalny jest spadek o 9% i tendencja ta utrzymywała się w latach następnych. W roku 2014 liczba uczniów w szkołach ponadgimnazjalnych spadła poniżej poziom 1000 uczniów – wyniosła dokładnie 953 uczniów co stanowi spadek o 36% względem roku 2009. Jest to odzwierciedlenie niżu demograficznego, który zaobserwować można w gminie Pyrzyce. W odróżnieniu od znacznego spadku ilości uczniów szkół ponadgimnazjalnych, ilość nauczycieli w tych placówkach uległ niewielkiemu zmniejszeniu w roku 2014 w szkołach gimnazjalnych pracowało o 3% mniej nauczycieli niż w latach poprzednich (średnia z lat 2009 – 2013).

Średnia liczba uczniów szkółach ponadgimnazjalnych w gminy Pyrzyce przypadających na jednego nauczyciela w latach 2009 – 2014 wynosiła 10,05 uczniów.

Baza edukacyjna zespołów szkół przedstawia się następująco:

- Zespół Szkół nr 1 dysponuje 21 salami lekcyjnymi, pracownią komputerową i 2 bibliotekami;
- Zespół Szkół nr 2 dysponuje 25 salami dydaktycznymi, dwiema pracowniami komputerowymi oraz 1 biblioteką

Wskaźnik obłożenia sal lekcyjnych w latach 2009 – 2014 dla ZSP nr 1 wynosił 18,03 uczniów, natomiast dla ZSP nr 2 28,31 uczniów przypadających na jedną salę lekcyjną.

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy im. Jana Brzechwy w Pyrzycach

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy znajduje się przy ulicy Słowackiego 1 w Pyrzycach. Jest placówką oświatowo-wychowawczą dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym i znacznym, która zapewnia kształcenie na poziomie: szkoły podstawowej, gimnazjum, zasadniczej szkoły zawodowej oraz specjalnej szkoły przysposabiającej do pracy. Organem prowadzącym dla SOSW jest Powiat pyrzycki. W strukturach SOSW w Pyrzycach funkcjonują:

- Szkoła podstawowa,
- Gimnazjum,
- Zasadnicza Szkoła Zawodowa Specjalna w Pyrzycach,
- Szkoła specjalna przysposabiająca do pracy uczniów z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym oraz dla uczniów z więcej niż jedną niepełnosprawnością.

Tabela 11. Liczba dzieci i młodzieży uczęszczających do Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Pyrzycach w latach 2009 - 2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Liczba uczniów	126	140	143	122	111	99
Liczba nauczycieli	38	35	34	32	27	26

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta i Gminy Pyrzyce

Analiza danych pokazuje, że w latach 2009 – 2011 liczba uczniów SOSW w Pyrzycach rosła osiągając liczbę 143 uczniów. W latach kolejnych natomiast tendencja ta odwróciła się i ostatecznie w roku 2014 liczba uczniów tej placówki wynosiła 99 uczniów co oznacza spadek o 31% w roku 2014 względem roku 2011.

Szkoła zapewnia uczniom:

- Opiekę;
- Szeroką gamę zajęć rewalidacyjnych i terapeutycznych (zajęcia logopedyczne, muzykoterapia i inne);
- Rozwój talentów, zainteresowań i uzdolnień uczniów (aktywność sportowa, zdolności artystyczne i techniczne uczniów).

Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapeutyczny w Ryszewku

Niepubliczna, całodobowa placówka szkolno-oświatowa zlokalizowana w miejscowości Ryszewko w Gminie Pyrzyce działającą w strukturach Młodzieżowego Centrum Edukacji i Readaptacji Społecznej w Ryszewku. W skład Ośrodka wchodzi internat oraz Gimnazjum.

Ośrodek przeznaczony jest dla chłopców w wieku 13 – 18 lat, którzy w powodu zaburzeń zachowania, zagrożenia demoralizacją lub niedostosowaniem społecznym wymagają indywidualnych metod pracy i socjoterapii.

Ośrodek udziela specjalistycznej pomocy wychowankom w zakresie:

- realizowania obowiązku szkolnego z uwzględnieniem specjalnych potrzeb wychowanków,
- podejmowania trudnych decyzji życiowych związanych z dalszą edukacją,
- nabywania umiejętności społecznych.

Organem prowadzącym MOS w Ryszewku jest Sławęcińskie Stowarzyszenie Inicjatyw Lokalnych.

Pyrzycka Szkoła Muzyczna

Od września 2006r. funkcjonuje w Pyrzycach Szkoła Muzyczna I stopnia, która mieści się obecnie w budynku zlokalizowanym przy ul. Jana Pawła II 5 w Pyrzycach. Organem prowadzącym placówkę jest Gmina Pyrzyce.

Szkoła dysponuje szeroką ofertą edukacyjną. Nauka odbywa się m.in. na:

- fortepianie,
- akordeonie,
- skrzypcach,
- altówce,
- wiolonczeli,
- gitarze,
- klarnecie,
- saksofonie,
- flecie poprzecznym,
- perkusji.

Młodzieżowy Klub w Pyrzycach

Od 2015 roku funkcjonuje w Pyrzycach Klub Młodzieżowy, który mieści się obecnie w budynku przy ul. Bogusława 5 w Pyrzycach.

Klub przeznaczony jest dla młodzieży w wieku gimnazjalnym. Na stałe w klubie pracuje 3 wychowawców oraz jeden instruktor sekcji rapu. W ramach prowadzonych zajęć tj.: zajęcia

wokalu, fotografii, zajęcia plastyczne, taniec (breakdance), klub organizuje wyjścia do kina. W klubie od poniedziałku do piątku w godzinach popołudniowych młodzież może odrabiać lekcje oraz spędzić czas wolny.

Dowóz uczniów

Dowóz uczniów szkół zlokalizowanych na terenie Gminy Pyrzyce realizowany jest w oparciu o tabor gminny, pozostający w dyspozycji gminy oraz przez przewoźników wyłonionych na podstawie zapytania ofertowego. Ponadto niektóre dzieci korzystają z dowozu do szkoły na podstawie umów o zwrot kosztów dojazdu zawartych z rodzicami tych dzieci. Dowóz dotyczy wszystkich szkół zlokalizowanych na terenie całej gminy. Z usług dowozu korzystało 578 uczniów szkół podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych w tym 25 uczniów niepełnosprawnych.

1.3.5. Instytucje pomocy społecznej

Za realizację zadań z zakresu pomocy społecznej w Gminie Pyrzyce odpowiada Ośrodek Pomocy Społecznej w Pyrzycach.

Pomoc społeczna polega w szczególności na:

- przyznawaniu i wypłacanych przewidzianych ustawą świadczeń,
- pracy socjalnej,
- prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej,
- analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej,
- realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych,
- rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Ośrodek realizuje zadania własne i zlecone.

Do zadań własnych gminy o charakterze obowiązkowym należą:

- Opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka;
- Sporządzanie bilansu potrzeb gminy w zakresie pomocy społecznej;
- Udzielanie schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym;
- Przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych;
- Przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych;
- Przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego;
- Przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom bezdomnym oraz innym osobom nie mającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o powszechnym ubezpieczeniu w Narodowym Funduszu Zdrowia;
- Przyznawanie zasiłków celowych w formie biletu kredytowanego;
- Opłacanie składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe za osobę, która rezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie zamieszkującym z matką, ojcem i rodzeństwem;

- Praca socjalna;
- Organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych w miejscu zamieszkania, z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
- Prowadzenie i zapewnianie miejsc w placówkach opiekuńczo – wychowawczych wsparcia dziennego lub mieszkaniach chronionych;
- Tworzenie gminnego systemu profilaktyki i opieki nad dzieckiem i rodziną;
- Dożywianie dzieci;
- Sprawienie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym;
- Kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu;
- Pomoc osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
- Sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej właściwemu wojewodzie, również w wersji elektronicznej, z zastosowaniem systemu informatycznego;
- Utrzymanie Ośrodka Pomocy Społecznej, w tym zapewnienie środków na wynagrodzenia pracowników;
- Przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych;
- Opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Do zadań własnych gminy o charakterze fakultatywnym należy:

- przyznawanie i wypłacanie zasiłków specjalnych celowych;
- przyznawanie i wypłacanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłków, pożyczek oraz pomocy w naturze;
- prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej i ośrodkach wsparcia o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki;
- podejmowanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznaczonych potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych;
- współpraca z powiatowym urzędem pracy w zakresie upowszechniania ofert pracy oraz informacji o wolnych miejscach pracy, upowszechniania informacji o usługach poradnictwa zawodowego i o szkoleniach.

Do zadań zleconych gminie z zakresu administracji rządowej należą

- organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z kłęską żywnościową lub ekologiczną;
- prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
- realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia;
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia, posiłku oraz niezbędnego ubrania cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium RP
- przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia, posiłku i niezbędnego ubrania cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
- wypłacanie wynagrodzenia za sprawowanie opieki.

- zadania w zakresie wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- przyznawanie i wypłata świadczeń rodzinnych i świadczeń z funduszu alimentacyjnego,
- przyznawanie i wypłacanie stypendia szkolnych,
- przyznawanie i wypłacanie dodatków energetycznych,
- udzielanie pomocy finansowej kombatantom.

OPS łącznie zatrudnia 39 osób. Struktura zatrudnienia przedstawia się następująco:

- a) Dyrektor – wyższe magisterskie (1 osoba);
- b) Kierownicy Działu (2 osoby) – wyższe magisterskie (1 osoba), inżynierskie (1 osoba);
- c) Pracownicy socjalni (11 osób):
  - Starszy pracownik socjalny - średnie (2 osoby), magisterskie (4 osoby);
  - Pracownik socjalny – średnie (1 osoba), wyższe licencjackie 2 osoby), wyższe magisterskie (2 osoby).
- d) Asystent rodziny – wyższe licencjackie (1 osoba);
- e) Dział Realizacji pomocy Społecznej (2 osoby) – średnie (1 osoba), wyższe magisterskie (1 osoba);
- f) Dział Świadczeń Rodzinnych i Funduszu Alimentacyjnego (3 osoby) – wyższe licencjackie (2 osoby), magisterskie 1 osoba);
- g) Dział Księgowo – Finansowy (3 osoby), Główny księgowy – wyższe magisterskie (1 osoba); średnie (1 osoba), wyższe magisterskie (1 osoba).
- h) Usługi opiekuńcze (10 osób):
  - Opiekunki środowiskowe (wykształcenie średnie 2 osoby);
  - Opiekun w OPS – podstawowe (3 osoby), zawodowe (3 osoby), średnie (2 osoby).
- i) Administracja (6 osób) – magisterskie (3 osoby), wyższe licencjackie (2 osoby), średnie (1 osoba).

Ponadto w Gminie Pyrzyce działają 2 spółdzielnie socjalne: Spółdzielnia Socjalna Pod Kasztanami i Spółdzielnia Socjalna Brzoza. Zakres ich działalności obejmuje m. in.: usługi socjalne oraz aktywizację zawodową bezrobotnych.

Wnioski i wyzwania

Ogólnie stan opieki socjalnej w Gminie Pyrzyce można ocenić jako zadowalający. Widoczny jest brak lokalnej infrastruktury dla osób bezdomnych, natomiast pozostałe problemy społeczne z którymi zmagają się gmina, takie jak bezrobocie, ubóstwo, czy problemy z wychodzeniem z kręgu pomocy społecznej nie odbiegają od problemów występujących w innych rejonach województwa.

1.4. Gospodarka i rynek pracy

1.4.1. Rynek Pracy

Zasoby ludzkie – aktywność zawodowa

Gmina Pyrzyce zamieszkiwana jest przez niecałe 20 tysięcy mieszkańców. Więcej niż połowa z nich, bo prawie 70%, znajduje się w wieku produkcyjnym (tzn. mężczyźni w wieku 18-65 lat, w przypadku kobiet jest to wiek do 60 lat). W okresie lat 2007-2014 całkowita liczba ludności gminy wzrosła o 186 osób (101,0%), ale liczba ludności w wieku produkcyjnym spadła o 450 osób (96,7%). Liczba mężczyzn w wieku produkcyjnym pozostawała przez lata

2007 w zasadzie bez zmian – zwiększyła się jedynie o 9 osób. Spadła jednak znacząco liczba kobiet w wieku produkcyjnym – o 459, co oznacza, iż w roku 2014 liczba takich kobiet stanowiła zaledwie 92,9% liczby z 2007 roku. W roku 2007 wśród możliwych kandydatów do pracy (osób w wieku produkcyjnym) znajdowało się 47,6% kobiet, w roku 2014 stanowiły one już tylko 45,7% ogólnego zasobu osób zdolnych (z racji wieku) do podjęcia lub kontynuowania pracy. Struktura zbiorowości osób w wieku produkcyjnym zmienia się, a zmiany te muszą być uwzględniane przy planowaniu wszelkich posunięć odnoszących się do działań na rynku pracy. Staje się on w coraz większym stopniu rynkiem, na którym obecni są raczej mężczyźni niż kobiety.

Tabela 12. Liczba ludności i ludności w wieku produkcyjnych w podziale na płeć

Rok	Liczba ludności			W tym w wieku produkcyjnym			Odsetek osób w wieku produkcyjnym wśród		
	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni	Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
2007	19 554	9 933	9 621	13 587	6 464	7 123	69,5	65,1	74,0
2008	19 589	9 981	9 608	13 537	6 412	7 125	69,1	64,2	74,2
2009	19 583	9 956	9 627	13 480	6 325	7 155	68,8	63,5	74,3
2010	19 916	10 052	9 864	13 745	6 336	7 409	69,0	63,0	75,1
2011	19 829	10 002	9 827	13 604	6 245	7 369	68,6	62,4	75,0
2012	19 822	9 993	9 829	13 489	6 193	7 296	68,1	62,0	74,2
2013	19 741	9 972	9 769	13 260	6 086	7 174	67,2	61,0	73,4
2014	19 740	9 955	9 785	13 137	6 005	7 132	66,6	60,3	72,9

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Większość mieszkańców gminy zamieszkuje na terenie miasta – jest ich prawie $\frac{2}{3}$ całkowitej liczby ludności (65%). W latach 2007-2014 ich liczba zwiększyła się o 52 osoby (100,4%), liczba ludności zamieszkującej na terenach wiejskich zwiększyła się jednak o 134 osoby rosnąc w 2014 roku do 102,0% stanu z 2007 roku. Z punktu widzenia procesów na rynku pracy istotne jest to, że liczba mieszkańców miasta znajdujących się w wieku produkcyjnym znacząco spada – w roku 2014 do poziomu 94,1% stanu z 2007 roku. W tym samym czasie liczba osób w wieku produkcyjnym zamieszkujących na terenach wiejskich zwiększyła się – w roku 2014 do poziomu 101,7% stanu z 2007 roku. Zasoby kandydatów do pracy w coraz większym stopniu będą lokowały się na terenach wiejskich gminy.

Tabela 13. Liczba ludności terenów miejskich i wiejskich gminy Pyrzyce

Rok	Liczba ludności			W tym w wieku produkcyjnym			Odsetek osób w wieku produkcyjnym wśród ludności		
	Ogółem	Teren miasta	Tereny wiejskie	Ogółem	Teren miasta	Tereny wiejskie	Ogółem	Teren miasta	Tereny wiejskie
2007	19 554	12 717	6 837	13 587	8 940	4 647	69,5	70,3	68,0
2008	19 589	12 750	6 839	13 537	8 847	4 690	69,1	69,4	68,6
2009	19 583	12 731	6 852	13 480	8 755	4 725	68,8	68,8	69,0
2010	19 916	12 936	6 980	13 745	8 943	4 802	69,0	69,1	68,8
2011	19 829	12 876	6 953	13 604	8 807	4 797	68,6	68,4	69,0
2012	19 822	12 875	6 947	13 489	8 716	4 773	68,1	67,7	68,7
2013	19 741	12 816	6 925	13 260	8 525	4 735	67,2	66,5	68,4
2014	19 740	12 769	6 971	13 137	8 412	4 725	66,6	65,9	67,8

Źródło: Bank Danych Lokalnych

Bezrobocie

W latach 2007-2015 (czerwiec) liczba osób zarejestrowanych w urzędzie pracy, a zamieszkujących gminę zmieniała się każdego roku. Początkowo, w latach 2007-2010 liczba ta wzrastała, aby od roku 2011, a zwłaszcza od ostatniego okresu, od 2014 roku notować znaczące spadki. W momentach granicznych – w 2007 roku i w czerwcu 2015 roku liczba osób bezrobotnych jest o 275 mniejsza (78,9%) . Wskaźnik bezrobocia w czerwcu 2015 roku jest najmniejszy w przeciągu ostatnich 9 lat. Wskaźnik bezrobocia stwierdzany w porównywalnych momentach (tzn. w grudniu każdego roku) również osiągnął najniższą wartość w grudniu 2014 roku. Bezrobocie dotyczące mniej niż co dziesiątego zdolnego (nominalnie, z uwagi na znajdowanie się w wieku produkcyjnym) mieszkańca gminy, a przy tym wciąż charakteryzujące się tendencją malejącą znamionuje ustabilizowanie się procesów zachodzących na rynku pracy. Z jednej strony wskazuje to na utrwalanie się liczby miejsc pracy i brak zagrożeń znaczącą liczbą zwolnień, z drugiej jednak strony wskazuje na niemożność wchłonięcia dodatkowych kandydatów na nowe miejsca pracy, które nie powstają.

Tabela 14. Liczba bezrobotnych i wskaźnik bezrobocia

Rok	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych	W tym kobiety	Odsetek kobiet wśród bezrobotnych	Wskaźnik bezrobocia
2007	1301	708	54,4	10,2
2008	1229	698	56,8	9,6
2009	1670	820	49,1	13,1
2010	1606	795	49,5	12,6
2011	1542	795	51,6	12,2
2012	1543	790	51,2	12,0
2013	1507	791	52,5	11,8
2014	1207	605	50,1	9,5
2015*	1026	526	51,3	8,2

Źródło: dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie

*Dane z czerwca 2015 roku.

Liczba kobiet znajdujących się w wieku produkcyjnych i nominalnie zdolnych i gotowych do podjęcia pracy nieustannie się zmniejsza. Zmniejsza się również, i to znacząco liczba kobiet w tym wieku pozostających bez pracy. W latach 2007-2015 zmniejszyła się ona o 103 osoby. W tym czasie liczba mężczyzn w wieku produkcyjnym pozostających bez pracy pozostała bez większych zmian - zwiększyła się jedynie o 9 osób. Mimo tego wskaźnik bezrobocia wśród kobiet zawsze był i jest wyższy niż wskaźnik bezrobocia wśród mężczyzn. Rynek pracy w gminie Pyrzyce jest rynkiem pracy w większym stopniu otwartym dla mężczyzn niż dla kobiet, a wynika to zarówno z ich większej obecności w kręgu pracy (liczba potencjalnych kandydatów), jak i z większej możliwości znalezienia pracy (mniejsza liczba bezrobotnych)

Tabela 15. Bezrobocie wśród kobiet i mężczyzn

Rok	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych		Odsetek bezrobotnych	
	Kobiet	Mężczyzn	Wśród kobiet	Wśród mężczyzn
2007	708	593	11,0	8,3
2008	698	531	10,9	7,5
2009	820	850	13,0	11,9
2010	795	811	12,5	10,9
2011	795	747	12,7	10,1
2012	790	753	12,8	10,3
2013	791	716	13,0	10,0
2014	605	602	10,1	8,4
2015*	526	500	8,8	7,0

Źródło: dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie, obliczenia własne

*Dane z czerwca br.

Mieszkańcy terenów wiejskich stanowią 1/3 wszystkich mieszkańców gminy, również 1/3 ludzkich zasobów rynku pracy (osób w wieku produkcyjnym), a także 1/3 liczby osób pozostających bez pracy. Ten ostatni odsetek zwiększa się jednak z upływem lat. W roku 2007 bezrobotni zamieszkujący tereny wiejskie stanowili 36,6% całkowitej liczby bezrobotnych, w czerwcu 2015 roku już 38,1% (w grudniu 2014 roku – 38,2%). Wskaźnik

bezrobocia wśród mieszkańców terenów wiejskich gminy zawsze wykazywał większe wartości niż odpowiedni wskaźnik dla ludności miasta.

Tabela 16. Bezrobocie wśród mieszkańców miasta i terenów wiejskich

Rok	Liczba zarejestrowanych bezrobotnych		Odsetek bezrobotnych	
	Miasto	Tereny wiejskie	Wśród mieszkańców miasta	Wśród mieszkańców terenów wiejskich
2007	825	476	9,2	10,2
2008	767	462	8,7	9,9
2009	1011	659	11,5	13,9
2010	962	644	10,8	13,4
2011	953	589	10,8	12,3
2012	953	590	10,9	12,4
2013	931	576	10,9	12,2
2014	747	460	8,9	9,7
2015*	669	357	9,2	10,2

Źródło: dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie, obliczenia własne

*Dane z czerwca br.

Kategorie bezrobotnych – wiek, wykształcenie, długotrwałość pozostawania bez pracy

Bliższa analiza danych zgromadzonych przez służby zatrudnienia i odzwierciedlających stany z okresu 2007-2015 pozwala wskazać zjawiska, które wymagają działań interwencyjnych na rynku pracy wobec konkretnych kategorii osób bezrobotnych.

W pierwszym rzędzie zwraca uwagę znaczący wzrost wśród bezrobotnych liczby osób z najstarszych grup wiekowych tj. powyżej 55 roku życia. W liczbach bezwzględnych jest to przyrost o 99 osób (2007-czerwiec 2015), w liczbach względnych jest to przyrost aż o 11,7 punktów procentowych (wzrost udziału z 7,5% do 19,2%). Na zjawisko to bez wątpienia ma wpływ inny proces, tym razem zasługujący na miano korzystnego. Zmniejsza się liczebność osób rejestrujących się jako bezrobotne, a będących w najmłodszej grupie wiekowej tzn. do 24 lat. Liczebność tej kategorii bezrobotnych zmniejszyła się w czerwcu 2015 o 141 osób (a udział całej zbiorowości bezrobotnych zmniejszył się o 8 punktów procentowych) w porównaniu z grudniem 2007 roku. Pozostałe kategorie wiekowe zachowały w zasadzie swoje udziały liczebne w zbiorowości osób pozostających bez pracy. Zmniejszyła się liczebność bezrobotnych w wieku 45-54 lat, co jest kolejnym korzystnym zjawiskiem. Jeśli osoby z tej kategorii wiekowej nie znajdują zatrudnienia mogą przesunąć się do grupy długotrwale bezrobotnych, jako że szanse na znalezienie pracy radykalnie maleją wraz z upływającymi latami życia.

Generalnym procesem zachodzącym na rynku pracy jest jednak wypieranie zeń pracowników z najstarszych grup wiekowych. W roku 2007 potencjalni pracownicy w wieku powyżej 45 lat stanowili 31,8% wszystkich bezrobotnych. Ci w wieku do 34 lat stanowili więcej niż połowę zbiorowości bezrobotnych – 50,9%. W czerwcu 2015 roku te relacje uległy znaczącemu przekształceniu – najstarsi stanowią 36,8% całkowitej liczebności osób bezrobotnych, najmłodszy – 41,6%. Oznaczać to może coraz większe obciążenie systemu pomocy społecznej zmuszanej do zastępowania rynku pracy w zadaniach dostarczania środków do utrzymania tym, którzy na trwale wypadają z procesów uzyskiwania zatrudnienia.

Tabela 17. Zarejestrowani bezrobotni według grup wieku

Rok	Liczba bezrobotnych w wieku (lata)					Odsetek bezrobotnych w wieku (lata)				
	Do 24	25-34	35-44	45-54	55 i więcej	Do 24	25-34	35-44	45-54	55 i więcej
2007	278	384	225	316	98	21,4	29,5	17,3	24,3	7,5
2008	294	398	192	255	90	23,9	32,4	15,6	20,7	7,3
2009	386	513	308	327	136	23,1	30,7	18,4	19,6	8,1
2010	336	471	316	308	175	20,9	29,3	19,7	19,2	10,9
2011	313	469	286	277	197	20,3	30,4	18,5	18,0	12,8
2012	286	454	305	275	223	18,5	29,4	19,8	17,8	14,5
2013	268	431	295	271	242	17,8	28,6	19,6	18,0	16,1
2014	212	344	232	202	217	17,6	28,5	19,2	16,7	18,0
2015*	137	289	222	181	197	13,4	28,2	21,6	17,6	19,2

Źródło: dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie, obliczenia własne

*Dane z czerwca br.

Liczba osób długotrwale bezrobotnych pozostaje stale bez większych zmian. Wyjątkiem jest okres lat 2008-2010. Osiągnięty wtedy znaczący spadek liczby bezrobotnych ze stażem w rejestrach wynoszącym powyżej 2 lat został szybko zniwelowany w latach następnych. Co czwarty bezrobotny pozostaje bez pracy co najmniej 24 miesiące. Praktycznie, okres bezrobocia przekraczający granice 1 roku znamionuje zjawisko bezrobocia długotrwałego, a w wielu przypadkach całkowitej utraty zdolności ponownego zajęcia miejsca na rynku pracy. W takiej sytuacji znajduje się blisko połowa wszystkich bezrobotnych i ich liczba wcale się nie zmniejsza, nawet jeśli procesy wzrostu są powolne. W roku 2007 osób o co najmniej rocznym rozbracie z rynkiem pracy było 495, stanowili oni 38,0% wszystkich bezrobotnych. W porównywalnym momencie 2014 roku (grudzień) było ich 510, co stanowiło 42,3% ogółu zbiorowości bezrobotnych. Spadające liczby i odsetki osób o najkrótszych okresach pozostawania bez pracy (do 3 miesięcy) wskazują na ożywione procesy szybkiej rotacji na rynku pracy, charakteryzujące się licznymi zwolnieniami ale również licznymi przyjęciami (na

miejsce zwalnianych) osób, które nie utraciły motywacji do pracy, a także posiadają odpowiednie kwalifikacje i wykształcenie.

Tabela 18. Długotrwałość czasu rejestracji

Rok	Czas pozostawania bez pracy						Odsetek pozostających bez pracy					
	Do 1 m-ca	1-3 m-ca	3-6 m-ca	6-12 m-ca	12-24 m-ca	24 i więcej m-cy	Do 1 m-ca	1-3 m-ca	3-6 m-ca	6-12 m-ca	12-24 m-cy	24 i więcej m-ca
2007	153	292	189	172	185	310	11,8	22,4	14,5	13,2	14,2	23,8
2008	159	307	185	181	188	209	12,9	25,0	15,1	14,7	15,3	17,0
2009	146	472	286	329	233	204	8,7	28,3	17,1	19,7	14,0	12,2
2010	158	393	230	265	345	215	9,8	24,5	14,3	16,5	21,5	13,4
2011	105	212	264	286	351	324	6,8	13,7	17,1	18,5	22,8	21,0
2012	130	288	287	243	252	343	8,4	18,7	18,6	15,7	16,3	22,2
2013	92	227	225	306	303	354	6,1	15,1	14,9	20,3	20,1	23,5
2014	110	264	172	151	206	304	9,1	21,9	14,3	12,5	17,1	25,2
2015*	97	136	171	200	146	276	9,5	13,3	16,7	19,5	14,2	26,9

Źródło: dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie, obliczenia własne

*Dane z czerwca br.

Okres trzech miesięcy pozostawania bez pracy jest cezura okresu długotrwałości bezrobocia. Widoczne jest zjawisko przechodzenia osób, którym do tego czasu nie udało się zdobyć pracy w stronę kategorii przedłużającego się bezrobocia. Zjawisko to wymaga podjęcia skutecznej kontrakcji między innymi w postaci dostarczania nowych czy udoskonalonych kwalifikacji i umiejętności zawodowych.

Tymczasem jednak wzrasta i znacząco udział osób z wykształceniem wyższym w zbiorowości zarejestrowanych bezrobotnych. Może to mieć związek z upowszechnianiem się dostępu do tego poziomu wykształcenia, niemniej oznacza to zachodzenie poważnych zmian na rynku pracy, zwłaszcza od strony podażowej, i konieczność reakcji od strony popytu. Pozostałe poziomy wykształcenia są reprezentowane w zasadzie przez te same liczebności osób bezrobotnych, z zauważalnym spadkiem osób o zasadniczym zawodowym i przede wszystkim podstawowym (gimnazjalnym) lub żadnym wykształceniem. To z kolei ma związek z przesuwaniem się granic wiekowych osób bezrobotnych i odchodzeniem z rynku pracy pracowników w najstarszym wieku, z reguły też z najniższym wykształceniem formalnym (lub bez żadnego).

Tabela 19. Poziom wykształcenia zarejestrowanych bezrobotnych

Rok	Liczba bezrobotnych z wykształceniem					Odsetek bezrobotnych z wykształceniem				
	Wyższym	Policealnym i średnim zawodowym	Średnim ogólnokształcącym	Zasadniczym zawodowym	Gimnazjalnym podstawowym i bez wykształcenia	Wyższym	Policealnym i średnim zawodowym	Średnim ogólnokształcącym	Zasadniczym zawodowym	Gimnazjalnym podstawowym i bez wykształcenia
2007	84	258	173	371	415	6,5	19,8	13,3	28,5	31,9
2008	98	254	191	324	362	8,0	20,7	15,5	26,4	29,5
2009	133	319	246	498	474	8,0	19,1	14,7	29,8	28,4
2010	124	278	230	484	490	7,7	17,3	14,3	30,1	30,5
2011	145	287	210	436	464	9,4	18,6	13,6	28,3	30,1
2012	141	292	192	478	440	9,1	18,9	12,4	31,0	28,5
2013	138	292	173	447	457	9,2	19,4	11,5	29,7	30,3
2014	132	217	159	361	338	10,9	18,0	13,2	29,9	28,0
2015*	126	186	148	288	278	12,3	18,1	14,4	28,1	27,1

Źródło: dane Wojewódzkiego Urzędu Pracy w Szczecinie, obliczenia własne

*Dane z czerwca br.

1.4.2. Podmioty gospodarcze

Liczba zakładów pracy (podmiotów gospodarczych), w których mogą znaleźć zatrudnienie mieszkańcy gminy na przestrzeni lat 2009-2015 wykazuje zmienność polegająca jednakże na zmniejszaniu się tej liczby. Rokiem najgorszym dla pyrzyckiej przedsiębiorczości był rok 2011 z bardzo wyraźnym spadkiem liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych. Stanu sprzed 2011 nie udało się osiągnąć nawet jeszcze w 2015 roku.

Tabela 20. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON

Sekcja PKD	Liczba podmiotów						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ogółem	2156	2137	1993	2017	2045	2049	2055
A. Rolnictwo, leśnictwo itp.	55	55	58	54	54	45	46
C. Przetwórstwo przemysłowe	209	198	170	185	188	197	210
D. Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną	1	1	1	0	0	0	0
E. Dostawa wody, gospodarowanie odpadami	2	1	1	3	4	5	5
F. Budownictwo	405	393	374	368	368	346	341
G. Handel hurtowy i detaliczny	512	522	483	473	480	479	470
H. Transport i gospodarka magazynowa	166	156	127	134	134	133	134
I. Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	53	50	47	46	45	50	47
J. Informacja i komunikacja	19	20	18	23	26	25	23
K. Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	68	69	61	63	65	68	69
L. Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	86	88	93	100	99	82	84
M. Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	134	135	128	123	122	123	131
N. Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	39	35	34	38	50	58	53
O. Administracja publiczna, obrona narodowa	23	24	24	23	23	24	23
P. Edukacja	63	65	63	75	72	74	72
Q. Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	155	152	144	141	146	152	159
R. Działalność związana z rozrywką, kulturą, rekreacją	32	35	29	33	31	35	35
S. Pozostała działalność usługowa	134	133	139	134	137	152	152

Źródło: dane Głównego Urzędu Statystycznego z systemu REGON, obliczenia własne

Liczba gospodarujących podmiotów nie musi jednak mieć bezpośredniego przełożenia na inne procesy zachodzące na lokalnym rynku. Wyraźny spadek liczby podmiotów w roku 2011 nie przełożył się np. na wzrost liczby bezrobotnych. Ta utrzymywała się na najwyższych poziomach w latach 2009-2013, aby odnotować wyraźniejszy dopiero od roku 2014, nie będącego z kolei żadnym przełomem w liczbie potencjalnych miejsc zatrudnienia (podmiotów gospodarczych). Obszar gminy nie jest jedynym, na którym jej mieszkańcy mogą znajdować pracę, wielu poszukuje jej i znajduje na innych, lokalnych pracach. Większość podmiotów gospodarczych jest zlokalizowanych w mieście, niemniej 1/3 z nich zlokalizowana jest na terenach wiejskich (21-22%). Co więcej, poradziły one sobie nieco lepiej z „kryzysem” w roku 2011. Ich liczba w roku 2015 jest identyczna z liczbą w roku 2009 i o 27 większa niż liczba w roku 2011 (106,2%). Liczba podmiotów zlokalizowanych w mieście w roku 2015 jest

także o 24 większa niż liczba podmiotów w roku 2011, ale stanowi to tylko 101,5% stanu z roku 2011. Tereny wiejskie dalej jednak pozostają miejscem zamieszkania $\frac{1}{3}$ mieszkańców, w tym $\frac{1}{3}$ mieszkańców w wieku produkcyjnym, a także terenem zamieszkiwania $\frac{1}{3}$ bezrobotnych. Podmiotów gospodarujących, czyli także zatrudniających, jest zawsze tylko $\frac{1}{3}$. Potencjalni pracownicy zamieszkujący na terenach wiejskich muszą poszukiwać zatrudnienia na rynku miejskim.

Tabela 21. Lokalizacja podmiotów gospodarczych

Lokalizacja	Liczba						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Gmina ogółem	2156	2137	1993	2017	2045	2049	2044
Miasto	1699	1672	1562	1577	1592	1597	1586
Tereny wiejskie	457	465	431	440	453	452	458
	Odsetek						
Miasto	78,8	78,2	78,4	78,2	77,8	77,9	77,6
Tereny wiejskie	21,2	21,8	21,6	21,2	22,2	22,1	22,4

Źródło: dane Głównego Urzędu Statystycznego z systemu REGON, obliczenia własne

Profil gospodarczy podmiotów działających na terenie gminy jest określony przez trzy branże: handel, budownictwo i przetwórstwo przemysłowe. Dwie pierwsze jednakże systematycznie tracą na ważności (określanej miarą liczebną), trzecia zaś, po wyraźnym kryzysie w roku 2011, potrafiła w roku 2015 odbudować swój stan liczebny. Na znaczeniu straciły także transport i gospodarka magazynowa, a wzrost liczebny notują podmioty z zakresu: usług administrowania i działalności wspierającej, także edukacji i opieki zdrowotnej.

Tabela 22. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON (odsetki od liczby ogólnej)

Seksja PKD	Odsetek						
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Ogółem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
A. Rolnictwo, leśnictwo itp.	2,6	2,6	2,9	2,7	2,6	2,6	2,2
C. Przetwórstwo przemysłowe	9,7	9,3	8,5	9,2	9,2	9,2	10,2
D. Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	0,0
E. Dostawa wody, gospodarowanie odpadami	0,1	0,0	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2
F. Budownictwo	18,8	18,4	18,8	18,2	18,0	18,0	16,6
G. Handel hurtowy i detaliczny	23,7	24,4	24,2	23,5	23,5	23,5	22,9
H. Transport i gospodarka magazynowa	7,7	7,3	6,4	6,6	6,6	6,6	6,5
I. Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	2,5	2,3	2,4	2,3	2,2	2,2	2,3
J. Informacja i komunikacja	0,9	0,9	0,9	1,1	1,3	1,3	1,1
K. Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	3,2	3,2	3,1	3,1	3,2	3,2	3,4
L. Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	4,0	4,1	4,7	5,0	4,8	4,8	4,1
M. Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	6,2	6,3	6,4	6,1	6,0	6,0	6,4
N. Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	1,8	1,6	1,7	1,9	2,4	2,4	2,6
O. Administracja publiczna, obrona narodowa	1,1	1,1	1,2	1,1	1,1	1,1	1,1
P. Edukacja	2,9	3,0	3,2	3,7	3,5	3,5	3,5
Q. Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	7,2	7,1	7,2	7,0	7,1	7,1	7,7
R. Działalność związana z rozrywką, kulturą, rekreacją	1,5	1,6	1,5	1,6	1,5	1,5	1,7
S. Pozostała działalność usługowa	6,2	6,2	7,0	6,6	6,7	6,7	7,4

Źródło: dane Głównego Urzędu Statystycznego z systemu REGON, obliczenia własne

W przeważającej, prawie wyłącznej mierze podmioty gospodarcze zlokalizowane w gminie Pырzyce to jednostki zatrudniające nie więcej niż 9 pracowników. Z reguły firmy takie nie są zdolne do absorpcji większych zespołów pracowników, a ruch zatrudnienia odbywa się w nich na zasadach zastępowania pracowników odchodzących. W gminie nie jest zlokalizowany żaden zakład zatrudniający więcej niż 1000 pracowników, i tylko 1 w klasie zatrudnienia 250-1000 pracowników (przetwórstwo przemysłowe, własność zagraniczna). Spośród podmiotów o zatrudnieniu w przedziale 50-249 pracowników 9 to jednostki samorządowe (60,0%),

spośród podmiotów o zatrudnieniu w przedziale 10-49 pracowników 30 (38,5%) to również jednostki samorządu terytorialnego. Oznacza to, że samorząd jest jednym z najważniejszych uczestników lokalnego rynku pracy.

Tabela 23. Liczba podmiotów w kategoriach zatrudnienia

Rok	Miara	Liczba podmiotów	Wielkość zatrudnienia				
	%		0-9	10-49	50-249	250-1000	Pow. 1000
2009	N	2156	2069	69	17	1	0
	%		96,0	3,2	0,8	0,05	0,0
2010	N	2137	2050	70	16	1	0
	%		95,9	3,3	0,7	0,05	0,0
2011	N	1993	1910	68	14	1	0
	%		95,8	3,4	0,7	0,05	0,0
2012	N	2017	1927	74	15	1	0
	%		95,5	3,7	0,7	0,05	0,0
2013	N	2045	1956	74	14	1	0
	%		95,7	3,6	0,7	0,05	0,0
2014	N	2049	1956	77	15	1	0
	%		95,5	3,7	0,7	0,05	0,0
2015	N	2055	1961	78	15	1	0
	%		95,44	3,8	0,7	0,05	0,0

Źródło: dane Głównego Urzędu Statystycznego z systemu REGON, obliczenia własne

O sile i prężności gospodarki lokalnej świadczą wykonywane przez nie obroty finansowe. Są one świadectwem popytu na wytwarzane i oferowane dobra i usługi, także na uczestnictwo pyrzyckich firm w rynkach zewnętrznych (nabywanie różnych dóbr, komponentów, dostarczanie takich itp.). Jest to także pośrednie świadectwo aktywności ekonomicznej mieszkańców, którzy uczestniczą w obrotach finansowych poprzez nabywanie i konsumowanie dóbr i usług dostarczanych im przez miejscowe podmioty. Wszelkie obroty realizowane przez podmioty gospodarcze są podstawą do obliczania podatku VAT, niezależnie od tego, jaką stawką dany produkt lub usługa są objęte

Tabela 24. Obroty finansowe (będące podstawą obliczenia podatku VAT) podmiotów gospodarczych w gminie Pyrzyce

Obroty (zł)	Rok						
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Razem							
Ogółem	1 865 136 920	1 952 191 676	1 719 695 981	1 863 901 106	2 079 114 340	2 072 935 251	2 111 804 288
W tym							
Krajowe	756 739 876	875 578 322	752 153 996	801 061 385	827 237 525	863 968 973	817 318 029
Zagraniczne	313 511 808	247 569 992	244 483 824	290 732 569	386 558 937	362 417 722	436 416 187
Wzrost w stosunku do poprzedniego roku							
Ogółem	x	104,67	88,1	108,4	111,5	99,7	101,9
Krajowe	x	115,70	85,9	106,5	103,3	104,4	94,6
Zagraniczne	x	78,97	98,8	118,9	133,0	93,8	120,4
Udział obrotów							
Krajowych	40,6	44,9	43,7	43,0	39,8	41,7	38,7
Zagranicznych	16,8	12,7	14,2	15,6	18,6	17,5	20,7
Średni obrót 1 podmiotu							
Ogółem	2 955 842,98	2 866 654,44	2 506 845,45	2 811 313,89	3 062 024,06	3 174 479,71	3 289 414,78

Źródło: Dane Izby Skarbowej w Szczecinie, obliczenia własne

Obroty pyrzyckich podmiotów wzrosły w 2013 roku do poziomu 113,2% z roku 2007. Średni obrót każdej z nich (statystycznie) wzrósł o 333,5 tys. złotych. Nie był to jednak wzrost równomierny. Najniższy poziom obrotów podmioty zanotowały w 2009 roku, wracając do pewnej równowagi dopiero w roku 2011. W tym roku zanotowano także najwyższy spadek samej liczby podmiotów, co oznacza, że rynek promował najsilniejsze z nich, potrafiące dodatkowo znaleźć miejsce na rynkach zagranicznych (wtedy nastąpił znaczący wzrost obrotów w kontaktach z kontrahentami zagranicznymi). Gospodarka gminy, a w ślad za tym i rynek pracy (a także rynek wynagrodzeń i dochodów) nie zależy tylko od bezwzględnej liczby obecnych i działających podmiotów ale także (przede wszystkim) od ich siły ekonomicznej.

Wnioski i wyzwania

Aktywizacja gospodarcza gminy – Stan przedsiębiorczości w gminie wykazuje podatność na kryzysy, niemniej charakteryzuje się ona powrotem (liczebnym) do określonych stanów. Na terenie gminy stale działa 2,0-2,2 tysiące podmiotów gospodarczych. Brakuje wśród nich podmiotów największych (o stanach pracowników ponad 249), a spośród tych, które są w stanie zaabsorbować znaczące zespoły pracownicze wyróżnia się sektor jednostek samorządowych. Sytuacje kryzysowe (rok 2011) pozwalają wskazać z jednej strony na słabe strony rynku pracy, z drugiej strony wskazują na istnienie podmiotów wystarczająco silnych i prężnych aby przetrzymać trudne lata, zwiększając jednocześnie swoją obecność i wagę (obroty) na rynkach wewnętrznych i zewnętrznych. Konieczna jest identyfikacja takich podmiotów, udzielanie im wsparcia (jeśli jest ono konieczne), a także modelowanie edukacji, systemu szkoleń itp.

Redukcja stopnia dezaktywizacji zawodowej – Rynek pracy, rozumiany jako relacja między popytą a popytem na kandydatów do pracy i zatrudnionych można uznać za w miarę ustabilizowany. Jest to jednak rynek, który wypiera ze swoich granic pewne kategorie kandydatów, szczególnie ludzi w starszym wieku, i który będzie cierpieć na brak kandydatów z innych kategorii, przede wszystkim kobiet. Procesy te, mające także charakter społeczny (nie tylko czysto pracowniczy) muszą zostać dostrzeżone, i w stosunku do nich winne zostać wypracowane środki zaradcze.

1.4.3. Położenie społeczno-materialne mieszkańców

Dochody mieszkańców gminy

Dochody gminy jako jednostki samorządu terytorialnego nie są właściwym źródłem informacji o rzeczywistej sytuacji materialnej (ekonomicznej) mieszkańców gminy. Odpowiednim źródłem są zeznania podatkowe ujawniające dochód osiągnięty w każdym okresie rocznym. Operatem są w tym wypadku mieszkańcy, którzy uzyskali dochód podlegający opodatkowaniu. Pochodzi on z korzyści zarobkowych płynących z wykonywanej pracy najemnej, otrzymywanych świadczeń społecznych oraz własnej działalności gospodarczej (są to dochody przed opodatkowaniem).

Liczebność zbiorowości podatników (tzn. osób uzyskujących dochody) systematycznie się w gminie zmniejsza. Dzieje się tak przede wszystkim z powodu kurczenia się liczebności zbiorowości pozyskującej środki z pracy najemnej i świadczeń społecznych. Zmiany następują również za sprawą dość niestabilnego składu zbiorowości podatników uzyskujących dochody z własnej działalności gospodarczej. W przeciągu lat 2007-2013 ta zbiorowość podatników stanowiła jednak stale 5-6% ogółu zbiorowości podatników.

Źródło uzyskiwania dochodów jest o tyle ważne, iż działalność gospodarcza, choć bardzo niestabilna, przeżywająca okresy wzrostów i okresy spadków jest podstawą uzyskiwania o wiele wyższych dochodów. Dochody z wykonywania pracy najemnej oraz ze świadczeń społecznych, choć o wiele mniejsze charakteryzują się w zamian stałością wzrostu.

Średni dochód z działalności gospodarczej jest, co najmniej 2 razy większy niż dochód z płynący z wynagrodzeń i świadczeń społecznych. Ostatni rok – 2013 – wyłamuje się z tego wzoru, co podkreśla niestabilność i stopień ryzyka związany z prowadzeniem własnej działalności gospodarczej. Polityka gospodarcza i społeczna gminy winna jednak wspierać rozwój indywidualnej przedsiębiorczości mieszkańców, gdyż w dłuższych okresach czasu przynosi ona znacznie większe korzyści zaangażowanym jednostkom i całej społeczności.

Tabela 25. Podatnicy podatku PIT w gminie Pyrzyce

Rok	Liczba podatników uzyskujących dochody z:		Razem	Odsetek podatników prowadzących działalność gospodarczą
	Działalności gospodarczej	Wynagrodzeń i świadczeń		
2007	637	11 610	12 247	5,2
2008	674	11 555	12 229	5,5
2009	690	11 986	12 676	5,4
2010	716	11 273	11 989	6,0
2011	713	11 170	11 883	6,0
2012	683	10 997	11 680	5,8
2013	693	11 188	11 881	5,8
Wzrost/Spadek 2007/2013	108,8	96,4	97,0	x

Źródło: Izba Skarbowa w Szczecinie, obliczenia własne

Tabela 26. Średnie dochody podatników i mieszkańców gminy (zł na 1 osobę)

Rok	Średnie dochody miesięczne z		Średni dochód miesięcznie na	
	Działalności gospodarczej	Wynagrodzeń i świadczeń	1 podatnika	1 mieszkańca
2007	4 333,39	1 397,67	1 550,36	971,02
2008	4 839,96	1 596,74	1 775,49	1 108,40
2009	4 635,07	1 624,35	1 788,23	1 157,52
2010	4 816,03	1 782,36	1 963,53	1 182,00
2011	4 940,80	1 865,94	2 050,43	1 228,77
2012	4 962,40	1 963,72	2 139,07	1 260,44
2013	3 675,36	2 066,25	2 160,11	1 300,05
Wzrost/Spadek 2007/2013	84,8	147,8	139,3	133,9

Źródło: Izba Skarbowa w Szczecinie, obliczenia własne

Średnie dochody przypadające na 1 podatnika w gminie wzrosły w roku 2013 do poziomu 139,3% w porównaniu z wysokością w 2007 roku. Dochody obliczone z uwzględnieniem wszystkich mieszkańców gminy, tzn. z uwzględnieniem także tych, którzy ich nie mogą uzyskiwać (np. dzieci i młodzież) również wzrosły o 1/3 i wyniosły w roku 2013 – 1300,05 zł (brutto). Należy mieć jednak na uwadze to, że podawane kwoty są wartościami przed opodatkowaniem, rzeczywista kwota dochodów będących do dyspozycji podatników

(i mieszkańców), w momencie, gdy zjawiają się na rynku dóbr i usług (rynku konsumenckim) jest odpowiednio niższa.

Pomoc społeczna – zagrożenie ubóstwem

Z powodu niskich dochodów, a także splotu niekorzystnych okoliczności pewna część mieszkańców gminy ubiega się o pomoc ze strony ośrodka pomocy społecznej. Z pomocy społecznej każdego roku korzysta około 800 rodzin (liczba ta wzrasta), w skład których wchodzi zawsze około 2000 osób. Udzielane im świadczenia sięgają wartości około 4 tysięcy złotych rocznie (co oznacza w ostatnich latach nieco więcej niż 1,5 tysiąca złotych na 1 osobę).

Tabela 27. Beneficjenci pomocy społecznej i udzielone świadczenia

Rok	Beneficjenci pomocy społecznej		Kwota udzielonych świadczeń w ramach zadań własnych gminy (zł)	Średnia kwota świadczenia	
	Liczba rodzin	Liczba osób w rodzinach		Na rodzinę	Na 1 osobę
2008	646	1 988	1 657 037	2 565,07	833,52
2009	701	2 111	1 751 259	2 498,23	829,59
2010	729	2 077	2 114 314	2 900,29	1 017,97
2011	746	2 016	2 257 202	3 025,74	1 119,64
2012	780	1 971	2 421 892	3 104,99	1 228,76
2013	836	2 118	3 534 521	4 227,90	1 668,80
2014	794	1 922	3 135 844	3 949,43	1 631,55

Źródło: Wydział Spraw Społecznych, Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki, obliczenia własne

Odniesienie liczby beneficjentów pomocy społecznej do całkowitej liczby mieszkańców gminy wskazuje, jaka część z nich jest niesamodzielna w zaspokajaniu swoich potrzeb oraz przezwycięzaniu trudności – niezależnie od tego czy problemy występują stale czy okresowo (a nawet jednorazowo). Wskaźnik zależności od pomocy społecznej w latach 2008-2014 nieustannie przybiera wartości koncentrujące się wokół 10%. Oznacza to, że w sytuacjach wymagających stałego lub okresowego wspomaganie ze strony wspólnoty (gminy) znajduje się co dziesiąty mieszkaniec gminy, i jest to wielkość stała, w zasadzie niezmienna, dotycząca zresztą rokrocznie nie tylko tej samej liczby mieszkańców, ale w dużej mierze także stale tych samych mieszkańców.

Tabela 28. Wskaźniki dotyczące pomocy społecznej w gminie

Rok	Liczba mieszkańców	Liczba osób (w rodzinach) korzystających z pomocy społecznej	Wskaźnik zależności od pomocy społecznej	Średnia wielkość świadczenia na 1 osobę/1miesiąc	Stosunek średniej wielkości świadczenia (1osoba/1miesiąc) do średniego dochodu
2008	19 589	1 988	10,1	69,46	6,3
2009	19 583	2 111	10,8	69,13	6,0
2010	19 916	2 077	10,4	84,83	7,2
2011	19 829	2 016	10,2	93,30	7,6
2012	19 822	1 971	9,9	102,40	8,1
2013	19 741	2 118	10,7	139,07	10,7
2014	19 740	1 922	9,7	135,96	-

Źródło: Wydział Spraw Społecznych, Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki, obliczenia własne

Podstawowymi powodami udzielania pomocy są ubóstwo oraz bezrobocie – oba zjawiska zresztą silnie ze sobą powiązane albowiem brak pracy zawsze prowadzi do zmniejszenia lub pozbawienia środków do życia. Znamionuje to strukturalną niemożność zaspokajania podstawowych potrzeb. Do rzędu takich samych, strukturalnych przyczyn uzasadniających sięganie do wsparcia ze strony wspólnoty zaliczyć należy niepełnosprawność i długotrwałe choroby, w pewnym zaś stopniu sytuacje związane z wielodzietnością i potrzeba ochrony rodziny. Powody udzielania pomocy, które można nazwać „koniunkturalnymi” i niewynikającymi bezpośrednio z przyczyn obiektywnych (jako przykład mogą służyć alkoholizm i narkomania, ale także zdarzenia losowe) są na tle przyczyn strukturalnych znacznie rzadziej reprezentowane. Nie oznacza to, że nie są tym samym żadnym problemem dla społeczności gminnej.

Problemy, z jakimi stykają się rodziny zamieszkujące tereny wiejskie nie są problemami innymi, od tych, które dotyczą społeczność zamieszkującą w samym mieście. Można tylko wskazać, że rodziny z obszaru wiejskiego częściej uzyskują pomoc z uwagi na sytuacje stwarzane przez wielodzietność, a rodziny z obszaru miejskiego uzyskują ją częściej z uwagi na to, że są niepełne.

Tabela 29. Liczba rodzin uzyskując pomoc z uwagi na niektóre przyczyny (w nawiasie liczba rodzin zamieszkujących na terenach wiejskich gminy)

Powody	Rok						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ubóstwo	476 (201)	519 (238)	511 (228)	519 (234)	554 (251)	630 (279)	629 (281)
Bezrobocie	358 (156)	408 (199)	405 (196)	434 (201)	447 (208)	500 (235)	505 (242)
Wielodzietność	74 (47)	98 (61)	104 (59)	106 (62)	139 (72)	135 (69)	137 (71)
Rodziny niepełne	131 (54)	131 (54)	132 (52)	121 (48)	127 (50)	157 (64)	155 (64)
Niepełnosprawność/Choroby	518 (161)	545 (198)	504 (182)	551 (209)	615 (227)	638 (238)	642 (240)
Przemoc, alkoholizm, narkomania	65 (21)	84 (33)	61 (23)	59 (17)	67 (17)	73 (24)	75 (25)
Zdarzenia losowe, sytuacje kryzysowe	10 (7)	8 (8)	5 (5)	6 (3)	6 (2)	33 (6)	8 (6)

Źródło: Wydział Spraw Społecznych, Zachodniopomorski Urząd Wojewódzki, obliczenia własne

Koniecznym należy zwrócić uwagę na fakt, iż do grona najpilniejszych problemów społeczności, wymagających przy tym udzielania wsparcia z zasobów wspólnoty gminnej należą niepełnosprawność i długotrwałe choroby. W zasadzie, w ostatnich latach jest to najliczniejsza przyczyna ubiegania się i uzyskiwania pomocy. Według danych ZUS Szczecin, w gminie zamieszkują 594 osoby (grudzień 2013 roku) pobierające rentę z tytułu niezdolności do pracy. Prawie $\frac{2}{3}$ z nich (69,5%) pobiera świadczenia w wysokości nieprzekraczającej 1350 zł. miesięcznie (brutto), co nie zawsze może się okazać wystarczające z uwagi na doświadczane choroby. Co piąta osoba z pobierających rentę (21,2%) zamieszkuje tereny wiejskie, ale stanowią oni $\frac{1}{3}$ (29,1%) wśród pobierających najniższe świadczenia (do 1350 zł. brutto miesięcznie). Według tego samego źródła (ZUS Szczecin) świadczenia emerytalne pobiera 2112 mieszkańców gminy (grudzień 2013r.). Ponownie co piąty z nich (20,0%) zamieszkuje tereny wiejskie. Świadczenia o najniższych wysokościach (do 1350 zł. miesięcznie brutto) pobiera 512 emerytów (24,4%); co piąty z nich (18,9%) jest mieszkańcem terenów wiejskich.

Wnioski i wyzwania

Co dziesiąty mieszkaniec gminy znajduje się, każdego roku, w sytuacji wymagającej uciekania się do pomocy i wsparcia ze strony wspólnoty. Zbiorowość beneficjentów pomocy społecznej jest w zasadzie stała, zarówno w swoim wymiarze ilościowym, jak i w swoim składzie osobowym. Z reguły są to te same rodziny i te same jednostki,. Również powody udzielania pomocy pozostają te same i są związane przede wszystkim z przyczynami strukturalnymi – bezrobociem i ubóstwem. Zwraca jednak uwagę coraz większa liczba rodzin (i jednostek) wymagających pomocy z uwagi na długotrwałe choroby i niepełnosprawność. Stawia to nowe zadania nie tylko przed gminną polityką społeczną, ale także polityką rynku pracy (niezdolność do podjęcia zatrudnienia) oraz polityką ochrony i profilaktyki zdrowia.

1.5. Infrastruktura techniczna

1.5.1. Drogi

Miasto i Gmina Pyrzyce posiada gęstą sieć dróg tworzącą dogodny system powiązań drogowych z krajem i województwem. W pobliżu gminy Pyrzyce przebiega odcinek drogi ekspresowej S3, której zadaniem jest przejęcie ruchu tranzytowego z przebiegającej bezpośrednio przez miasto Pyrzyce byłą drogą krajową Nr 3.

Główny ruch samochodowy w gminie skupiony jest jednak na 35,7 km odcinku Chabowo-Miełecin drogi relacji Szczecin-Zielona Góra (była droga krajową Nr 3), która na mocy zmiany ustawy o drogach publicznych zgodnie z podjętą przez Radę Miejską Uchwałą stanie się drogą wojewódzką. Ponadto przez teren miasta i gminy Pyrzyce przebiegają:

1. Droga wojewódzkie
  - Nr 122 na kierunku Krajnik Dolny - Piasecznik o długości 11,797 km
  - Nr 106 na kierunku Rzewnowo - Pyrzyce o długości 10,298 km
2. Drogi powiatowe
3. Drogi gminne – o długości ok. 55,36 km
4. Drogi wewnętrzne – o długości ok. 32 km

Wnioski i wyzwania

Drogi są stopniowo poddawane przez zarządców dróg procesom przebudowy i remontów, w zakresie zależnym od możliwości finansowych zarządców dróg oraz Gminy. Przy obserwowanej stopniowej poprawie stanu infrastruktury drogowej większość odcinków dróg, wymaga nakładów inwestycyjnych w celu przeprowadzenia przebudów i remontów. Należy tu podkreślić, potrzebę realizacji zadań w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego jak budowa chodników, parkingów, zatok autobusowych oraz oświetlenia ulic. Z uwagi na zwiększenie udziału rowerów w ruchu drogowym należy również brać pod uwagę budowę dróg i szlaków rowerowych oraz rozbudowę potrzebnej w tym celu infrastruktury.

1.5.2. Ścieżki rowerowe

Na terenie Gminy Pyrzyce funkcjonuje ścieżka rowerowa przebiegająca od ul. Stargardzkiej w Pyrzycach do ul. Ciepłowniczej, a następnie do granic gminy w Brzesku.

Dla zapewnienia bezpieczeństwa użytkowników zamontowano znaki pionowe oraz znaki poziome. Na ulicy Ciepłowniczej w Pyrzycach oraz w Mechowie, Letninie i Brzesku, ustawione zostały 4 stojaki dziesięciostanowiskowe na rowery, posadzone zostały żywopłoty na odcinku miejskim oraz zamontowane zostały poręcze stalowe oddzielające użytkowników ścieżki od drogi.

Ścieżka sfinansowana została w ramach projektu „Budowa ścieżki rowerowej na odcinku Pyrzyce ul. Ciepłownicza do granic gminy Pyrzyce w miejscowości Brzesko” w ramach Osi 5. Turystyka, Kultura i Rewitalizacja, Działanie 5.3 Ścieżki rowerowe Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2007 – 2013.

1.5.3. Transport publiczny

Na terenie miasta i gminy Pyrzyce usługi transportu zbiorowego świadczone są przez dwóch przewoźników świadczących przewozy pasażerskie w regularnej komunikacji autobusowej.

Wnioski i wyzwania

W celu zapewnienia mobilności mieszkańcom należy analizować i w stosunku do potrzeb starać się aktualizować ilość niezbędnych połączeń na trasach zapewniając mieszkańcom gminy spójność komunikacyjną oraz swobodę dostępności do obszarów funkcjonalnych miasta i gminy Pyrzyce

1.5.4. Kolej

Przez teren miasta i gminy Pyrzyce przebiega szlak kolejowy na kierunku Stargard Szczeciński – Siekierki. W roku 2003 pasażerskie połączenia kolejowe zostały zawieszony, natomiast w kwietniu 2004 roku linia kolejowa została zamknięta decyzją PKP.

1.5.5. Infrastruktura wodociągowa i kanalizacyjna

Podmiotem odpowiedzialnym za zaspokojenie potrzeb ludności miasta i gminy Pyrzyce w zakresie dostawy wody, odbioru i oczyszczania ścieków jest Pyrzyckie Przedsiębiorstwo Komunalne Spółka z o.o. eksploatujące sieć wodociągową i kanalizacyjną na terenie miasta, Wodociągi Zachodniopomorskie w Goleniowie na terenie gminy. Zgodnie z danymi Urzędu Statystycznego w Szczecinie w roku 2013 na terenie miasta i gminy Pyrzyce z sieci wodociągowej korzystało 92,3 % ludności zaś z sieci kanalizacyjnej 72,4 % przy czym od roku 2009 obserwuje się co roczny wzrost wskaźnika.

Wszystkie miejscowości w gminie posiadają wodę z gruntowych stacji wodociągowych. Sieć wodociągowa na terenie gminy wymaga wymiany, szczególnie ta budowana jeszcze przed 1970 rokiem. Sieć kanalizacyjna na terenie gminy funkcjonuje w czterech miejscowościach gminy - Pyrzyce, Malechowo, Żabów, Letnin. Pozostałe miejscowości gminy wymagają skanalizowania.

Na terenie miasta Pyrzyce znajduje się sieć kanalizacji ogólnospławnej. Celem jest wybudowanie kanalizacji rozdzielczej.

Na terenie miasta i gminy Pyrzyce funkcjonują 3 oczyszczalnie ścieków Pyrzyce, Żabów, Krzemlin, z których zgodnie z informacją GUS w Szczecinie w roku 2013 korzystało 14602 osoby, co stanowi 74 % ogółu ludności gminy. W mieście Pyrzyce działa zmodernizowana w

roku 2015 oczyszczalnia ścieków gdzie dowożone są również ścieki z gospodarstw nieobjętych kanalizacją jak również z niewielkiej ilości z poza miejscowości.

Poniżej w tabeli przedstawiono dane statystyczne dotyczące gospodarki wodno-ściekowej na terenie miasta i gminy Pyrzyce z porównaniem do powiatu pyrzyckiego i województwa zachodniopomorskiego.

Tabela 30. Porównanie danych z zakresu gospodarki wodno-ściekowej na terenie Miasta i Gminy Pyrzyce, Powiatu Pyrzyckiego oraz Województwa Zachodniopomorskiego stan na rok 2013

	jedn. miary	Miasto i Gmina Pyrzyce	Powiat Pyrzycki	Województwo Zachodniopomorskie
Wodociągi				
długość czynnej sieci rozdzielczej	km	109,2	322,7	10 620,70
korzystający z sieci wodociągowej w % ogół ludności	%	92,3	94,2	93,6
Kanalizacja				
długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	41,6	171,7	7284,1
korzystający z sieci kanalizacyjnej w % ogół ludności	%	72,4	67,8	77,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

Poniżej w tabeli przedstawiono zmiany w zakresie gospodarki wodno-ściekowej na terenie miasta i gminy Pyrzyce w okresie 2009-2013.

Tabela 31. Zmiany sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie miasta i gminy Pyrzyce porównanie stanu dla lat 2009 i 2013

Wyszczególnienie	jedn. miary	2009	2013
Wodociągi			
długość czynnej sieci rozdzielczej	km	84,4	109,2
miasto Pyrzyce		29,7	30,7
obszar wiejski		54,7	78,5
korzystający z sieci wodociągowej w % ogół ludności	osoba		
miasto Pyrzyce		96,6	96,7
obszar wiejski		84,1	84,2
Kanalizacja			
długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	42,1	41,6
miasto Pyrzyce		29,5	29,5
obszar wiejski		12,6	12,1
korzystający z sieci kanalizacyjnej w % ogół ludności	osoba		
miasto Pyrzyce		91,8	92,1
obszar wiejski		34,5	35,9

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

Wnioski i wyzwania

Należy dążyć do maksymalnej liczby przyłączy na terenach, których skanalizowanie jest opłacalne. Koniecznym jest wykonanie uzbrojenia terenów objętych miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego i przeznaczonych pod budownictwo. W przypadku braku uzasadnienia ekonomicznego należy stosować rozwiązania alternatywne w postaci oczyszczalni przydomowych. Niezbędne jest podjęcie działań w zakresie modernizacji sieci kanalizacyjnej.

1.5.6. Gazownictwo, ciepłownictwo, źródła geotermalne

Miasto i Gminę Pyrzyce zaopatrują w gaz dwa gazociągi wysokiego ciśnienia:

- Dn. 80 prowadzący gaz z miejscowości Wołdowo;
- Dn. 200 prowadzący gaz z miejscowości Ukiernica.

W mieście Pyrzyce gaz dostarczany jest gazociągiem poprzez zredukowanie ciśnienia przez stacje redukcyjne do niskiego ciśnienia (2 kPa). Do pozostałych miejscowości na terenie gminy Pyrzyce gaz dostarczany jest gazociągami średniego ciśnienia.

Eksploatorem sieci gazowej na terenie gminy Pyrzyce jest Wielkopolska Spółka Gazownictwa Sp. z o.o. Zakład Gazowniczy Szczecin. Sieć gazową na terenie miasta i gminy Pyrzyce eksploatuje Zakład Gazowniczy w Szczecinie – Rozdzielnia Gazu w Pyrzycach.

Sieć gazową – czynną posiadają wszystkie miejscowości na terenie Miasta i Gminy Pyrzyce. Zgodnie z danymi Urzędu Statystycznego w Szczecinie w roku 2013 na terenie miasta i gminy Pyrzyce z instalacji gazowej korzystało 79,3% ogółu ludności.

Energia cieplna na terenie gminy Pyrzyce pochodzi z sieci gazowniczej (ogrzewanie indywidualne oraz ogrzewanie sieciowe z lokalnych kotłowni) oraz innych form ogrzewania indywidualnego. W obiektach nieprzyłączonych do sieci gazowniczej zaopatrzenie w ciepło pokrywane jest poprzez paleniska piecowe albo lokalne instalacje centralnego ogrzewania. Główne paliwo dla tych odbiorców stanowi węgiel oraz jego pochodne. Na terenie gminy funkcjonują lokalne kotłownie w budynkach mieszkalnych wielorodzinnych i administracyjnych oraz kotłownie w domach jednorodzinnych (węglowe, olejowe i gazowe).

W mieście Pyrzyce działa ekologiczna ciepłownia geotermalna o mocy 54,8MW dostarczająca energię cieplną oraz ciepłą wodę użytkową do większości obiektów w mieście. Ciepłownia została oddana do użytku w 1997 roku po pięcioletniej budowie. Obejmuje ciepłownię geotermalno - gazową wraz z ciepłociągiem z nowoczesnych rur preizolowanych, gwarantujących niewielkie straty ciepła. Całość procesów technologicznych jest sterowana automatycznie, dostosowując parametry do otoczenia zewnętrznego i potrzeb klientów.

W tabeli poniżej przedstawiono zmiany długości sieci, liczby odbiorców i zużycia gazu w roku 2009 oraz w roku 2013.

Tabela 32. Zmiana długości sieci. Liczby odbiorców i zużycia gazu w latach 2009 i 2013

Sieć gazowa	j.m.	2009	2013
długość czynnej sieci rozdzielczej		124 020	126 808
miasto Pyrzyce	[m]	44 893	47 371
obszar wiejski		79 127	79 437
czynne przyłącza do budynków mieszkalnych i niemieszkalnych		2 354	2 535
miasto Pyrzyce	szt.	1 081	1 219
obszar wiejski		1 273	1 316
odbiorcy gazu		4 659	5 120
miasto Pyrzyce	gosp. dom	3 941	4 272
obszar wiejski		718	848
odbiorcy gazu ogrzewający mieszkanie gazem		1 547	1 698
miasto Pyrzyce	gosp. dom	1 170	1 219
obszar wiejski		377	479
zużycie gazu		2 408	2 377
miasto Pyrzyce	tys. m3	1 929	2 008
obszar wiejski		479	369
zużycie gazu na ogrzewanie mieszkań		1 679	1 782
miasto Pyrzyce	tys. m3	1 317	1 413
obszar wiejski		362	369
ludność korzystająca z sieci gazowej		14 530	15 655
miasto Pyrzyce	osoba	11 823	12 560
obszar wiejski		2 707	3 095

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

Wnioski i wyzwania

Przyłączenia do sieci jak największej ilości odbiorców przyczyni się do wyeliminowania źródeł ciepła mających negatywny wpływ na środowisko. Problemem gminy w tym zakresie może okazać się brak chęci ze strony potencjalnych odbiorców z uwagi na konieczność poniesienia przez beneficjenta dodatkowych kosztów przyłączenia oraz przeróbki systemu ogrzewania. Poprawie efektywności energetycznej budynków służyć będą również procesy termomodernizacji.

Efektywność systemu ciepłowniczego Geotermii może zostać podniesiona dzięki wykorzystaniu nadwyżki ciepłej przez planowany wodny park rekreacyjny oraz wykorzystanie wód geotermalnych w lecznictwie rehabilitacyjnym i uzdrowiskowym.

1.5.7. Infrastruktura elektroenergetyczna

Przez gminę biegnie elektroenergetyczna linia napowietrzna wysokiego napięcia 110 kV Morzyczyn – Stargard - Gorzów, która zasila stację wysokiego napięcia w Pyrzycach. Odbiorcy energii elektrycznej na terenie gminy zasilani są przez ponad pięćdziesiąt stacji transformatorowych a samo miasto ponad sześćdziesiąt. Rozkład przestrzenny zużycia energii i mocy przez poszczególne wsie na terenie gminy jest równomierny – nie stwierdza

się problemów w zakresie zasilania w energię elektryczną. Potrzeby mieszkańców są zaspokojone.

1.5.8. Infrastruktura telekomunikacyjna

Na terenie miasta i gminy Pyrzyce niezauważalne są problemy w zakresie dostępności mieszkańców do usług telekomunikacyjnych zapewnionych przez sieć telefonii stacjonarnej i komórkowej.

Wnioski i wyzwania

Z uwagi na rosnące zapotrzebowania i oczekiwania mieszkańców gmina powinna dążyć do poprawy dostępu do sieci szerokopasmowej co zapewniłoby wysoką jakość komunikacji elektronicznej pomiędzy mieszkańcami a np. placówkami zdrowia, oświaty czy administracji.

1.5.9. Infrastruktura zagospodarowania odpadów

Gospodarka odpadami komunalnymi na terenie Miasta i Gminy Pyrzyce obejmuje odbiór odpadów z jej terenu i ich zagospodarowanie. Na terenie gminy odbiorem odpadów zajmują się przedsiębiorcy wpisani do „Rejestru działalności regulowanej w zakresie odbierania odpadów komunalnych od właścicieli nieruchomości prowadzonego przez Burmistrza Miasta i Gminy Pyrzyce na podstawie art. 9b ust 2 ustawy z dnia 13 września 1996 r. o utrzymaniu czystości i porządku w gminach. Przedsiębiorcy wyłanianii są w drodze postępowania na udzielenie zamówienia publicznego.

Gmina Pyrzyce, zgodnie z Wojewódzkim Planem Zagospodarowania Odpadów Komunalnych w zakresie odbioru i zagospodarowania odpadów komunalnych jest obsługiwana przez Regionalne instalacje do mechaniczno-biologicznego przetwarzania w Myślibórz - EKO-MYŚL, sp. z o.o., w Rymaniu - SITA JANTRA Sp. z o.o., w Starej Dąbrowie - Zakład Zagospodarowania Odpadów Stargard Sp. z o.o. Dopuszcza się skierowanie strumienia odpadów do instalacji zastępczych obsługujących region szczeciński w Stradzewo, Miejskie Przedsiębiorstwo Gospodarki Komunalnej, Sp. z o.o., w Gryfinie, Przedsiębiorstwo Usług Komunalnych Sp. z o.o. w Policach Zakład Odzysku i Składowania Odpadów Komunalnych.

Na terenie gminy umiejscowione jest składowisko odpadów komunalnych przy którym zlokalizowana jest przeładunkowa stacja odpadów komunalnych skąd transportowane są odpady z terenu gminy do Regionalnej Instalacji Przetwarzania Odpadów Komunalnych w Myśliborzu. Miasto Pyrzyce i tereny wiejskie prowadzą oddzielny system gospodarowania odpadami oparty o system selektywnego zbierania odpadów komunalnych.

Wnioski i wyzwania

Rozwiązanie problemu w zakresie właściwego zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych oraz likwidacji tzw. dzikich wysypisk.

1.5.10. Mieszkalnictwo

Do zadań własnych gminy zgodnie z przepisami ustawy o samorządzie gminnym art. 7 ust 1 należy zaspakajanie zbiorowych potrzeb mieszkaniowych. Realizacja tego zadania prowadzona jest na tworzeniu i utrzymywaniu gminnych zasobów mieszkaniowych oraz na wspieraniu i tworzeniu dogodnych warunków dla podmiotów, które prowadzą działalność

w zakresie budownictwa mieszkaniowego. W poniższej tabeli przedstawiono zmiany zasobów mieszkaniowych w latach 2009 i 2013

Tabela 33. Zasoby mieszkaniowe Miasta i Gminy Pyrzyce w roku 2009 i 2013

	Jedn. miary	2009	2013
Zasoby mieszkaniowe gmin(komunalne)			
mieszkania socjalne			
mieszkania ogółem			
miasto Pyrzyce	mieszk.	311	254
obszar wiejski		401	326
Budynki mieszkalne w gminie			
ogółem			
miasto Pyrzyce	bud	1131	1228
obszar wiejski		2265	2433
Mieszkania wyposażone w instalacje - % ogółu mieszkań			
wodociąg			
miasto Pyrzyce	%	99,7	99,7
obszar wiejski		97,9	98,3
łazienka			
miasto Pyrzyce	%	97,1	98,6
obszar wiejski		85,8	89,9
centralne ogrzewanie			
miasto Pyrzyce	%	93,4	94,2
obszar wiejski		78,3	83,1
Zasoby mieszkaniowe - wskaźniki			
przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania			
miasto Pyrzyce	m2	65,1	66,4
obszar wiejski		67,9	70,3
przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę			
miasto Pyrzyce	m2	21,7	22,6
obszar wiejski		21	22,3

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Banku Danych Lokalnych

Zasób mieszkaniowy Miasta i Gminy Pyrzyce stanowią aktualnie 203 lokale mieszkalne usytuowane w 60 budynkach mieszkalnych na terenie miasta Pyrzyce oraz 112 lokali mieszkalnych usytuowanych w 34 budynkach na terenach wiejskich. Stan techniczny budynków w większości jest niezadawalający.

W gminie Pyrzyce obserwuje się duże zapotrzebowanie na lokale socjalne, a uwarunkowania społeczno-ekonomiczne i prawne zwiększają obowiązki gminy w zakresie zabezpieczenia lokali socjalnych dla osób, które utraciły prawo do lokalu mieszkalnego.

W ramach zadania: „Przebudowa ze zmianą sposobu użytkowania budynku administracyjno-biurowego na świetlicę środowiskową i mieszkania socjalne wraz z niezbędną infrastrukturą techniczną, miasto Pyrzyce, w 2015 roku rozpoczęło budowę mieszkań komunalnych w

Obojnie. Dzięki zadaniu Gmina Pyrzyce dysponować będzie 7 mieszkaniami dla pogorzalców oraz świetlicę dla mieszkańców Gminy.

Wnioski i wyzwania

Problemem Gminy Pyrzyce w zakresie zaspakajania zbiorowych potrzeb mieszkaniowych będzie wzrost zapotrzebowania szczególnie na lokale socjalne. W zakresie zapewnienia lokali socjalnych jednym z rozwiązań może być przekształcenie lokali mieszkalnych o niskich standardach na lokale socjalne. Ponadto Gmina powinna dążyć do pozyskiwania nowych lokali mieszkalnych i lokali socjalnych poprzez pozyskiwanie ich z innych zasobów (adaptacje lokali lub budynków niemieszkalnych np. budynek nieczynnej stacji kolejowej)

1.6. Kondycja finansowa gminy Pyrzyce

Na koniec roku 2010, przy realizacji dochodów na poziomie 50 349 156 zł oraz wydatków w wysokości 51 687 963 zł, powstał deficyt budżetowy w wysokości 1 338 808 zł. W roku 2011 gmina wypracowała nadwyżkę budżetową w wysokości 657 378 zł, a rok później budżet zamknięto nadwyżką w kwocie 1 953 429 zł. Na koniec roku 2013 nadwyżka wynosiła 5 647 531 zł, ale już w roku kolejnym powstał deficyt w kwocie 750 238 zł. We wszystkich analizowanych okresach gmina generowała nadwyżkę operacyjną oraz deficyt inwestycyjny³.

W latach 2010-2014 dochody gminy kształtowały się na podobnym poziomie, oscylując wokół średniej wartości 53,5 mln zł. Wydatki w analizowanym okresie charakteryzowały się łagodnym trendem rosnącym. W roku 2010 poziom wydatków wynosił 51 687 963 zł, a w roku 2014 już 58 037 477 zł, co jest wzrostem o 12%.

---

³ Nadwyżkę operacyjną, określaną jako dodatni wynik bieżący stanowiący różnicę między dochodami a wydatkami bieżącymi, przeznaczają się na realizację zaplanowanych zadań stymulujących rozwój społeczno – gospodarczy.

Deficyt inwestycyjny określa się jako ujemny wynik inwestycyjny wynikający z różnicy między dochodami, a wydatkami majątkowymi.

Tabela 34. Sytuacja finansowa gminy Pырzyce za lata 2010-2014

Wynik	2010	2011	2012	2013	2014
	w zł				
1	2	3	4	5	6
Dochody	50 349 156	47 069 379	53 584 997	59 063 963	57 287 239
Wydatki	51 687 963	46 412 001	51 631 567	53 416 431	58 037 477
Nadwyżka operacyjna	924 661	2 801 159	3 511 743	5 747 562	2 649 006
Deficyt inwestycyjny	-2 263 469	-1 493 401	-1 558 314	-100 031	-3 399 244
Deficyt/ Nadwyżka	-1 338 808	657 378	1 953 429	5 647 531	-750 238
Finansowanie	1 699 218	20 000	-195 212	-1 688 783	2 511 749
Przychody	3 699 218	2 633 000	2 409 788	10 811 217	4 011 749
Rozchody	2 000 000	2 613 000	2 605 000	12 500 000	1 500 000

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z opracowania gminy Pырzyce za lata 2010-2014

1.6.1. Przychody i rozchody

O sytuacji finansowej gminy Pырzyce świadczą przede wszystkim wygenerowane w analizowanych latach przychody oraz rozchody, których wartości informują o wielkości należności oraz zobowiązań związanych z finansowaniem wydatków gminy kapitałem obcym.

W badanych latach można zaobserwować systematyczny spadek wielkości przychodów do roku 2013, kiedy to nastąpił skokowy wzrost poziomu przychodów. Na koniec roku 2012, w porównaniu z rokiem poprzednim, przychody spadły o 8%. Natomiast na koniec roku budżetowego 2013 względem roku 2012 przychody wzrosły o 449%. W roku 2014 wielkość przychodów ponownie spadła (o 63%). W prezentowanych latach wielkość przychodów kształtowała się następująco:

- 2010 r.: 3 699 218 zł,
- 2011 r.: 2 633 000 zł,
- 2012 r.: 2 409 788 zł,
- 2013 r.: 10 811 217 zł,
- 2014 r.: 4 011 479 zł.

W analizowanych latach 2010-2014 głównym źródłem przychodów była emisja obligacji komunalnych. Przychody z tytułu emisji obligacji wyniosły odpowiednio:

- 2010 r.: 3 484 000 zł, tj. 94% przychodów ogółem,
- 2011 r.: 2 221 000 zł, tj. 84% przychodów ogółem,
- 2012 r.: 1 679 000 zł, tj. 70% przychodów ogółem,
- 2013 r.: 9 000 000 zł, tj. 83% przychodów ogółem.

W roku 2014 nie nastąpiła emisja obligacji, 99% przychodów stanowiły wolne środki.

Drugą istotną pozycją kształtującą poziom przychodów były wolne środki, a ich udział wzrastał od 6% wielkości przychodów ogółem w roku 2010 do 16% w roku 2013 i 99% w roku 2014. O sytuacji finansowej Gminy świadczą również wygenerowane w latach 2010-2014 rozchody, na które składały się przede wszystkim: wykup obligacji (kluczowy składnik rozchodów), oraz spłaty kredytów. Należy zaznaczyć, że wielkość rozchodów w roku 2013 w porównaniu z rokiem bazowym wzrosła aż o 480%. Po czym na koniec roku 2014 względem roku 2013 budżet wykazał spadek rozchodów o 88%. Ogólna kwota wydatkowanych środków finansowych w poszczególnych latach prezentuje się następująco:

- 2010 r.: 2 000 000 zł;
- 2011 r.: 2 613 000 zł;
- 2012 r.: 2 605 000 zł;
- 2013 r.: 12 500 000 zł;
- 2014 r.: 1 500 000 zł.

W latach 2010 i 2011 spłacony został kredyt (odpowiednio 19 i 7% rozchodów ogółem). W latach kolejnych wykup papierów wartościowych stanowił 100% wielkości rozchodów.

Należy zwrócić uwagę, iż gwałtowny wzrost wielkości przychodów i rozchodów w roku 2013 związany jest z przeprowadzeniem przez gminę restrukturyzacji zadłużenia w związku z obowiązywaniem od roku 2014 nowych przepisów ustawy o finansach publicznych dotyczących limitów zadłużenia jednostek samorządu terytorialnego⁴

---

⁴ por. art. 243 ustawy o finansach publicznych z 27.08.2009 (Dz.U. 2009 Nr 157 poz. 1240, Dz.U. 2013 poz. 885 ze zmianami)

Tabela 35. Przychody i rozchody gminy Pyrzyce za lata 2010-2014

Przychody i rozchody	2010		2011		2012		2013		2014		Dynamika (w %)			
	w zł	%	w zł	%	w zł	%	w zł	%	w zł	%	[4:2]	[6:4]	[8:6]	[10:8]
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Przychody ogółem, w tym:	3 699 218		2 633 000		2 409 788		10 811 217		4 011 749		71%	92%	449%	37%
Kredyty	0	0%		0%		0%		0%	0	0%				
Pożyczki	0	0%		0%		0%		0%		0%				
Pożyczki na finansowanie zadań realizowanych z udziałem środków pochodzących z budżetu UE		0%		0%		0%		0%	0	0%				
Spłaty pożyczek udzielonych		0%	52 000	2%	53 000	2%	53 000	1%	53 000	1%		102%	100%	100%
Prywatyzacja majątku jst		0%		0%		0%		0%	0	0%				
Nadwyżka budżetu z lat ubiegłych		0%		0%		0%		0%	0	0%				
Papiery wartościowe (obligacje)	3 484 000	94%	2 221 000	84%	1 679 000	70%	9 000 000	83%	0	0%	64%	76%	536%	0%
Inne źródła		0%		0%		0%		0%	0	0%				
Wolne środki	215 218	6%	360 000	14%	677 788	28%	1 758 217	16%	3 958 749	99%	167%	188%	259%	225%
Rozchody ogółem, w tym:	2 000 000		2 613 000	99%	2 605 000		12 500 000		1 500 000		131%	100%	480%	12%
Spłaty kredytów	375 000	19%	188 000	7%	0	0%		0%	0	0%				
Spłaty pożyczek	0	0%		0%	0	0%		0%	0	0%				
Spłaty pożyczek otrzymanych na finansowanie zadań realizowanych z udziałem środków pochodzących z budżetu UE	0	0%		0%	0	0%		0%	0	0%				
Udzielone pożyczki	0	0%		0%	0	0%		0%	0	0%				
Lokaty	0	0%		0%	0	0%		0%	0	0%				
Wykup papierów wartościowych (obligacji)	1 625 000	81%	2 425 000	92%	2 605 000	100%	12 500 000	100%	1 500 000	100%	149%	107%	480%	12%
Rozchody z tytułu innych rozliczeń		0%		0%	0	0%		0%	0	0%				

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z opracowania gminy Pyrzyce za lata 2010-2014

1.6.2. Dochody

W latach 2010 – 2014 Gmina Pyrzyce wygenerowała dochody bieżące na poziomie:

- 2010 r.: 43 414 099 zł, tj. 86% dochodów ogółem;
- 2011 r.: 45 870 564 zł, tj. 97% dochodów ogółem;
- 2012 r.: 51 529 187 zł, tj. 96% dochodów ogółem;
- 2013 r.: 56 358 985 zł, tj. 95% dochodów ogółem;
- 2014 t.: 55 263 563 zł, tj. 96% dochodów ogółem.

Powyższe wartości wskazują na dominację dochodów bieżących (powyżej 90%) nad dochodami majątkowymi. Wskaźnik dynamiki informuje o 6% wzroście dochodów bieżących w roku 2011 względem roku 2010 oraz 2% spadku na koniec roku 2014 w porównaniu z rokiem poprzednim. Największy wpływ na kształtowanie się dochodów bieżących mają dochody z tytułu: dochodów od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem; różnych rozliczeń; pomoc społeczna; gospodarka mieszkaniowa.

Czynnikiem mającym największy wpływ na kształtowanie się dochodów bieżących są dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem. Na koniec 2011 roku odnotowano wzrost dochodów z tego tytułu o 7% w odniesieniu do roku 2010 oraz wzrost o 22% w roku 2012 względem roku poprzedniego. W roku 2013 w stosunku do roku bazowego dochody te wzrosły o 14%, a w roku kolejnym wobec roku 2013 wskaźnik wzrostu wynosił 2%. Zauważalny jest zarówno nominalny wzrost wartości dochodów z tego tytułu, jak i wzrost ich udziału w dochodach bieżących – od 40% w roku 2010 do 48% w roku 2014. Wartość dochodów działu 756 w badanych latach uplasowała się na poziomie:

- 2010 r.: 17 397 891 zł;
- 2011 r.: 18 628 725 zł;
- 2012 r.: 22 799 819 zł;
- 2013 r.: 25 891 226 zł;
- 2014 r.: 26 440 053 zł.

Innym istotnym elementem dochodów bieżących są różne rozliczenia działu 758. Udział dochodów tego działu w dochodach bieżących ogółem oscyluje wokół 28% w analizowanym okresie. Od roku 2010 do roku 2013 następował systematyczny wzrost wartości dochodów tego działu – o 6% w pierwszych dwóch latach oraz o 4% w roku 2013 w stosunku do roku bazowego. W roku 2014 wobec roku poprzedniego nastąpił spadek wielkości dochodów z tytułu różnych rozliczeń o 11%.

Trzecim czynnikiem wpływającym na wielkość dochodów bieżących gminy są dochody działu 852 pomoc społeczna. Wskaźnik zmiany wielkości dochodów w czasie wskazuje na wzrost dochodów tego działu w roku 2011 w stosunku do roku bazowego o 8%, w roku 2012 wobec roku poprzedniego o 12%, w roku kolejnym wobec roku bazowego wzrost o 8%, a następnie na koniec roku 2014 względem roku 2013 odnotowuje się spadek o 6%.

Dochody majątkowe wygenerowane w latach 2010-2014 stanowią nieznaczny procent dochodów ogółem. Oznacza to, że gmina utrzymuje się przede wszystkim ze środków finansowych wypracowanych przez dochody bieżące.

Tabela 36. Dynamika i struktura dochodów gminy Pyrzyce za lata 2010-2014

Dzi ał	Dochody	2010		2011		2012		2013		2014		Dynamika (w %)			
		w zł	%	w zł	%	w zł	%	w zł	%	w zł	%	[4:2]	[6:4]	[8:6]	[10:8]
0	1	2	3	4,00	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
010	Rolnictwo i łowiectwo	884 795	2%	921 841	2%	1 071 279	2%	1 086 392	2%	1 354 492	2%	104%	116%	101%	125%
	dochody bieżące	884 795	2%		0%		0%	1 077 602	2%	1 112 942	2%				103%
	dochody majątkowe	0	0%		0%		0%	8 790	0%	241 550	0%				2748 %
600	Transport i łączność	961 060	2%	93 084	0%	823 723	2%	8 950	0%	716 132	1%	10%	885%	1%	8002 %
	dochody bieżące	67 954	0%		0%		0%	8 950	0%	5 656	0%				63%
	dochody majątkowe	893 106	2%		0%		0%	0	0%	710 476	1%				
630	Turystyka					2 000									
700	Gospodarka mieszkaniowa	3 068 072	6%	2 567 990	5%	2 589 644	5%	3 169 346	5%	2 359 916	4%	84%	101%	122%	74%
	dochody bieżące	1 833 430	4%		0%		0%	1 949 196	3%	2 005 817	4%				103%
	dochody majątkowe	1 234 642	2%		0%		0%	1 220 150	2%	354 099	1%				29%
710	Działalność usługowa	91 943	0%	137 301	0%	181 740	0%	180 364	0%	133 095	0%	149%	132%	99%	74%
	dochody bieżące	91 943	0%		0%		0%	180 364	0%	133 095	0%				74%
750	Administracja publiczna	240 839	0%	306 997	1%	223 248	0%	222 050	0%	209 689	0%	127%	73%	99%	94%
	dochody bieżące	240 795	0%		0%		0%	222 046	0%	209 343	0%				94%
	dochody majątkowe	44	0%		0%		0%	4	0%	346	0%				9606 %
751	Urzędy naczelných organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	112 905	0%	49 092	0%	3 372	0%	3 372	0%	134 105	0%	43%	7%	100%	3977 %
	dochody bieżące	112 905	0%		0%		0%	3 372	0%	134 105	0%				3977 %
754	Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	1 014 819	2%	497 314	1%	636 117	1%	182 914	0%	103 918	0%	49%	128%	29%	57%
	dochody bieżące	1 014 772	2%		0%		0%	182 914	0%	103 918	0%				
	dochody majątkowe	48	0%		0%		0%	0	0%	0	0%				

Strategia rozwoju gminy Pyrzyce na lata 2015-2025

756	Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	17 397 891	35%	18 628 725	40%	22 799 819	43%	25 891 226	44%	26 440 053	46%	107%	122%	114%	102%
	dochody bieżące	17 397 891	35%		0%		0%	25 891 226	44%	26 440 053	46%				102%
758	Różne rozliczenia	12 999 747	26%	13 773 359	29%	14 541 986	27%	15 158 576	26%	13 564 574	24%	106%	106%	104%	89%
	dochody bieżące	12 999 747	26%		0%		0%	15 139 846	26%	13 545 349	24%				89%
	dochody majątkowe		0%		0%		0%	18 730	0%	19 225	0%				103%
801	Oświata i wychowanie	1 016 998	2%	1 314 340	3%	1 227 879	2%	2 153 599	4%	2 051 656	4%	129%	93%	175%	95%
	dochody bieżące	1 008 306	2%		0%		0%	1 378 853	2%	1 781 262	3%				129%
	dochody majątkowe	8 692	0%		0%		0%	774 745	1%	270 394	0%				35%
851	Ochrona zdrowia	3 101	0%	4 500	0%	4 096	0%	6 303	0%	7 337	0%	145%	91%	154%	116%
	dochody bieżące	3 101	0%		0%		0%	6 303	0%	7 337	0%				116%
852	Pomoc społeczna	6 971 485	14%	7 495 016	16%	8 429 922	16%	9 124 199	15%	8 532 323	15%	108%	112%	108%	94%
	dochody bieżące	6 971 485	14%		0%		0%	8 714 519	15%	8 532 323	15%				98%
	dochody majątkowe		0%		0%		0%	409 680	1%		0%				0%
853	Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	178 284	0%	279 654	1%	417 121	1%	421 205	1%	338 949	1%	157%	149%	101%	80%
	dochody bieżące	178 284	0%		0%		0%	421 205	1%	338 949	1%				80%
854	Edukacyjna opieka wychowawcza	247 899	0%	296 234	1%	209 471	0%	269 968	0%	240 517	0%	119%	71%	129%	89%
	dochody bieżące	247 899	0%		0%		0%	269 968	0%	240 517	0%				89%
900	Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	260 572	1%	216 908	0%	314 917	1%	661 002	1%	262 380	0%	83%	145%	210%	40%
	dochody bieżące	260 572	1%		0%		0%	488 122	1%	232 554	0%				48%
	dochody majątkowe		0%		0%		0%	172 880	0%	29 826	0%				17%
921	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	4 844 313	10%	415 079	1%	45 802	0%	450 476	1%	785 173	1%	9%	11%	984%	174%
	dochody bieżące	45 788	0%		0%		0%	350 476	1%	387 411	1%				111%
	dochody majątkowe	4 798 525	10%		0%		0%	100 000	0%	397 761	1%				398%
926	Kultura fizyczna i sport	54 432	0%	71 944	0%	62 861	0%	74 021	0%	52 931	0%	132%	87%	118%	72%
	dochody bieżące	54 432	0%		0%		0%	74 021	0%	52 931	0%				72%
	dochody bieżące ogółem	43 414 099	86%	45 870 564	97%			56 358 985	95%	55 263 563	96%	106%			98%

Strategia rozwoju gminy Pырzyce na lata 2015-2025

---

dochody majątkowe ogółem	6 935 056	14%	1 198 815	3%	2 055 810	4%	2 704 978	5%	2 023 676	4%	17%			75%
dochody ogółem	50 349 156	100%	47 069 379	100%	53 584 997	100%	59 063 963	100%	57 287 239	100%	93%	114%	110%	97%

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z wykonania budżetu gminy Pырzyce za lata 2010-2014

Wielkość dochodów majątkowych w roku 2011 w stosunku do roku bazowego zmalała aż o 83%, natomiast w roku 2014 w porównaniu do roku 2013 spadła o 15%. Natomiast udział dochodów majątkowych w dochodach ogółem stanowił: w roku 2010 - 14%, w roku 2011 - 3%, w roku 2013 - 5%, zaś w roku 2014 - 4%.

Na wielkość dochodów majątkowych największy wpływ miały dochody działu 600 Transport i turystyka (od 13 do 35%). Należy podkreślić, iż w poszczególnych latach struktura dochodów majątkowych ulegała znacznym zmianom, i tak w latach 2010 i 2014 znaczny udział miały dochody działu 921 Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego (odpowiednio 69% i 20%), a w roku 2013 dochody działu 801 Oświata i wychowanie.

1.6.3. Wydatki

Suma wydatków ogółem w badanych latach osiągnęła poziom:

- 2010 r.: 51 687 963 zł;
- 2011 r.: 46 412 001 zł;
- 2012 r.: 51 631 567 zł;
- 2013 r.: 53 416 431 zł;
- 2014 r.: 58 037 477 zł.

W latach 2010-2014 największe wydatki ponoszone były na działalność bieżącą. W roku bazowym suma wydatków bieżących stanowiła 82%, w roku 2011 – 93%, w roku 2012 – 93%, w roku 2013 – 95%, zaś w roku 2014 - 91% wydatków ogółem. Jednocześnie wydatki bieżące przejawiają tendencję rosnącą. Ich wielkość na koniec roku budżetowego 2014 wzrosła względem roku 2010 o 24% (tempo wzrostu w analizowanym okresie waha się od 1 do 11% rocznie).

Istotny wpływ na kształtowanie się wydatków bieżących miały działy: 801 oświata i wychowanie, 852 pomoc społeczna oraz 750 administracja publiczna.

Dominującym czynnikiem okazały się wydatki działu 801 oświata i wychowanie. Ich udział w strukturze prezentują poniższe wartości:

- 2010 r.: 17 384 523 zł, tj. 41% wydatków bieżących ogółem;
- 2011 r.: 18 027 716 zł, tj. 42% wydatków bieżących ogółem;
- 2012 r.: 19 655 072 zł, tj. 41% wydatków bieżących ogółem;
- 2013 r.: 19 632 759 zł, tj. 39% wydatków bieżących ogółem;
- 2014 r.: 20 640 095 zł, tj. 39% wydatków bieżących ogółem.

Wydatki tego działu są względnie stałe zarówno pod względem wielkości, jak i udziału w strukturze wydatków ogółem.

Znaczący wpływ na wielkość wydatków mają także wydatki przeznaczone na dział 852 pomoc społeczna. Ich udział w wydatkach bieżących ogółem oscyluje w granicach od 23% do 24%. Wskaźnik dynamiki wskazuje na systematyczny wzrost wydatków tego działu w latach 2010- 2013 oraz nieznaczny spadek wielkości na koniec roku 2014 w stosunku do roku 2013 (o 1%). Suma wydatków z tego tytułu w poszczególnych latach wyniosła:

- 2010 r.: 9 592 277 zł;
- 2011 r.: 9 881 534 zł;
- 2012 r.: 11 235 886 zł;
- 2013 r.: 11 904 505 zł;
- 2014 r.: 11 840 284 zł.

Trzecim składnikiem wpływającym na strukturę wydatków jest dział 750 administracja publiczna. Wskaźnik zmiany wielkości w czasie wykazuje nieznaczną tendencję wzrostową wydatków na ten cel. W roku 2011 odnotowano spadek na poziomie 6% względem roku 2010, zaś w kolejnych latach wielkość wydatków rośnie o 2-5% rocznie. Udział wydatków tego działu w strukturze oscyluje wokół poziomu 11%.

W porównaniu do wydatków bieżących, wydatki majątkowe odgrywają mniejszą rolę w kształtowaniu wydatków ogółem. W roku 2010 ich udział w wydatkach ogółem uplasował się na poziomie 18%, w roku 2011 na poziomie 7% oraz w roku 2012 na poziomie 7%, w roku 2013 na poziomie 5% oraz w roku 2014 na poziomie 9%. Poniższe wartości przedstawiają wysokość wydatków majątkowych na koniec roku budżetowego w poszczególnych latach:

- 2010 r.: 9 198 525 zł;
- 2011 r.: 3 342 596 zł;
- 2012 r.: 3 614 123 zł;
- 2013 r.: 2 805 009 zł;
- 2014 r.: 5 422 920 zł.

Analizując dane zawarte w poniższej tabeli należy zaznaczyć, że wielkość wydatków majątkowych w roku 2011 względem roku 2010 spadła o 64%. Natomiast porównując rok 2014 do roku 2013 należy wskazać wzrost wydatków z tego tytułu o 93%.

Struktura wydatków majątkowych jest zróżnicowana. Poza działem 801 Oświata i wychowanie, trudno jest wskazać pozycję, na którą gmina przeznaczalaby znaczną wielkość środków. Udział wydatków działu 801 w poszczególnych latach przedstawiał się następująco:

- 2010 r.: 11% wydatków majątkowych ogółem;
- 2011 r.: 69% wydatków majątkowych ogółem;
- 2012 r.: 17% wydatków majątkowych ogółem;
- 2013 r.: 32% wydatków majątkowych ogółem;
- 2014 r.: 18% wydatków majątkowych ogółem.

Udział pozostałych działów jest bardzo zmienny, i tak: w roku 2011 oraz w roku 2014 dział 600 Transport i łączność stanowił odpowiednio 26% i 64% wydatków majątkowych ogółem. Dział 900 Gospodarka komunalna i ochrona środowiska stanowił 11% wydatków majątkowych ogółem w roku 2010, 21% - w roku 2011 oraz 19% w roku 2013. W roku 2013 15% wydatków majątkowych przeznaczonych zostało na potrzeby działu 852 Pomoc społeczna, zaś w roku następnym istotną pozycją były wydatki działu 700 Gospodarka mieszkaniowa (13% wydatków majątkowych).

Tabela 37. Dynamika i struktura wydatków gminy Pyrzyce za lata 2010-2014

Dział	Wydatki	2010		2011		2012		2013		2014		Dynamika (w %)			
		w zł	%	w zł	%	w zł	%	w zł	%	w zł	%	[4:2]	[6:4]	[8:6]	[10:8]
0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
010	Rolnictwo i łowiectwo	1 021 056	2%	1 037 617	2%	1 093 122	2%	1 185 414	2%	1 197 817	2%	102%	105%	108%	101%
	wydatki bieżące	961 156	2%	1 000 933	2%		0%	1 173 114	2%	1 191 401	2%	104%			102%
	wydatki majątkowe	59 900	0%	36 685	0%		0%	12 300	0%	6 416	0%	61%			52%
600	Transport i łączność	2 577 356	5%	174 246	0%	1 368 382	3%	671 594	1%	4 063 263	7%	7%	785%	49%	605%
	wydatki bieżące	187 446	0%	174 246	0%		0%	631 144	1%	617 378	1%	93%			98%
	wydatki majątkowe	2 389 911	5%	0	0%		0%	40 450,00	0%	3 445 885	6%	0%			8519%
630	Turystyka			10 610	0%	3 348		3 000	0%	2 500	0%		32%	90%	83%
	wydatki bieżące	0		10 610	0%			3 000	0%	2 500	0%				83%
700	Gospodarka mieszkaniowa	1 622 699	3%	1 705 262	4%	2 813 063	6%	3 138 631	6%	3 807 663	7%	105%	165%	112%	121%
	wydatki bieżące	1 622 699	3%	1 705 262	4%		0%	3 137 631	6%	3 100 555	5%	105%			99%
	wydatki majątkowe	0	0%	0	0%		0%	1 000	0%	707 108	1%				70711 %
710	Działalność usługowa	387 952	1%	303 822	1%		0%	311 326	1%	376 031	1%	78%			121%
	wydatki bieżące	387 952	1%	303 822	1%		0%	311 326	1%	376 031	1%	78%			121%
750	Administracja publiczna	5 159 255	10%	4 851 571	10%	5 116 266	11%	5 213 640	10%	5 323 649	9%	94%	105%	102%	102%
	wydatki bieżące	5 159 255	10%	4 851 571	10%		0%	5 192 739	10%	5 247 389	9%	94%			101%
	wydatki majątkowe	0	0%	0	0%		0%	20 901	0%	76 260	0%				365%
751	Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	112 905	0%	49 092	0%		0%	3 372	0%	134 105	0%	43%			3977%
	wydatki bieżące	112 905	0%	49 092	0%		0%	3 372	0%	134 105	0%	43%			3977%
754	Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	773 820	1%	715 954	2%	725 637	2%	655 274	1%	521 395	1%	93%	101%	90%	80%
	wydatki bieżące	766 120	1%	715 954	2%		0%	584 821	1%	516 395	1%	93%			88%
	wydatki majątkowe	7 700	0%	0	0%		0%	70 453	0%	5 000	0%				7%
756	Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	42 084	0%	45 560	0%		0%	0	0%	0	0%	108%			
	wydatki bieżące	42 084	0%	45 560	0%		0%	0	0%	0	0%	108%			
757	Obsługa długu publicznego	1 425 693	3%	1 455 938	3%		0%	1 504 954	3%	894 219,19	2%	102%			59%
	wydatki bieżące	1 425 693	3%	1 455 938	3%		0%	1 504 954	3%	894 219,19	2%	102%			59%
758	Różne rozliczenia	416	0%	132 052	0%		0%		0%	7 679	0%	31743 %			
	wydatki bieżące	416	0%	132 052	0%		0%		0%	7 679	0%	31743 %			

Strategia rozwoju gminy Pырzyce na lata 2015-2025

801	Oświata i wychowanie	18 350 453	36%	20 348 877	44%	19 655 072	41%	20 532 446	38%	21 636 707	37%	111%	97%	104%	105%
	wydatki bieżące	17 384 523	34%	18 027 716	39%		0%	19 632 759	37%	20 640 095	36%	104%			105%
	wydatki majątkowe	965 930	2%	2 321 161	5%		0%	899 687	2%	996 612	2%	240%			111%
851	Ochrona zdrowia	498 977	1%	323 539	1%	344 079	1%	373 566	1%	371 476	1%	65%	106%	109%	99%
	wydatki bieżące	348 977	1%	314 539	1%		0%	373 566	1%	371 476	1%	90%			99%
	wydatki majątkowe	150 000	0%	9 000	0%		0%	0	0%	0	0%	6%			
852	Pomoc społeczna	9 602 132	19%	10 094 534	22%	11 235 886	23%	12 314 185	23%	11 840 284	20%	105%	111%	110%	96%
	wydatki bieżące	9 592 277	19%	9 881 534	21%		0%	11 904 505	22%	11 840 284	20%	103%			99%
	wydatki majątkowe	9 855	0%	213 000	0%		0%	409 680	1%	0	0%	2161 %			
853	Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	216 223	0%	282 387	1%	459 931	1%	445 959	1%	356 409	1%	131%	163%	97%	80%
	wydatki bieżące	216 223	0%	282 387	1%		0%	445 959	1%	356 409	1%	131%			80%
854	Edukacyjna opieka wychowawcza	1 032 573	2%	1 128 004	2%	1 057 418	2%	1 178 648	2%	1 238 037	2%	109%	94%	111%	105%
	wydatki bieżące	1 032 573	2%	1 128 004	2%		0%	1 178 648	2%	1 238 037	2%	109%			105%
900	Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	2 202 554	4%	1 612 618	3%	2 360 740	5%	2 305 077	4%	3 053 611	5%	73%	146%	98%	132%
	wydatki bieżące	1 152 924	2%	915 244	2%		0%	1 765 035	3%	2 929 446	5%	79%			166%
	wydatki majątkowe	1 049 630	2%	697 374	2%		0%	540 042	1%	124 165	0%	66%			23%
921	Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	5 657 946	11%	1 278 484	3%	2 728 189	6%	2 713 758	5%	2 360 500	4%	23%	213%	99%	87%
	wydatki bieżące	1 098 692	2%	1 218 725	3%		0%	1 903 262	4%	2 339 000	4%	111%			123%
	wydatki majątkowe	4 559 254	9%	59 759	0%		0%	810 496	2%	21 500	0%	1%			3%
926	Kultura fizyczna i sport	1 003 870	2%	861 834	2%	709 422	1%	865 587	2%	852 133	1%	86%	82%	122%	98%
	wydatki bieżące	997 526	2%	861 834	2%		0%	865 587	2%	812 158	1%	86%			94%
	wydatki majątkowe	6 344	0%	0	0%		0%	0	0%	39 975	0%				
	wydatki bieżące ogółem	42 489 438	82%	43 069 405	93%	48 017 444	93%	50 611 422	95%	52 614 557	91%	101%	111%	105%	104%
	wydatki majątkowe ogółem	9 198 525	18%	3 342 596	7%	3 614 123	7%	2 805 009	5%	5 422 920	9%	36%	108%	78%	193%
	wydatki ogółem	51 687 963		46 412 001		51 631 567		53 416 431		58 037 477		90%	111%	103%	109%

Źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdań z wykonania budżetu gminy Pырzyce za lata 2010-2014

Wnioski i wyzwania

Zasadnym jest podkreślenie, że na przestrzeni badanych lat gmina stale osiągała nadwyżkę operacyjną, co oznacza że bieżące wydatki jest w stanie w całości pokryć bieżącymi dochodami. W trzech z pięciu analizowanych lat nadwyżka ta była dość duża, by pokryć deficyt inwestycyjny, co skutkowało zamknięciem całego budżetu nadwyżką.

Należy zauważyć, iż w strukturze zadłużenia gminy dominują zobowiązania z tytułu emisji obligacji komunalnych, które są uważane za bardziej elastyczne źródło finansowania od np. kredytu, jako że ich wykup może zostać rozłożony w dłuższym przedziale czasowym.

Należy również wskazać, że źródła dochodów i wydatków bieżących gminy są te same i kreują się na zbliżonym poziomie w analizowanych latach.

W przypadku dochodów i wydatków majątkowych, kluczowe w poszczególnych latach dochody i wydatki charakteryzuje zróżnicowanie. W zależności od roku dotyczą one różnych działów i wynikają z realizowanej polityki inwestycyjnej.

Pyrzyce w porównaniu do innych gmin województwa zachodniopomorskiego pod względem zobowiązań zajmuje miejsce środkowe – w 2013 roku ze wskaźnikiem zadłużenia ogółem 36,8% znalazła się na 114 gmin na 60 miejscu. Należy podkreślić, że wskaźnik zadłużenia ogółem w ostatnich latach obniża się. Jeszcze w 2011 roku wynosił 57,40%, a w 2012-47,40%⁵.

---

⁵ Obliczenia własne na podstawie: finanse.mf.gov.pl.

II. Analiza SWOT

Podstawową metodą analizy stanu gminy była analiza SWOT. Ten typ analizy strategicznej ciągle wykazuje przydatność, a jego metodologia stale się rozwija. Zastosowano podejście do analizy SWOT definiujące silne i słabe strony jako zjawiska, na które samorząd ma decydujący wpływ. Odwrotnie przyjęto w przypadku szans i zagrożeń, które potraktowano jako zjawiska i fakty, na które samorząd ma wpływ ograniczony. Taka interpretacja wskazywała czytelnie możliwy obszar oddziaływania władz samorządowych.

Przeprowadzona diagnoza koncentrowała się na trzech obszarach: sferze społecznej, gospodarce i infrastrukturze technicznej. Środowisko naturalne, historia oraz sytuacja finansowa gminy stanowiły warunki obiektywne rozwoju gminy we wspomnianych trzech obszarach. Z tego względu analiza SWOT przeprowadzono na tych właśnie obszarach.

2.1. Sfera społeczna

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> – znaczące walory środowiska kulturowego - silne są tradycje ludowe, które mają walor ciągłości i autentyczności. Na terenie gminy utrzymywana i pielęgnowana jest tradycja kulturowa, folklorystyczna, rękodzieło ludowe itd.; – stała i skuteczna współpraca instytucji publicznych z organizacjami pozarządowymi; – działalność Lokalnej Grupy Działania, która zwłaszcza aktywizuje mieszkańców obszarów wiejskich; – stosunkowo mała liczba ludzi bezdomnych na terenie gminy; – infrastruktura kulturalna – sieć świetlic i domu kultury; – dobrze rozwinięty system szkolnictwa podstawowego, gimnazjalnego, ponadgimnazjalnego. 	<ul style="list-style-type: none"> – zbyt mała liczba miejsc pracy powstających w gminie; – brak świadomości mieszkańców o możliwościach pozyskiwania środków zewnętrznych; – brak żłobków na terenie gminy; – niechęć do współpracy różnych środowisk – zwłaszcza mieszkańców miasta z mieszkańcami wsi; – odpływ młodych i wykształconych ludzi; – pogarszające się wyniki z egzaminu gimnazjalnego; – niskie dochody mieszkańców.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> – rozwój dofinansowania UE na rzecz rozwoju sfery społecznej obszarów wiejskich i małomiasteczkowych; 	<ul style="list-style-type: none"> – zmniejszanie się liczby mieszkańców gminy zarówno na obszarach wiejskich, jak i w mieście Pyrzyce;

<ul style="list-style-type: none"> – konsekwentny wzrost poziomu wykształcenia, zwłaszcza zawodowego, mieszkańców Gminy; – wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców, szczególnie w zakresie konieczności zachowania dobrego stanu środowiskowego. 	<ul style="list-style-type: none"> – lokalnie ograniczony dostęp do Internetu na obszarach wiejskich; – słaby potencjał techniczny i organizacyjny stowarzyszeń i fundacji.
--	---

2.2. Gospodarka i rynek pracy

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> – silne rolnictwo gospodarujące na bardzo żyznych glebach; – wysoka przedsiębiorczość indywidualna (ponad 2 tys. zarejestrowanych podmiotów); – działające spółdzielnie socjalne, będące dobrym wzorem dla osób pragnących aktywnie zmienić swoją sytuację na rynku pracy; – dobre położenie geograficzne oraz skomunikowanie z krajem oraz z zagranicą (Niemcami, Skandynawią, Czechami i południem Europy). – Geotermia Pyrzyce. 	<ul style="list-style-type: none"> – brak aktualizacji studium zagospodarowania przestrzennego; – brak pracodawców rozwijających zasoby ludzkie oraz kooperujących z lokalnymi podwykonawcami; – brak silnej promocji gminy, jej zabytków i walorów; – brak świadomości przedsiębiorców oraz osób podejmujących działalność gospodarczą o możliwościach pozyskiwania środków zewnętrznych; – niskie zarobki mieszkańców; – brak terenu pod inwestycje.
SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> – wprowadzenie prozatrudnieniowej polityki gminy w stosunku do lokalnych przedsiębiorców; – wzrost kapitału ludzkiego gminy skutkujący przyciągnięciem inwestorów strategicznych (wzrost wśród bezrobotnych osób z wyższym wykształceniem); – wprowadzanie nowych form wsparcia przedsiębiorców planujących nowe inwestycje w Gminie; – pozyskiwanie środków pomocowych 	<ul style="list-style-type: none"> – postępujący odpływ mieszkańców poza gminę, skutkujący brakiem pożądanym przez inwestorów zasobów pracy; – rozwój szarej strefy na rynku pracy; – odpływ pracodawców poza obszar gminy.

<p>Unii Europejskiej w tym w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego oraz inicjatyw wspierających przedsiębiorczość;</p> <ul style="list-style-type: none"> – rozwój ekonomii społecznej; – rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego w oparciu o wysokotowarową lokalną produkcję rolną; – Geotermia Pyrzyce; (wody geotermalne; elektrociepłownia) 	
---	--

2.3. Infrastruktura techniczna

SILNE STRONY	SŁABE STRONY
<ul style="list-style-type: none"> – gęsta sieć dróg tworzącą dogodny system powiązań drogowych z krajem i województwem – wystarczające zasoby wodne do pokrycia zapotrzebowania na wodę pitną i wodę do celów gospodarczych – zmodernizowana oczyszczalnia ścieków posiadająca wolne moce przerobowe – dostępność systemu energetycznego – dostępność systemu ciepłowniczego – rozwinięta sieć gazowa – dostępny system gospodarki odpadami; – duży potencjał w zakresie wykorzystania odnawialnych źródeł energii – zwłaszcza geotermii, energii wiatrowej oraz elektrociepłowni. 	<ul style="list-style-type: none"> – zły stan nawierzchni większości dróg; – brak rozwiązań w zakresie bezpieczeństwa ruchu drogowego (chodniki, zatoki autobusowe); – brak oświetlenia nowopowstałych ulic; – niewystarczająca infrastruktura rowerowa; – zły stan techniczny sieci wodno-kanalizacyjnej; – brak skanalizowania terenów wiejskich; – słaby dostęp do Internetu; – mały zasób mieszkań komunalnych i socjalnych; – niezadowolający stan techniczny mieszkań komunalnych i socjalnych; – brak rozwiązań zagospodarowania komunalnych osadów ściekowych

SZANSE	ZAGROŻENIA
<ul style="list-style-type: none"> – aktywne pozyskiwanie środków z funduszy UE; – wspólne działania samorządów różnych szczebli na rzecz poprawy stanu technicznego dróg przebiegających przez teren gminy; – integracja gmin powiatu w ramach Kontraktu Samorządowego w celu realizacji wspólnych zamierzeń inwestycyjnych.	<ul style="list-style-type: none"> – małe lub niewłaściwe wykorzystanie środków z funduszy UE; – ograniczone środki w budżecie gminy na realizację zadań własnych lub współfinansowanie inwestycji wspomaganych środkami z funduszy UE.

III. Strategia Rozwoju Gminy Pyrzyce na lata 2015-2025

3.1. Misja Gminy Pyrzyce

Misja to zwięzła, wewnętrznie spójna deklaracja definiująca powód istnienia gminy jako wspólnoty samorządowej mieszkańców, jej podstawowy cel, na którego realizację nastawione są jej działania oraz wartości, które kierują pracą jej personelu.

W przypadku jednostek samorządu terytorialnego, misja została zdefiniowana w Ustawie o samorządzie gminnym, zgodnie z którą do zadań własnych Gminy należy *zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty*.

Uwzględniając powyższe określono następującą **misję Gminy Pyrzyce**:

**„EFEKTYWNE ZASPOKAJANIE ZBIOROWYCH POTRZEB MIESZKAŃCÓW GMINY PYRZYCE
ZAPEWNIAJĄCE GODNE WARUNKI BYTOWE, ROZWÓJ SPOŁECZNOŚCI LOKALNEJ ORAZ
ZAPEWNIENIE ROZWOJU WSPÓLNOTY W PRZYSZŁOŚCI”**

3.2. Wartości kluczowe

Wartości kluczowe są to wieczne zasady, którymi powinna kierować się gmina realizując misję swojego istnienia. Wartości kluczowe reprezentują panujące w gminie cechy i postawy, które są demonstrowane przez zachowania wszystkich członków społeczności gminnej.

Do wartości kluczowych Gminy Pyrzyce należą:

- **Rozwój kadry** – Stawiamy na jakość świadczonych przez nas usług, dlatego systematycznie kształcimy naszą kadre, aby móc świadczyć usługi na najwyższym poziomie oraz zaspokajać nowe potrzeby naszych interesariuszy.
- **Zorientowanie na rozwój** - Aby móc się dynamicznie rozwijać, nasza Gmina wykorzystuje każdą okazję do pozyskania środków finansowych na realizację inwestycji w zakresie poprawy stanu istniejącej infrastruktury technicznej i społecznej.
- **Inicjatywa i konsekwencja** - Wykazujemy się inicjatywą w działaniu, odpowiedzialnością i konsekwencją w dążeniu do celu. (Plan długoterminowy)
- **Partnerstwo** –zdajemy sobie sprawę, że „walka w pojedynkę” nie przynosi takich rezultatów, jak „walka w duecie”, a nawet w jeszcze większym gronie. W związku z tym, przy realizacji swoich zadań nawiązujemy współpracę z innymi podmiotami zarówno sektora publicznego, jak i prywatnego.
- **Szacunek i dobre relacje** – realizując swoje zadania, w takim samym stopniu dbamy o relacje między sobą - pracownikami, jak również o te, które łączą nas z mieszkańcami czy Partnerami.
- **Współpraca z partnerami zagranicznymi**

3.3. Wizja rozwoju Gminy Pырzyce

Wizja rozwoju gminy określa stan docelowy, do którego władze lokalne oraz ich partnerzy będą dążyć, wykorzystując możliwości płynące z posiadanego potencjału własnego i szans pojawiających się w najbliższym otoczeniu. Wizja określa zatem jak gmina zamierza być postrzegana w przyszłości. Do zrealizowania wizji rozwoju będą dążyć cała społeczność gminna, tj. władze, mieszkańcy, organizacje pozarządowe oraz inni Partnerzy.

Uwzględniając powyższe określono następującą **wizję rozwoju Gminy Pырzyce**:

„GMINA PырZYCE – GMINA ROZWIJAJĄCA SIĘ W OPARCIU O ZASADĘ ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU, ZAPEWNIAJĄCA PRZYJAZNE WARUNKI DO ŻYCIA I PRACY, POPRZECZ ROZBUDOWANĄ I DOBRZE FUNKCJONUJĄCĄ INFRASTRUKTURĘ SPOŁECZNĄ I TECHNICZNĄ”.

3.4. Interesariusze Strategii

Interesariusze strategii to podmioty (osoby, grupy osób, społeczności, instytucje, organizacje), które mogą istotnie wpływać na gminę oraz których potrzeby zamierza zaspakajać gmina świadcząc określone usługi publiczne.

Interesariuszy definiuje się w kontekście określonej wizji rozwoju.

Należy podkreślić, że w przypadku każdej gminy w Polsce najważniejszymi interesariuszami, których potrzeby musi zaspakajać, są jej mieszkańcy. Dla Gminy Pырzyce największe znaczenie ma podnoszenie jakości życia obecnych oraz przyszłych mieszkańców, przy wykorzystaniu istniejących walorów Gminy.

Interesariuszami Gminy Pырzyce są:

- 1) mieszkańcy Gminy Pырzyce,
- 2) mieszkańcy spoza terenu Gminy Pырzyce,
- 3) obecni przedsiębiorcy z terenu Gminy Pырzyce,
- 4) przedsiębiorcy spoza terenu Gminy Pырzyce, ale działający na jej rzecz lub zatrudniający mieszkańców gminy,
- 5) turyści, kontrahenci,
- 6) miasta partnerskie.

Władze Gminy Pырzyce zmierzają do utrzymania dodatniego salda migracji poprzez zatrzymanie na terenie Gminy jej obecnych mieszkańców, jak również pozyskanie nowych mieszkańców w wyniku rozwoju mieszkalnictwa i przedsiębiorczości na terenie Gminy, co w konsekwencji przyczyni się do rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Pырzyce.

3.5. Cele strategiczne i cele operacyjne

Przeprowadzona diagnoza otoczenia strategicznego gminy i jej potencjału oraz analiza SWOT pozwoliły na ustalenie celów strategicznych zmierzających do realizacji wizji Gminy Pырzyce. Cele strategiczne zostały opracowane zgodnie z zasadami polityki strukturalnej Unii Europejskiej. Zatem są to cele ambitne, precyzyjne, realne i mierzalne.

Gmina Pырzyce w swojej działalności reprezentuje postawę partnerską – współpraca partnerska (partnerstwo) to jedna z wartości kluczowych dla Gminy. W związku z tym, cele strategiczne i operacyjne zostały sformułowane z uwzględnieniem możliwości kontynuacji współpracy z obecnymi Partnerami Gminy, w tym zwłaszcza organizacjami pozarządowymi, a także nawiązywaniu relacji partnerskich z nowymi podmiotami reprezentującymi zarówno sektor publiczny, jak i prywatny. Bardzo istotne dla Gminy Pырzyce w perspektywie lat 2015 – 2025 będzie nawiązywanie współpracy partnerskiej zwłaszcza z innymi jednostkami samorządu terytorialnego, w celu realizowania projektów inwestycyjnych m.in. w ramach tzw. Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych.

Należy jednak podkreślić, że sformułowane w dokumencie cele strategiczne i operacyjne nie stanowią zamkniętego katalogu działań Gminy Pырzyce. Katalog ten może być rozwijany i modyfikowany w zależności od możliwości jego realizacji.

Tabela 38. Cele strategiczne i operacyjne

L.p.	Cel strategiczny	Cele operacyjne
1.	Tworzenie warunków rozwoju Gminy Pырzyce	<ol style="list-style-type: none"> 1. Realizacja inwestycji przy wykorzystaniu nakładów własnych i sukcesywnym pozyskiwaniu funduszy zewnętrznych. 2. Ujednoczenie terenów gminy poprzez aktualizację studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Pырzyce oraz utworzenie i aktualizację już istniejących planów zagospodarowania przestrzennego gminy w celu efektywniejszego wykorzystania między innymi jej zasobów i walorów dla inwestycji, sektora handlu i usług oraz usług publicznych. 3. Rewitalizacja zabytków, terenu przy murach (remont i odbudowa obwarowań miejskich, utworzenie uliczek przymurnych, udostępnienie baszt, bram dla celów turystycznych). 4. Utworzenie targowiska miejskiego w centrum miasta przy udziale środków zewnętrznych, poprzedzone analizą urbanistyczną. 5. Przygotowanie jasnej i kompleksowej oferty terenów przeznaczonych w gminie pod inwestycje. 6. Podjęcie działań w celu realizacji długofalowego projektu utworzenia kompleksu basenowego przy ul. Basenowej w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego. 7. Wspieranie przedsiębiorców rozszerzających swoją działalność w oparciu o system ulg od podatków i

		<p>opłat lokalnych pozostających w gestii gminy.</p> <p>8. Zapewnienie pomocy formalno – prawnej przedsiębiorcom rozszerzającym swoją działalność.</p> <p>9. Budowa Inkubatora Przedsiębiorczości.</p> <p>10. Rozwój sieci informacyjnej „IT”.</p>
2.	Rozwój mieszkalnictwa oraz poprawa infrastruktury społecznej	<p>1. Poprawa standardu budynków komunalnych i wspólnot.</p> <p>2. Remonty budynków i lokali stanowiących własność gminy w tym termomodernizacje.</p> <p>3. Modernizacja sieci ciepłowniczej.</p> <p>4. Powiększanie zasobów komunalnych i socjalnych poprzez adaptację budynków pozyskanych od Agencji Nieruchomości Rolnych i innych podmiotów.</p> <p>5. Wzajemna współpraca z zarządami wspólnot w sprawie opracowania koncepcji działań dotyczących modernizacji budynków w celu poprawy estetyki miasta.</p> <p>6. Uzbrojenie terenów pod inwestycje mieszkaniowe.</p> <p>7. Termomodernizacja budynków użyteczności publicznej (placówki oświatowe, sportowe, instytucji kultury, świetlice, budynek Ratusza, budynki komunalne).</p>
3.	Rozwój mobilności i dostępności komunikacyjnej	<p>1. Budowa, przebudowa, remont sieci dróg gminnych wraz z infrastrukturą przy drogach - parkingi, chodniki, oświetlenie, zatoki i wiaty przystankowe,</p> <p>2. Budowa ścieżek rowerowych.</p> <p>3. Wyznaczanie pieszych szlaków turystycznych.</p>
4.	Poprawa jakości infrastruktury technicznej i wzrost wykorzystania energii przyjaznej środowisku	<p>1. Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej poprzez budowę, przebudowę, rozbudowę oraz remont sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej obszarów wiejskich i miejskich,</p> <p>2. Budowa i modernizacja oświetlenia drogowego na terenie miasta i gminy Pyrzyce z możliwością wykorzystania alternatywnych źródeł energii.</p>

<p>5.</p>	<p>Poprawa jakości edukacji, wsparcie dla rodzin w kształceniu dzieci</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Prowadzenie stałej analizy kosztów utrzymania placówek oświatowych i podejmowanie działań je ograniczających. 2. Systematyczne remonty placówek oświatowych i ich wyposażenie. 3. Racjonalizacja kosztów nie związanych bezpośrednio z procesem dydaktyczno-wychowawczym, takich jak koszty sprzątnania, przygotowywania posiłków, nadzoru nad posiadany przez jednostki oświatowe majątkiem. 4. Wykorzystanie obiektów edukacyjnych, w tym zwłaszcza świetlic, w godzinach popołudniowych.
<p>6.</p>	<p>Rozwój kultury i sportu</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rozwój oferty kulturalnej i sportowej na terenie gminy Pырzyce. 2. Zapewnienie szerokiej oferty zagospodarowania czasu wolnego dzieci i młodzieży szkolnej – z wykorzystaniem bazy placówek oświatowych oraz bazy sportowej. 3. Systematyczne remonty placówek sportowych i instytucji kultury i ich wyposażenie.
<p>7.</p>	<p>Poprawa stanu bezpieczeństwa mieszkańców gminy</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stworzenie programu „Bezpieczna Gmina Pырzyce - w tym bezpieczna szkoła, osiedle, ogród, sołectwo, bezdomni”, o charakterze długofalowym, którego założeniem będzie współpraca różnych instytucji, mieszkańców, zintensyfikowanie i skoordynowanie podejmowanych do tej pory działań na rzecz poprawy bezpieczeństwa. 2. Utworzenie systemu monitoringu miejskiego w pełnym jego zakresie we współpracy ze Starostwem, Policją, Strażą Miejską, Spółdzielniami Mieszkaniowymi, wspólnotami mieszkaniowymi i firmami z uwzględnieniem szkół, osiedli, placów zabaw, osób prywatnych. 3. Systematyczne wyposażenie jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych w sprzęt ratowniczo-gaśniczy, modernizacja remiz.

<p>8</p>	<p>Ochrona środowiska, obszary wiejskie</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Modernizacja dróg dojazdowych do gruntów rolnych, przy udziale środków zewnętrznych. 2. Inicjowanie gospodarstw wiejskich do działalności agroturystycznej, przetwórstwa rolno-spożywczego. 3. Współpraca z organizacjami rolniczymi w celu zabezpieczenia interesów pyrzyckiego rolnictwa w relacjach z instytucjami rządowymi. 4. Zagospodarowanie obszarów wiejskich przy udziale środków zewnętrznych, kontynuację projektów ekologicznych. 5. Rewitalizacja parków na terenie miasta i gminy Pyrzyce. 6. Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.
<p>9</p>	<p>Promocja gminy</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Promowanie produktów regionalnych, tradycji inspirowanie i wspieranie działań do ich odtwarzania i pielęgnowania. 2. Promocja poprzez sport, kulturę, działające organizację pozarządowe, poszukiwanie partnerów do realizacji imprez o zasięgu ponad regionalnym i ogólnopolskim. 3. Kontynuacja współpracy z miastami partnerskimi na wszystkich możliwych płaszczyznach, rozszerzenie jej o aspekty gospodarcze i kapitał ludzki. 4. Współpraca z innymi samorządami, związkami gmin i stowarzyszeniami w Polsce, wymianę doświadczeń w celu sprawniejszego pozyskiwania środków zewnętrznych, usprawnienia pracy samorządu i obsługi mieszkańców, promocja tej wiedzy wśród mieszkańców gminy, wydawanie materiałów promocyjnych (folderów, broszur, filmów wideo, ofert inwestycyjnych w Internecie). 5. Promocja gminy jako miejsce, w które warto inwestować, kontynuację współpracy w tym zakresie z inwestorami prywatnymi (partnerstwo publiczno-prywatne). 6. Zapewnienie efektywnego systemu promocji Gminy. do promocji.

Źródło: Opracowanie własne

3.6. Monitorowanie strategii

Istotnym wymogiem, stawianym dokumentom szczebla strategicznego, jest wewnętrzny system monitorowania i ewaluacji postępów we wdrażaniu oraz osiąganiu założonych celów. Gromadzenie i interpretacja danych dotyczących Strategii pozwala na bieżące korekty działań komórek organizacyjnych i osób wdrażających Strategię w razie wystąpienia nieprawidłowości.

Wdrażanie Strategii będzie się odbywać poprzez projekty lub funkcjonalne programy działania. Istotnym elementem każdego planu jest szczegółowa projekcja alokacji środków na poszczególne cele i działania danego programu. Celem jest stworzenie wokół strategii korzystnego klimatu, dzięki włączeniu w proces opracowania programów operacyjnych instytucji publicznych, społecznych i gospodarczych. Szeroki horyzont, tworzony przez szereg współdziałających instytucji, przyczyni się wydatnie do sukcesu Strategii.

Monitoring wdrażania strategii służy:

- kontroli postępu realizacji poszczególnych projektów wyznaczonych w ramach poszczególnych celów strategicznych;
- obserwacji i ocenie stanu zaawansowania konkretnych projektów umożliwiającej bieżącą identyfikację trudności w ich realizacji;
- ocenie zaangażowania komórek organizacyjnych i osób odpowiedzialnych za ich wdrażanie;
- weryfikacji zgodności z założonymi celami;
- efektywności wykorzystania przeznaczonych na ich realizację środków.

W celu ułatwienia nadzoru i kontroli nad realizacją strategii rozwoju Gminy Pyrzyce dla każdego celu strategicznego należy opracować zestaw kilku obiektywnych mierników pozwalających skutecznie monitorować postępy w realizacji strategii rozwoju.

Monitoring realizacji strategii powinien umożliwiać:

- korygowanie działań, jeśli nie przynoszą one zamierzonych efektów;
- reagowanie na zmiany sytuacji strategicznej.

Spis tablic i rysunków

Tabela 1. Wykaz pomników przyrody na terenie gminy Pырzyce	17
Tabela 2. Formy własności lasów w gminie Pырzyce	19
Tabela 3. Seanse i widzowie kinowi w latach 2011-2014	22
Tabela 4. Biblioteki i czytelnictwo w gminie Pырzyce w latach 2009-2014	22
Tabela 5. Liczba dzieci uczęszczających do przedszkoli na terenie Gminy Pырzyce w latach 2009 - 2014	28
Tabela 6. Liczba dzieci uczęszczających do szkół podstawowych na terenie Gminy Pырzyce w latach 2009 - 2014	30
Tabela 7. Liczba dzieci ze średnią arytmetyczną ocen powyżej 4,75 oraz liczba laureatów olimpiad i innych konkursów w Szkołach Podstawowych w Gminie Pырzyce w latach 2009 - 2014	32
Tabela 8. Liczba dzieci uczęszczających do szkół gimnazjalnych wraz z liczbą nauczycieli na terenie Gminy Pырzyce w latach 2009 - 2014	33
Tabela 9. Liczba dzieci ze średnią arytmetyczną ocen powyżej 4,75 oraz liczba laureatów olimpiad i innych konkursów w Szkołach Gimnazjalnych w Gminie Pырzyce w latach 2009 - 2014	35
Tabela 10. Liczba dzieci uczęszczających do szkół gimnazjalnych wraz z liczbą nauczycieli na terenie Gminy Pырzyce w latach 2009 - 2014	36
Tabela 11. Liczba dzieci i młodzieży uczęszczających do Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego w Pырzycach w latach 2009 - 2014	37
Tabela 12. Liczba ludności i ludności w wieku produkcyjnych w podziale na płeć	42
Tabela 13. Liczba ludności terenów miejskich i wiejskich gminy Pырzyce	43
Tabela 14. Liczba bezrobotnych i wskaźnik bezrobocia	44
Tabela 15. Bezrobocie wśród kobiet i mężczyzn	44
Tabela 16. Bezrobocie wśród mieszkańców miasta i terenów wiejskich	45
Tabela 17. Zarejestrowani bezrobotni według grup wieku	46
Tabela 18. Długość czasu rejestracji	47
Tabela 19. Poziom wykształcenia zarejestrowanych bezrobotnych	48
Tabela 20. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON	49
Tabela 21. Lokalizacja podmiotów gospodarczych	50
Tabela 22. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w systemie REGON (odsetki od liczby ogólnej)	51
Tabela 23. Liczba podmiotów w kategoriach zatrudnienia	52
Tabela 24. Obroty finansowe (będące podstawą obliczenia podatku VAT) podmiotów gospodarczych w gminie Pырzyce	53
Tabela 25. Podatnicy podatku PIT w gminie Pырzyce	55
Tabela 26. Średnie dochody podatników i mieszkańców gminy (zł na 1 osobę)	55

Tabela 27. Beneficjenci pomocy społecznej i udzielone świadczenia.....	56
Tabela 28. Wskaźniki dotyczące pomocy społecznej w gminie	57
Tabela 29. Liczba rodzin uzyskując pomoc z uwagi na niektóre przyczyny (w nawiasie liczba rodzin zamieszkujących na terenach wiejskich gminy).....	58
Tabela 30. Porównanie danych z zakresu gospodarki wodno-ściekowej na terenie Miasta i Gminy Pyrzyce, Powiatu Pyrzyckiego oraz Województwa Zachodniopomorskiego stan na rok 2013	61
Tabela 31. Zmiany sieci wodociągowej i kanalizacyjnej na terenie miasta i gminy Pyrzyce porównanie stanu dla lat 2009 i 2013.....	62
Tabela 32. Zmiana długości sieci. Liczby odbiorców i zużycia gazu w latach 2009 i 2013.....	64
Tabela 33. Zasoby mieszkaniowe Miasta i Gminy Pyrzyce w roku 2009 i 2013.....	66
Tabela 34. Sytuacja finansowa gminy Pyrzyce za lata 2010-2014.....	68
Tabela 35. Przychody i rozchody gminy Pyrzyce za lata 2010-2014.....	70
Tabela 36. Dynamika i struktura dochodów gminy Pyrzyce za lata 2010-2014.....	72
Tabela 37. Dynamika i struktura wydatków gminy Pyrzyce za lata 2010-2014.....	77
Tabela 38. Cele strategiczne i operacyjne	86
Rysunek 1. Położenie gminy Pyrzyce	5
Rysunek 2. Położenie gminy Pyrzyce na tle jednostek fizyczno-geograficznych.....	6
Rysunek 3. Mapa utworów przypowierzchniowych gminy Pyrzyce	9